

A NYUGAT-PANNON EURÉGIÓ TÉRSÉGÉNEK GAZDASÁGI STRATÉGIÁJA 2004-2006

Egyeztetési változat, észrevételeket, javaslatokat örömmel várjuk a
daniel.magyar@westpa.hu email címre

2003. október

Tartalom

Előhang - a gazdasági élet egészségéről.....	3
Vezetői összefoglaló	5
I. HELYZETELEMZÉS	8
I.1. A Nyugat-Dunántúl gazdasága	8
I.1.1. Általános jegyek.....	8
I.1.2. Nyugat – Dunántúl helyzete a magyar gazdaságon belül	13
I.1.3. A fejlődési modell egyes ellentmondásai	16
I.2. Burgenland gazdasága	21
I.3. A Nyugat-Pannon EuRégió gazdasága - a gazdaságértékelés egyes kritikus kérdései.....	24
I.3.1. Egy gazdaság vagy kettő?	24
I.3.2. Regionális integráció, határon átnyúló kapcsolatok	30
I.3.3. A mikroökonómiai versenyképességről.....	33
I.3.4. Alternatív erőforráskészlet? - Az EuRégió természeti-táji-földrajzi adottságai.....	35
I.3.5. Az EuRégió gazdaságának beágyazottsága a Közép-európai gazdasági térben.....	38
I.3.6. Az EuRégió gazdaságának értékelése - swot analízis	39
II. GAZDASÁGFEJLESZTÉS AZ EURÉGIÓBAN – EDDIGI TAPASZTALATOK... 41	41
II.1. Szervezeti egységek.....	41
II.2. Eszközök („kulcsprojektek”).....	42
II.2.1. A határmenti együttműködés eddigi tapasztalatai	42
II.2.2. A gazdaságfejlesztés jelenlegi eszköztára	44
III. A KIEMELT AKCIÓTERÜLETEK AZONOSÍTÁSA	45
III.1. A gazdasági környezet meghatározó trendjei és az EuRégió.....	45
III.2. Iránymutatások „alulról”	49
III.3. A gazdaságfejlesztési stratégia céljai.....	51
III.4. Jövőkép-szenáriók az EuRégió számára.....	51
IV. AZ INNOVATÍV ESZKÖZTÁR MEGHATÁROZÁSA	60
IV.1. A javasolt innovatív eszköztár.....	60
IV.1.1. Decentralizált regionális és helyi intézményrendszer.....	60
IV.1.2. Közös euregionális testületek	61
IV.1.3. Európai uniós források koordinált felhasználása.....	61
IV.1.4. Regionális gazdasági tanács.....	62
IV.1.5. Regionális bank, és/vagy kis –és középvállalkozási forrás-koordináció.	62
IV.1.6. Adatszolgáltatási és kutatási kapacitás	63
IV.2. Kiemelt projektek.....	64
IV.2.1. Gazdaságfejlesztési Központ.....	64
IV.2.1.1. Általános szerep.....	64
IV.2.1.2. Lehetséges tevékenységi körök	65
IV.2. Kis- és középvállalkozások tőkefinanszírozási koordinációja.....	70
IV.2.2.1. A tőkejuttatások rendszere	71
IV.2.2.1. A tőkefinanszírozás koordinációjának tartalma	72

Előhang - a gazdasági élet egészségéről

A társadalmi élet három nagy szférájában más és más vezérlő elvek irányítanak. Míg a kulturális és szellemi életben a kezdeményezések és a gondolatok szabadsága vezérel, addig az állami-jogi-politikai életben az emberek és szervezetek egyenlősége a kulcskérdés. A gazdasági életben pedig a tényleges és látszólagos versenyhelyzetek mögött mindig megtapasztalható a termelési-gazdasági kapcsolatoknak és együttműködéseknek az egész világot befonó végtelenül sűrű egymásrautaltsági hálója.

Ezeket a teljes valóságukban ritkán tudatosuló, tárgyilagos, a másik embert ismeretlenül is szolgáló együttműködések csak az erősítheti meg, ha egy-két évszázad állami fogsága után a gazdasági élet kis intézkedések sorozatával visszanyerheti önálló mozgásának lehetőségét, azaz autonómiáját. Az évszázados keveredés akkor enyhülhet, ha az állam egyre kevésbé avatkozik bele a gazdasági életbe, a gazdaság pedig – a maga eltérő vezérelvével – nem szövi át az államéletet, s mindkettő biztosítja a szellemi élet szabadságát.

Ha valahol, akkor térségünkben, azaz Ausztriának, Magyarországnak, Szlovákiának, Szlovéniának és Horvátországnak ebben a közös határtérségében mára világossá vált, hogy ma már értelmetlenség nemzetgazdaságokról beszélni, a gazdasági élet nem ismer közigazgatási határokat – sem ország-, sem régióhatárokat. A közép-európai gazdasági térséget az elmúlt évtizedekben nemzetgazdasági darabokra vágták. A világ gazdasági folyamataitól való tartós elválasztottság gazdasági életünket súlyosan megbetegítette. Nyugat-Pannónia gazdasága lassan gyógyul ebből az évtizedes betegségéből s válik teljesen részesévé a Föld gazdasági áramlásainak.

Az egészséges gazdasági élet egy ember vagy egy szűk csoport által nem megismerhető, mérnöki módon nem szerkeszthető, gazdaságon kívülről tartósan nem szervezhető – bármilyen erős törekvések is vannak minderre. Az állandóan változó piaci viszonyokat, a pillanatnyi árviszonyokat, a felmerülő szükségleteket és a megnyíló vállalkozási lehetőségeket csakis a gazdasági életben benne állók ismerhetik – mindegyikük a saját helyzetének megfelelően. Ezért a gazdasági életben szükséges lépésekről és intézkedésekről átfogóan csakis a gazdasági életben tevékenykedők közös egyeztető fórumain alakulhat ki megfelelő megértés. Egyre nagyobb szükség van arra, hogy az érintett termelők, kereskedők és a felhasználók ilyen egyeztető fórumokon közösen alakítsák egy-egy térség vagy ágazat gazdasági megújulását. Térségünkben az elmúlt években megalakult vállalati együttműködési fórumok (pl. a klaszterek) ennek az első megjelenési formái. A

gazdasági élet megújulásához szükséges, hogy számos újabb, önkéntesen alakuló, esetenként határokon átnyúló gazdasági fórum kezdje meg munkáját.

A pénz gazdaságon belüli kellően gyors mozgása szükséges ahhoz, hogy minden vállalkozó megvalósíthassa érdemes elképzeléseit. A pénznek szabadon kellene áramolnia mindig azoktól, akiknek több pénze van, mint vállalkozói gondolata és szándéka – azokhoz, akiknek több vállalkozói gondolata és szándéka van, mint pénze. Ma a pénz egyre nehezebben tudja betölteni ezt a hivatását. Évek óta fojtogató itt a hiánya, miközben másutt túlcsoordulását látni. Újító tőkefinanszírozási megoldások szükségesek ahhoz, hogy Nyugat-Pannónia ún. kis- és középvállalkozásainak megfelelő tőkeellátottsága, és ezzel a térség gazdasági életének belső élénksége tartósan biztosítható legyen.

A gazdaság megújításának kulcsa végső soron nem a mechanizmusokban, nem az eszközökben van, hiszen azok az egyes emberek kreativitásának eredményeként alakulnak, hanem a gazdasági életbe belépő új generációk emberi alkotókészségében és magukkal hozott képességeiben. Ezért van a gazdaság szinte minden másnál jobban rászorulva a nevelés, a szakképzés, a felsőoktatás és a kutatói tevékenységek ügyének megfelelő alakulására. Kapcsolatuk ma még jobbra kialakulatlan.

E stratégia készítőinek hite, hogy lehetséges emberséges gazdasági élet – sőt, gazdasági élet csak így lehetséges. Hiszen a gazdasági élet vezérlőelve a másikat ismeretlenül is szolgáló együttműködés, mindennapi tápláléka pedig a tapasztalatban érlelt bizalom. Hiteles ember, hitele van szavának – nyelvünk még tudja, amit számos gazdasági intézmény ma már, illetve ma még nem: a hitel (és az egész gazdaság egészséges életének) garanciája csak maga az ember lehet.

E stratégia készítőinek szándéka, hogy Nyugat-Pannóniában a világ gazdaságának résztvevőjeként másokkal együttműködni képes, a gazdaságban résztvevők által közösen megújított, élénk és emberséges gazdasági élet formálódjék.

Ez a stratégia ennek megfelelően nem használati utasítás, sem recept, hanem gondolatindító, és talán akaratindító javaslatok foglalata a gazdasági élet szereplői részére. Fontos olvasmány lehet ugyanakkor a politikai és közigazgatási élet azon szereplőinek is, akik felismerik feladatukat abban, hogy megteremtsék a lehetőséget a gazdaság eddig megszokottól eltérő autonóm fejlődési útjainak kialakulásához.

Vezetői összefoglaló

A gazdasági stratégia kitűzött célja Ausztria és Magyarország közös gazdasági terének, a Nyugat-Pannon EuRégió gazdaságának elemzése, illetve egy középtávú, három-öt éves gazdasági stratégia kidolgozása egy előre meghatározott szempontrendszer szerint.

A feladat nehéz helyzet elé állította készítőit. Felmerült a kérdés, hogy van-e értelme egyáltalán regionális gazdaságról beszélni akkor, amikor a térség nyitott gazdasága szervesen beágyazott mind a tágabb közép-európai gazdasági térbe, mind végső soron a világgazdaságba. Másrészt az EuRégió magyar oldalának gazdaságpolitikai hatásköre és eszköztára nagyon gyenge. Nyugat-Dunántúlnak ma összehasonlíthatatlanul kevesebb befolyása van a régió gazdaságának fejlődésére, mint a mindenkor nemzeti kormányzerveknek. Burgenland tartomány önálló gazdaságpolitikát valósíthat meg – nem kis részt kiemelkedő Európai Unió támogatásoknak köszönhetően. Ennek ellenére a térségben élők számára nyilvánvalóan fontos feladat – különösen az Európai Unió bővülésének jelentős változásokat hozó időszakában -, hogy értelmezzük közös mezoszintű környezetünk gazdasági adottságait, és ennek alapján meghatározzuk a gazdaság-fejlesztési munka kívánatos irányait az elkövetkező években. Ezért a stratégia tárgyalja a regionális intézményrendszer kérdéseit, illetve az EuRégió gazdaság-szervezési közreműködési lehetőségeinek potenciális mértékét is.

A Nyugat-Pannon EuRégió két felének gazdasága részben eltérő, részben hasonló képet mutat. Mindkét oldalon alacsony a munkanélküliség, ám míg Burgenland Ausztria feltörekvő régiójának számít, addig Nyugat-Dunántúlt Magyarországon csak a főváros előzi meg gazdasági fejlettség tekintetében.

Burgenland az elmúlt évtizedben alapvetően belső gazdasága megerősítésének az útját járta. A Fertő-tóra, érintetlen tájaira és a termálkincsre alapozott turizmus-fejlesztést; megújuló energiákra, fenntartható gazdálkodásra és szelíd technológiákra alapozott helyi gazdaság-élénkítést hajtott végre. Emellett létrehozott számos kisebb-nagyobb tudás-szigetet, nagy figyelemmel működtetett technológiai központot – még az elmaradottabb déli részeken is.

Eközben Nyugat-Dunántúlon a magyar gazdaság szerkezetére jellemző aránytalanságok jegyei fokozottan megjelentek: a nagy nemzetközi cégek egyértelmű túlsúlya figyelhető meg, amelyek eredetileg fő részt az olcsó helyi költségszínvonalra alapozott alacsony hozzáadott értékű termelés lehetősége miatt telepedtek meg a régióban. Ezen cégek számottevő, mintegy 20 százaléknyi szerepet játszanak a régió foglalkoztatásában, és az egész magyar kivitelben játszott meghatározó szerepüknek köszönhetően jelentősen hozzájárultak az elmúlt

évtizedben a régió gyors gazdasági növekedéséhez. Kialakult azonban a gazdasági élet dualizmusa: a kívülről irányított tőkeerős nagyvállalatok szférája és a régióban működő kis- és középvállalatok köre között alig van átjárás, a remélnél sokkal ritkábbak az érdemi termelési kapcsolatok.

Az utóbbi évek termelékenységnövekedéséhez képest magas reálbérszínvonal-emelkedésének, valamint az árfolyamváltozásoknak köszönhetően jelentősen romlott azonban Magyarország versenyképessége. Történt ez egy olyan időszakban, amikor az exportáló magyar vállalatok fő európai felvevő piacain a globális recesszió miatt importkereslet-csökkenés következett be. Ennek következtében immár jelentősnek mondható elbocsátási és gyárbezárási hullám indult el a Nyugat-Dunántúlon, mely egyes városokban átmenetileg kritikus szintet ütött meg. A Nyugat-Európát évek óta sújtó termeléskiáramlás mára elérte Közép-Európa fejlettebb térségeit is, ezáltal Nyugat-Európa és Közép-Európa regionális gazdaságpolitikai kérdései egyre több közös vonást mutatnak.

A tanulmány a helyzetre adott válaszként a közeljövő gazdasági fejlődésének négy alapvető scenárióját, jövőképét vázolja fel:

1. *Minden marad a régiben.* Nem történik aktív beavatkozás a folyamatokba, az elbocsátások folytatódnak, számottevően nő a munkanélküliség, csökken a kibocsátás.
2. *Külső erőforrásokra támaszkodó globális versenypozíció váltás.* („Második lépcső: minőségi fordulat a kívülről vezérelt modellben” scenárió) Megtörténik a globális gazdaságon belül Magyarország versenypozíció-váltása. A nagy multinacionális cégek az olcsó költség-színvonalú, alacsony hozzáadott értékű termeltetés helyett a termelési értéklánc magas termelékenységre alapozott, magas hozzáadott értékű részeit hozzák a régióba. Magyar kis- és középvállalkozások tömegesen válnak a nagy nemzetközi cégek beszállítóivá, és jelentősen emelkedik a kutató-fejlesztő intézmények együttműködése a gazdaság szereplőivel.
3. *Őnálló magyar kis- és középvállalkozások erőteljes fejlesztése.* („Diverzifikált endogén fejlődés” scenárió) A jelenleg kritikus tőkehiánytól, illetve a pénzügyi rendszer konzervatív hitelezési gyakorlatától szenvedő magyar kis- és középvállalatok számára jelentős állami és európai uniós források nyílnak meg, összehangolt és koncentrált módon. Ennek következtében megteremtődik a hazai magas hozzáadott értékű termelésre alapozott vállalati szektor.
4. *Lokális adottságokra épülő helyi gazdasági formák által vezérelt fenntartható fejlődési modell.* („Zöld” scenárió) A régió gazdaságának

szélárnyékos területein megteremtődnek a helyi, fenntartható erőforrásokra épülő gazdasági formák: biogazdálkodás, fenntartható energiaforrások kihasználása, falusi turizmus, helyi nevezetességekre épülő tevékenységek. Erre alapozva újjáéleszthető a helyi társadalom gazdasági szövete.

A jövőképek közül az első megvalósulásának a valószínűsége nagy, de nem engedhető meg. Annak érdekében, hogy a jóval inkább kívánatos alternatív jövőképek irányába mozdulhasson el a térség, Magyarországon ma még csíraformában lévő aktív regionális gazdaságpolitikára lesz szükség. A világgazdaságban való részvételünk a földrajzi helyzet és bizonyos átmeneti költségelőnyök passzív kihasználásán túlmutató stratégiákat igényel, a tartós versenyképesség követelménye a gazdaság és a gazdaságpolitika részéről újszerű szemléletet és magatartásmódokat tesz szükségessé. A gazdaságstratégia kísérletet tesz az ehhez szükséges intézkedések megfogalmazására. Ennek egyik kiemelkedő eszköze a gazdaság autonómiájának megerősítését célzó Regionális Gazdasági Tanács megalakítása, amely már építhet a térségben működő vállalati hálózatok (klaszterek), valamint a Pannon Gazdasági Kezdeményezés tapasztalataira és részvételére.

A koncepcionális javaslatokon túl a tanulmány szintén kidolgoz két, a regionális gazdaság szempontjából alapvetően fontos kulcsprojektet:

- A.** *Regionális Gazdaságfejlesztési Központ*, mely a régió belüli gazdaság- és vállalkozásfejlesztő szervezetek, ipari parkok, innovációs és inkubátorházak, kutatóközpontok és munkaügyi szervezetek koordinált együttműködéséből nőné ki magát egy olyan intézménnyé, amely képes a régió gazdaságának módszeres kutatására, befektetők vonzására, a gazdaság fejlesztési irányainak meghatározására, a gazdaságfejlesztési stratégia megvalósítására, a fejlesztési források koordinált felhasználására. Ilyen típusú intézmény más, gyorsan fejlődő régiókban is létezik már (például ilyen a Shannon Development Írországból, vagy az EcoPlus Alsó- Ausztriában).
- B.** A második kidolgozott kulcsprojekt a határtérség kis- és középvállalkozásainak számára elérhető állami és egyéb *források koordinált felhasználásának* megteremtését célozza meg.

Mindkét kulcsprojekt javaslat sok szálon illeszkedik az elmúlt években megindult, az EuRégió térségét érintő osztrák-magyar-szlovák-szlovén-horvát-olasz konkrét gazdaságszervezési kezdeményezésekhez (DIANE, CEDA-NET, TEC-PARK-NET, CCC projektekhez).

A stratégia megvalósítása lehetővé teszi, hogy Nyugat-Dunántúl részvételével az egész Nyugat-Pannon EuRégió kezdeményező partner legyen a közép-európai gazdasági tér újraformálásában.

I. HELYZETELEMZÉS

A Nyugat-Pannon EuRégiót alkotó két – számos tényező által összekapcsolódó, de adminisztratív eszközökkel egymástól évtizedekre elválasztott – térség, az osztrák Burgenland és a magyar Nyugat-dunántúli Régió gazdasága különböző feltételek mellett és különböző pályákon fejlődve jutott mai állapotába. A közös stratégia-alkotás során e tény nem hagyható figyelmen kívül akkor sem, ha épp egy új közös út keresése a cél. Ahhoz, hogy megragadhassuk az EuRégió egészének gazdaságát, szükségképpen át kell tekinteni az alkotórészek sajátosságait, s azok összevetésével tehetők világossá a közös pontok és az áthidalandó különbözőségek.

Ennek megfelelően jelen tanulmányban először külön-külön Nyugat-Dunántúl és Burgenland, majd a közép-európai gazdasági térbe ágyazott Nyugat-Pannon EuRégió gazdasági életének közös elemzését végeztük el. A Nyugat-Dunántúl némileg hangsúlyosabb kezelésének oka az, hogy e terület – habár a „fejlettségi” mutatók tekintetében gyengébb – mennyiségi értelemben súlyponti szerepet játszik az EuRégió belül. Mivel itt termelődik meg az EuRégió GDP-jének több mint négyötöde¹, a közös jövőre tekintettel kulcsfontosságú, hogy miként kezelhetők a magyarországi oldal gazdasági problémái, és milyenek az adottságok a koordinált fejlesztés számára.

I.1. A Nyugat-Dunántúl gazdasága

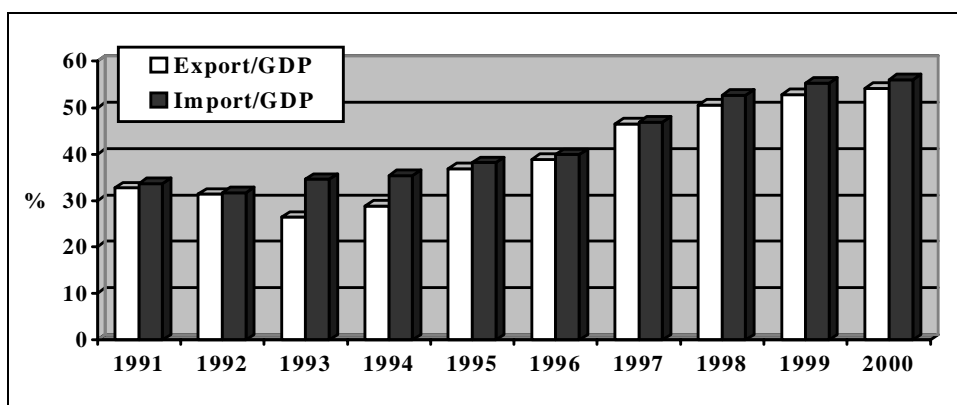
I.1.1 ÁLTALÁNOS JEGYEK

A nyugat-dunántúli gazdaság sok szempontból a rendszerváltás utáni Magyarország gazdasági fejlődésének iskolapéldája. A 90-es években a magyar gazdaság gyökeres átalakuláson ment keresztül, és ezt a nyugati országrész gazdasági szerkezetében bekövetkezett változások is igen jól példázzák. Ezért először szükségesnek látszik a magyar gazdaság főbb karakterjegyeinek ismertetése, majd ezen belül a Nyugat-Dunántúl gazdaságának elhelyezése.

A magyar gazdaság ma egy erősen nyitott, exportorientált gazdaság. Az ország exporthalmagjának az 1990-es nyitás és 2000 között megháromszorozódott (10 milliárd dollárról 28 milliárdra).

¹ vásárlóerő-paritáson számítva

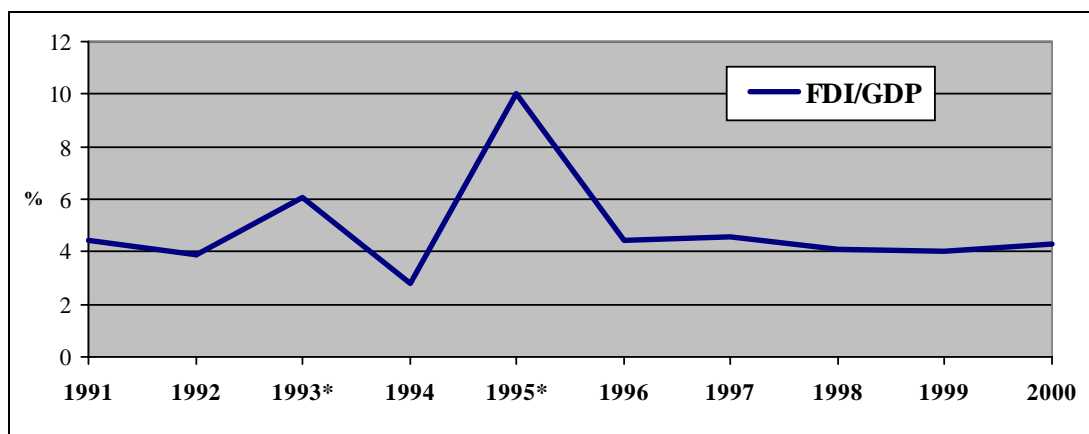
1. ábra: Magyar export és import a GDP arányában

Forrás: Hamar: 40. old. KSH Magyarország nemzeti számlái és MNB Havi jelentések, GM, Vámstatisztika alapján

Ezzel egy időben a közvetlen külföldi beruházások több mint ötszörösére emelkedtek (1990: \$311 millió, 2000: \$1,6 milliárd). Magyarország volt az egyik első átalakuló ország, mely aktívan támogatta a külföldi közvetlen beruházásokat. Ahogy az ábra mutatja, a külföldi működő tőke beruházások a 90-es évek végére a GDP 4%-a felett stabilizálódtak. 2001-ben a Magyarországra érkező működő tőke aránya a jelentős GDP növekedés következtében körülbelül 40%-kal még növekedett is. A közép-kelet-európai régió összességébe irányuló beruházások a csökkenő világtrenddel szemben stabilak maradtak.

2. ábra: Külföldi működő tőke beruházások a GDP arányában

* Az 1993-as nagy ugrás a Matáv, az 1995-ös pedig az energiaszektor részleges privatizációjához köthető.

Forrás: Hamar; KSH Magyarország nemzeti számlái és MNB Havi jelentések, GM, Vámstatisztika alapján

A magyar export struktúrája is drámaian megváltozott: a primér termékek és nyersanyag alapú feldolgozott termékek aránya az 1985-ös export 60 százalékáról a 2000-es export 14 százalékára csökkent. A fejlett technológiát képviselő export részaránya jelentősen növekedett, az 1985-ös 4%-ról 2000-ben 25%-ra. A közepesen fejlett technológiát képviselő export aránya szintén növekedett, az 1985-ös 13%-ról 2000-ben 45 százalékra.

Az export növekedésének fő motorjai az országban megtelepedett transznacionális vállalatok. 1999-ben már ők állították elő a magyar export négyötödét. Főleg a vámszabadterületeken működő vállalatok voltak dinamikusak ebben az időszakban. A két legdinamikusabb szektor az autógyártás (Audi, Opel/GM, Suzuki, Delphi, ZF), valamint az elektronika (IBM, Philips, GE, Flextronics, Samsung). Magyarország számára jelentős előnyökkel járt az Európai Unió mint felvevő piac közelsége, valamint a csatlakozási folyamat részeként garantált preferenciális hozzáférés ezekhez a piacokhoz.

A magyar gazdaság jelenlegi legnagyobb kihívásai közé tartozik a külföldi beruházások organikus beépítése a magyar gazdaságba (pl. beszállítói láncok, klaszterek), valamint az alacsonyabb hozzáadott értékű, olcsó bér munkára építő termelés kiváltása magasabb hozzáadott értékű termeléssel.

1995 óta a magyar gazdaság egyik legfontosabb és legsikeresebb intézménye a vámszabadterületek működése. A siker oka maga a vámszabadterület nyújtotta előnyökben rejlik: az itt működő vállalatoknak az exporthoz felhasznált import-termékekre nem kell megfizetniük a vámot és a forgalmi adót. Ezen kívül a beruházási célból behozott termelőeszközök után sem kell vámot és áfát fizetniük. Ennek köszönhető, hogy a rendszer bevezetése óta egyre nagyobb arányban igyekeztek az itt működő cégek kihasználni az általa nyújtott előnyöket.

1. táblázat: A vámszabad területek részaránya a külkereskedelemben

	Export (összexport=100%)	Import (összimport=100%)
1996	19	14
1997	27	19
1998	36	25
1999	43	31
2000	45	32

Forrás: Hamar Ibid 65. old. GM Vámstatisztika alapján

A vámszabadterületeket kihasználó cégek közül legjellemzőbbek az alkatrész összeszerelésre létrejött, külföldi érdekeltségű, jelentős importhányaddal döntően exportra termelő, főként gépipari cégek. (Gép- és szállítóeszközök adták a vámszabadterületi export 93%-át és az import 83%-át 2000-ben.) Már itt, az elemzés korai pontján jelezni szeretnénk azonban, hogy a vámszabad területek működése az ország 2004-ben bekövetkező Európai Unió csatlakozása után - versenypolitikai okokból – előbb szignifikánsan veszít majd jelentőségéből, majd várhatóan teljes egészében meg is szűnik.

A tőkebeáramlás és a multinacionális cégek térnyerése alapvetően kihatott a foglalkoztatásra is: a munkahelyek számára természetesen pozitív módon, de a foglalkoztatási struktúra és a bérezés terén ellentmondásos hatásokat is kifejtve.

A munkanélküliségi mutató Magyarországon (összességében) mind közép-európai, mind Európai Unió összehasonlításban kifejezetten alacsony (2. táblázat). Ezzel szemben alacsonynak mondható a gazdaságilag aktívak aránya a teljes népességhez képest. A 2002-es magyar foglalkoztatási ráta - 52,9% - az Unió 63,1%-os átlagával áll szemben. Az unión belül Görögország mutatója közel azonos nagyságú, Spanyolországé és Írországé rosszabb a magyarnál. A csatlakozó országok között csak Bulgária, Málta, Lengyelország és Törökország helyzete rosszabb ennél. Itt fontos lenne jelezni: Nyugat-Dunántúl foglalkoztatási rátája számottevően magasabb a magyarországi átlagnál, megközelíti az EU átlagát.

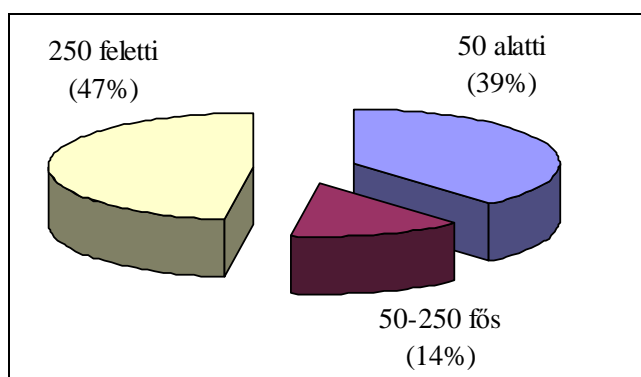
2. táblázat: A munkanélküliségi alapadatok 2003 júliusában (1000 fő)

Foglalkoztatottak száma	Munkanélküliek száma	Gazdaságilag aktívak száma	Passzív munkanélküliek száma	Munkanélküliség aránya %
3927,8	238,7	4166,5	91,5	5,7

Forrás: KSH

Habár a magyar gazdaság legnagyobb foglalkoztatója természetesen maga az állam, illetve az önkormányzatok, s jelentős létszámot foglalkoztatnak az állami tulajdonú vállalatok is, a foglalkoztatás döntő jelentőségű szereplőcsoportjává az utóbbi évtizedben a (főleg ipari) nagyvállalatok váltak. Amint a 3. ábra mutatja, a 250 feletti vállalkozások foglalkoztatják az összesen 1 millió feletti létszámú magyarországi ipari foglalkoztatottak közel felét. (E szféra jelentőségét mutatja még, hogy e körhöz köthető egyébiránt az ipari vállalkozói saját tőke mintegy 70%-a, valamint az éves árbevétel és a bruttó hozzáadott érték kb. 65%-a is.)

3. ábra: Az iparban foglalkoztatottak megoszlása aszerint, hogy mekkora alkalmazotti létszámú vállalkozásnál dolgoznak, 2001.

Forrás: KSH Magyar Statisztikai Évkönyv 2001 alapján

Tekintettel arra, hogy a nagyvállalatok meghatározó hányada külföldi érdekeltségű magántulajdon, az eloszlás mutatja egyrészt a magángazdaság abszolút túlsúlyát, másrészt pedig a külföldi vállalatok jelentős súlyát a magyar gazdaságban. Az elmúlt évtized adatainak vizsgálata azt mutatja, hogy a legalább részben külföldi cégek részaránya a kettős könyvelést vezető cégek között 30% felett látszik stabilizálódni. Az összehasonlítás azt is megmutatja, hogy ezek a cégek átlagosan jobban megfizetik alkalmazottaikat, mint a hazai társaságok.

A fent vázolt mértékű nagyvállalati dominancia és a külföldi tulajdonlás meghatározó volta (kiegészülve a kis- és középvállalkozások erőtlenségével) komoly kockázatokat rejt: *egy-egy vállalkozás egyetlen üzleti döntése (profilváltás, létszámleépítés vagy éppen megszűnés) sokszerű és rövid távon nehezen kezelhető hatásokat válthat ki egy térség munkaerőpiacán.*

3. táblázat: Külföldi tőkével működő cégek a kettős könyvvitelt vezető gazdaságokon belül

Év	Alkalmazottak aránya (%)	Béreköltség (%)
1989	n.a.	3,9
1990	8,1	8,9
1991	11,2	14,4
1992	15,3	19,1
1993	20,1	27,6
1994	24,1	31,1
1995	33,0	37,1
1996	28,7	41,3
1997	31,0	44,2
1998	31,7	45,3
1999	31,6	46

Forrás: Forrás: Kovács Gy.-Szentgyörgyi Zs.-Kóhalmi Zs.: „Vállalataink és az EU” in Az Európai Unió Évkönyve, 1999-2000 (Osiris, Budapest), 387. oldal alapján

A 2002-es év végétől kezdve mind több jelentős elbocsátással járó vállalati döntés született, mely folyamatnak a jelek szerint nincs vége. Mindez a viszonylag kedvező munkanélküliségi mutatókon még alapvetően nem változtatott, de egyes kistérségekben kiéleződtek a feszültségek (a régióon belül is, pl. Körmend, Szentgotthárd, újabban Kapuvár).

Ezek az elbocsátások munkaerő-piaci szempontból csupán helyi viszonylatban mondhatók súlyos méretűnek, országos méretekben nem. Ez még akkor is igaz, ha beszállítói kapcsolatok és a szerződéses foglalkoztatás gyakorlata miatt a valós szám ennél magasabb is lehet. Az egyes leépítéseken túl fontos szempont az a trend, amit előrevetítenek: egyes tevékenységek (és külföldi tulajdonosaik) számára kezdi elveszíteni az ország (és a Nyugat-dunántúli Régió) a vonzerejét. (E tendencia

veszteség oldalán figyelembe kell venni az olyan beruházásokat, amelyek végül is nem Magyarországon valósultak meg, pl. a Peugeot-Citroen által tervezett telephely kb. 3500 munkahellyel.) Természetesen a fent említett leépítések jelentős adóbevételektől fosztják meg az államot és az önkormányzatokat. E folyamat azonnal hatásai komoly problémákat okoznak, de a jelenség általános megítélése ennél differenciáltabbnak tekintendő (bizonyos előremutató jelekkel).

4. táblázat: Jelentősebb elbocsátások Magyarországon 2002 - 2003
(Vastaggal szedve a régió belüli leépítések)

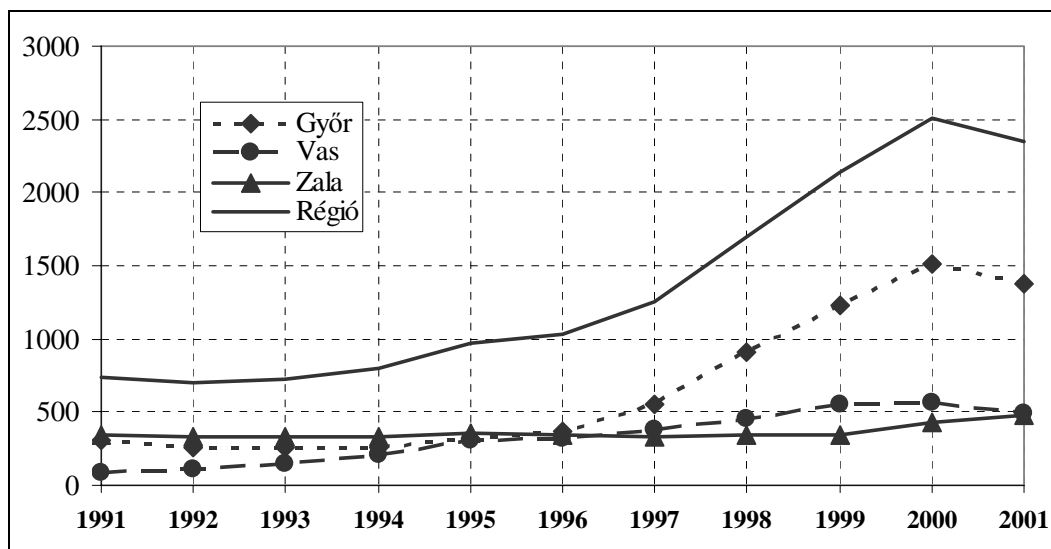
Dátum	Cég	Létszám
2002 november	IBM Székesfehérvár	3700
2002 november	ZA-KO Zalaegerszeg	800
2002 november	Styl Szombathely	250
2002 december	Philips Szombathely	119
2003 január	Skanska Hungária, Budapest	38
2003 január	Salamander Bonyhád	560
2003 február	Videoton Holding. Székesfehérvár	300
2003 nyara	Alba-Regia Rt., Székesfehérvár	250-300
2003. június	MSC Hungary Körmend	595
2003 június	MSC Hungary Óriszentpéter	268
2003 június	MSC Hungary Beled	130
2003 június	MSC Hungary Szombathely	50
2003 augusztus	Ikarusbus Rt. Székesfehérvár	187
2003 szeptember	Styl Szombathely	250
2003 szeptember	Sárvári sajtgyár	69
2003 szeptember	Ringa Húsipari Rt. Kapuvár	600
2003 szeptember	Ringa Húsipari Rt. Győr	200
2003 végéig	Rába Rt. Győr	600
ÖSSZESEN		5467

Forrás: saját gyűjtés HVG, Világgazdaság alapján.

1.1.2. NYUGAT – DUNÁNTÚL HELYZETE A MAGYAR GAZDASÁGON BELÜL

A Nyugat-dunántúli Régió kitűnően példázza a magyar gazdaság gyökeres átalakulását a kilencvenes években. Míg a rendszerváltás előtt a régióban (Győr kivételével) nem volt jellemző az ipari termelés magas részaránya a gazdaságon belül, addig a 90-es évek második felétől jelentős külföldi működő tőke beáramlás következtében a régióban létrejött az ország egyik legiparosodottabb területe. A régióban az ipari termelés értéke 1991-hez képest megháromszorozódott (Győr-Moson-Sopron megyében 4,5-szeresére, Vasban 5,8-szorosára emelkedett). (4. ábra)

4. ábra: Az ipari termelés volumenének alakulás a Nyugat-Dunántúli régióban (2001-es árakon)

Forrás: KSH adatok alapján saját számítás

Az iparba beáramló működő tőke az esetek túlnyomó többségében zöldmezős beruházások keretében érkezett, ágazati szempontból meghatározóvá vált a gépgyártás és az elektronika. A jelentős méreteket öltő folyamat következtében létrejött Magyarország második legfejlettebb gazdasági térsége. Az elmúlt években számos tanulmány született azzal a céllal, hogy a fenti jelenség természetét és okait vizsgálja. A tanulmányok egybehangzó értékelése alapján elmondható, hogy a következő okok játszottak szerepet a Nyugat-dunántúli Régió gazdasági lendületének kialakulásában:

1. A kilencvenes évek világgazdasági fellendülésének köszönhetően jelentősen megemelkedett a külföldi beruházások volumene.
2. Ebből a munkaerő alacsony bérszínvonala és relatíve magas képzettségi színvonala, valamint az egyéb termelési tényezők (infrastruktúra és energia árszínvonala) miatt magas arányban részesedett a közép-európai térség.
3. A magyar gazdaságpolitika kedvező beruházásösztönző politikával (vámzabados területek, adókedvezmények) már viszonylag korán jelentős beruházásokat hódított el.
4. A Nyugat-dunántúli Régió az EU növekedési középpontjához való közelsége és a jó infrastrukturális adottságok (autópálya, vasút, Duna, újabban már repülőterek is) miatt az átlagnál jelentősen nagyobb részben részesült a beáramló működő tőkéből.

A beruházások eredményeképpen az 1996-97 után megteremtődő gazdasági fejlődés körülbelül 2002-ig töretlen maradt, és szinte egyértelmű sikertörténetként értelmeződött. A nagy külföldi befektetőkre alapozott növekedés az alábbi hatásokkal bírt:

- a) **Az egy főre jutó GDP növekedése.** A Nyugat-dunántúli Régióban az országos átlagnál magasabb egy főre jutó GDP növekedés következtében az országon belüli regionális különbségek növekedtek, és ezáltal Nyugat-Dunántúl nem csak abszolút, de relatív értelemben is kedvezőbb helyzetbe került.
- b) **Munkahelyteremtés** . A régiókban megtelepülő nagy külföldi cégek – ha csak az országos becsült 36%-os részesedést, mint alsó határt tartjuk is érvényesnek - mintegy 50 000 új munkahelyet teremtettek, és ezáltal a régióban foglalkoztatottak közel 20%-át adják. A magyar gazdaság egészére vonatkozó fentebb idézett becslés alapján valószínűsíthető, hogy a külföldi tulajdonú vállalatok foglalkoztatottjainak bérszínvonala a régióban is 15-25%-al magasabb, mint a hazai tulajdonban lévő vállalatoknál foglalkoztatottaké. Nem kis részben a nagy nemzetközi cégek jelenlétének köszönhetően a Nyugat-dunántúli Régióban a munkanélküliség aránya alacsonyabb a nemzeti átlagnál, és jelentősen alacsonyabb az EU átlagánál.
- c) **A kifizetett bérek multiplikátor hatása a helyi gazdaságban.** A nemzetközi cégek foglalkoztatási hatásának van egy nehezen számszerűsíthető további hatása is, amennyiben a kedvező foglalkoztatási helyzetben a kiáramló bértömegnek a helyi gazdaságban megmutatkozik egyfajta multiplikátor hatása is, keresletet teremtve a helyi gazdaság egyéb szereplői számára.
- d) **Know-how transzfer, K+F együttműködések.** A nagy külföldi cégek megtelepedésének egyik pozitív hozadéka lehet a vállalatok fejlett technológiájának és magas színvonalú tudásának beépülése a régió gazdaságába. Ilyen jelenségnek tekinthetjük a győri Audi Hungária Motor Kft. együttműködését a Széchenyi Egyetemmel és egyes győri szakképzési intézményekkel, illetve a Flextronics Hungária Kft. együttműködését a helyi felsőoktatással. Ezen a néhány példán kívül azonban jelentős know-how transferről illetve K+F együttműködésről nincs tudomásunk.
- e) **Helyi iparűzési adó.** Becslésünk szerint a megyei jogú városok esetében az ott megtelepedett vállalatok adják a helyi iparűzési adón keresztül a költségvetés körülbelül egyötödét. Ez jelentős extra forrást jelent a rendkívül szegény magyar önkormányzatok számára. Megjegyzendő azonban, hogy a jelenlegi magyar finanszírozási

rendszerben az a helyi önkormányzat, amelynek helyben beszedett adói nőnek, automatikusan kisebb támogatásban részesül a központilag újraelosztott fejlesztési forrásokból. Ezt az automatizmust meglehetősen problematikusnak érezzük.

- f) **Központi adók.** A jelentős adókedvezmények és a vámszabadterületen való működés miatt meglehetősen komoly nehézségekbe ütközik annak becslése, hogy a régióban megtelepedett vállalatok milyen mértékben fizetnek adókat a központi költségvetésbe (elsősorban társasági nyereségadót). Mindenesetre elmondható, hogy a központi adók leginkább az önkormányzatok és dekoncentrált szervek működési költségvetéseiként folynak vissza a régióba. A fejlesztési források esetén ez az arány csupán 5%.

Ezen a ponton érdemes megjegyezni azt, hogy annak ellenére, hogy a nagy külföldi cégek jelenlétére alapozott növekedési modellt sikertörténetként értékelte a közvélemény, jelentős hiányosságok vannak a modell valódi előnyeivel kapcsolatos konkrét tudásunkban. Tudomásunk szerint a fent felsorolt előnyök többsége esetén nem készültek átfogó becslések arról, hogy konkrétan milyen mértékben járultak hozzá a nagy külföldi cégek a régió fejlődéséhez. Véleményünk szerint egy regionális, illetve EuRégiós gazdaságpolitika megteremtéséhez szükség lenne folyamatos adatszolgáltatásra épülő adatbázisok meglétére a fenti előnyök és esetleges kockázatok és hátrányok tekintetében.

1.1.3. A FEJLŐDÉSI MODELL EGYES ELLENTMONDÁSAI

A nagy külföldi cégekre, sok esetben transznacionális vállalatokra épített növekedés magyarországi sikere után tulajdonképpen a közép-európai (nagy)régió egésze ezt a mintát követte, még az olyan, korábban sokkal inkább autochton fejlődési modellt választó országok is, mint Csehország vagy Szlovénia. A világgazdasági kvázi-recesszió kezdetén, azaz körülbelül 2001 táján azonban világossá kezdtek válni a nagy külföldi cégekre épített növekedési modell hátrányai. Ezek a következőkben foglalhatóak össze:

- a) **Világgazdasági recesszió idején a nemzetközi tőkekihelyezések nem növekednek, sőt, az intenzív verseny következtében sokszor gyárbezárások következnek be.** Az utóbbi évek *UNCTAD World Investment Report*-jai egyértelműen jelzik, hogy a kilencvenes években exponenciálisan növekvő tőkekihelyezések a kvázi-recesszió beállta, azaz 2001 óta jelentős mértékben csökkentek.

- b) Befejeződött privatizáció.** A magyar gazdaságban tulajdonképpen a globális recesszió beálltával egy időben, 2001 körül befejeződött a privatizáció. Bár vannak még magánosítható állami eszközök (pld. MÁV, Malév, egyes bankok stb.), és ezekkel a jelenlegi kormány foglalkozott is, ám érdemi privatizáció az utóbbi években nem zajlott le. Azok a szomszédos országok, amelyek a privatizációt nálunk egy-két évvel később kezdték (Szlovákia, Szlovénia), az elmúlt években jelentős nemzetközi befektetéseket hódítottak el Magyarországtól. Sajnos ezzel egy időben a zöld mezős beruházások volumene sem növekedett Magyarországon.
- c) Versenyképességi problémák.** A nagy nemzetközi cégek megtelepedésére alapozott növekedési modell egyik alapfeltétele az alacsony bérszínvonal. Magyarország Európai Unió csatlakozása miatt azonban jelentős bérszínvonal növekedés következett be Magyarországon. Ez a növekedés több éven keresztül meghaladta a gazdaság termelékenységének növekedését, és ezen keresztül a magyar gazdaság versenyképességének jelentős romlása következett be. Az ebből adódó magyar pozícióvesztés a globális gazdaságon belül ahhoz vezet, hogy a nagy külföldi cégek új, még alacsonyabb bérszínvonalú telephelyekre költöztetik a termelésüket. Ez gyakran az itteni termelés megszűnésével vagy jelentős kapacitáscsökkentéssel jár együtt. Ez a jelenség az elmúlt években a Nyugat-dunántúli Régióban is megfigyelhető volt (Philips, Flextronics, ZAKO, Styl stb.). Bár a gyárbezárások miatti elbocsátások véleményünk szerint még nem ütötték meg a kritikus mértéket, a jövőre nézve mindenképpen figyelmeztető jelként szolgálnak, és a nagy külföldi társaságokra építő növekedési modell átgondolására sarkallnak.
- d) Az EU csatlakozás hátrányos hatásai.** Magyarországon az Európai Unió csatlakozás miatt az elkövetkező időszakban jelentősen szűkülnek az állam lehetőségei a külföldi beruházások ösztönzésére. A Unió közös versenypolitikai szabályozás, amely némi átmeneti idő után Magyarországra is teljes egészében érvényes lesz, korlátozza több olyan befektetés-vonzó eszköz alkalmazását, amellyel Magyarország nemzetközileg elismert módon jelentős előnyökre tett szert a nemzetközi tőkekihelyezések vonzásában. Ezek közé tartoznak a közvetlen állami támogatások, a jelentős adókedvezmények, illetve a vámszabad területek.
- e) A termelés jellege.** Sokszor hangoztatott kritika, hogy a Nyugat-dunántúli Régióban megtelepült nagy cégek alapvetően olcsó munkaerőre alapozott összeszerelést végeznek. Ezzel szemben fogalmazódik meg az az igény, hogy azzal egy időben, hogy az alacsony bérszínvonalra alapozott versenyképességi előny a világgazdaságon belül erodálódik, szükség van

egyfajta gazdasági modellváltásra, amely már a magasabb hozzáadott értékű termelési fázisokra épít. Tulajdonképpen arról a felismerésről van itt szó, hogy Magyarországnak és a régióknak is a nemzetközi termelési értéklánc azon fázisait kell ide vonzania, amelyek esetén a hozzáadott érték magas (ilyen a kutatás-fejlesztés, a tervezés, design, logisztika, pénzügyi szolgáltatások stb.). Erre bizonyos mértékben van már példa a régióknak is (Audi K+F és technológiaváltások, Flextronics termékváltás, Philips monitor termékváltás), ám még nem kielégítő mértékben.

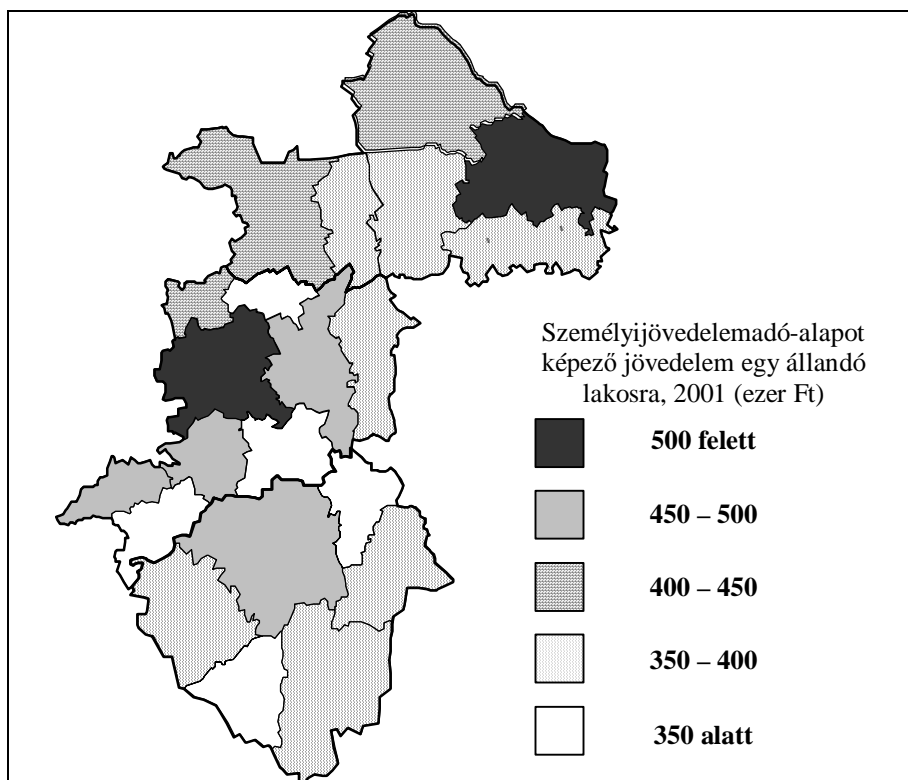
- f) A szolgáltató szektor alacsony aránya.** A Nyugat-dunántúli Régió meghatározó gazdasági ágazatai jelenleg a gépgyártás és az elektronika. Jelentős a fa- és bútortermelés. Magyar és nemzetközi arányban is alacsony (46,2%, szemben az országos 62,4%-kal) azonban a szolgáltató szektor aránya a régió gazdaságán (a régióban megtermelt GDP-n) belül.
- g) A kis- és középvállalkozások fejletlensége.** A régió meghatározó súlyú gazdasági szereplői ma még jórészt szigetszerűen működnek, jelenlétük és tevékenységük stimuláló hatása nem kellően érvényesül a helyi gazdaságban. A multinacionális nagyvállalatok jelenléte mellett a bizonytalan helyzetű, tőkeszegény kisvállalkozások nagy száma, a középvállalkozások szűk köre, illetve a nagyvállalatok és a gazdaság többi szereplője közti kapcsolatok csekély volta (a stratégiai beágyazottság hiánya) komoly ellentmondásai a régió gazdaságának. Meglehetősen kevés az innovatív, nagy növekedési potenciállal bíró vállalkozás, kialakulatlanok a stratégiai partneri, beszállítói és egyéb típusú hálózatok, a középvállalkozások hosszú távú piaci pozíciója sok esetben igen bizonytalan, de a gazdálkodási jellemzők ismeretében általában is felvethető a gazdasági bázis korlátozott nemzetközi versenyképessége. A helyi szolgáltató szektor, amely normális esetben a kis- és középvállalkozások tipikus működési terepe, a szűk fizetőképes belső középosztály gyenge kereslete miatt nem alakulhatott ki olyan mértékben, mint magasabb bérezésű országokban.
- h) A magyar tulajdonú, fejlődési potenciállal rendelkező középvállalatok hiánya.** A magyar rendszerváltás folyamatának markáns jellegzetessége, hogy az összeomlott állami vállalatok reorganizációja, szanálása, illetve privatizációja a legtöbb esetben csak akkor történt meg, ha azt külföldi működő tőke bevonása lehetővé tette. A komoly belső tőkehiány, valamint a magyar bankrendszer konszolidáció előtti instabilitása és gyengesége csak igen korlátozott mértékben tette lehetővé MRP, LMBO vagy egyéb más formában a magyar tulajdonú cégek függetlenségének megőrzését. A teljes gazdaságra kiterjedő kuponos privatizációt (amellyel például

Csehországban kísérleteztek) pedig a rendszerváltás gazdasági elitje viszonylag hamar elutasította. Mintegy tíz évvel később ennek a típusú privatizációnak az az eredménye, hogy jelentős mértékben összeomlott, és csupán újonnan megteremthető az a magyar középvállalati szektor, amely saját belső stratégiát érvényesíthet, nem függ az anyacég globális stratégiájától, esetleg szuverén aktorként tőkét helyezhet ki a nálunk olcsóbb költségű országokba.

- i) Alacsony kutatás-fejlesztési aktivitás.** A külső működő tőkére alapozott modellnek sajátos hátránya a kutatás-fejlesztési tevékenység jelentős visszaesése. A magyarországi kutatásfejlesztési ráfordítások a kilencvenes évek közepén a GDP 0,6%-ára estek vissza, majd az évtized vége felé lassan kúsztak vissza 1% környékére. Ezzel egy időben az Európai Unió kutatás-fejlesztési kiadásai a GDP 1,6% körüli adatokat mutattak (sokkal magasabb bázison, és jelentős szórással az északi országok javára). Ám még ez a lemaradás sem tűnik számottevőnek, ha figyelembe vesszük, hogy maga az Unió is jelentősen kevesebbet költ kutatásra és fejlesztésre, mint Japán, illetve az Egyesült Államok, ahol ezzel egy időben 3% körüli értékeket regisztráltak². Ezen kívül további problémát jelent, hogy míg az összehasonlításban szereplő országokban a K+F kiadások nagyobbik részét az üzleti szektor adja és csak kisebbik részét az állam, addig a helyzet Magyarországon pontosan fordított. Megjegyzendő, hogy a Nyugat-dunántúli Régió belül Győr-Moson-Sopron megyén kívül nem nőtt az utóbbi években a K+F kiadások, illetve az innovatív vállalkozások száma.
- j) A régió belső kettészakadása.** Részben szintén a magyar gazdaságfejlődés eredménye a régió belső kettészakadása. Míg a régió északi részének (Győr-Moson-Sopron és Vas megyék) gazdasági teljesítménye az ország egészéhez képest nő, addig a déli részek (Zala megye) teljesítménye fokozatosan csökken. (Ez természetesen tükröződik a jövedelemszint eltéréseiben is, vö. 5. ábra) Szintén megfigyelhető egy diszperz leszakadási folyamat is. Míg a nagyvállalati szektort vonzó városias térségek fejlődése az elmúlt évtizedben számottevő volt, addig az ezen dinamikus növekvő centrumokat sokszor olyan kistérségek veszik körül, ahol nincs számottevő munkaadó, jelentős az elvándorlás, a helyben maradók élethelyzete pedig kilátástalan.

² Lásd Török Ádám előadását a 2003-as évi Közgazdász Vándorgyűlésen, Sopronban.

5. ábra: Jövedelemkülönbségek a régió kistérségei közt

Forrás: KSH Területi Statisztika alapján

- k) **A fejlődés-indikátorok realitásának kérdőjelei.** A területi fejlettségnek/versenyképességnek a területfejlesztési gyakorlatban ma szinte megkérdőjelezhetetlen mércéje a GDP. E mutató – mely a multinacionális vállalatoknak köszönhetően viszonylag magas szintre emelkedett – azonban számos félreértéshez és nem kellően megalapozott következtetéshez is vezethet (pl. a központi területfejlesztési források elosztási mechanizmusa).

GDP versus GNI

A fejlesztés közösségi jövedelem-befektetés a jövőbe. Ez a jövedelem nemzetgazdasági szinten a GDP fejlesztésre fordított része. Az állami költségvetés forrásai a (különböző jövedelemtulajdonosoknál lecsapódó) GDP újraelosztásra elvont részéből állnak össze. A GDP így nemzeti szinten alkalmas mérőszám.

Területi (regionális) szinten a fejlesztésre fordítható, helyi rendelkezésű jövedelem meghatározása sajátos statisztikai, mérési nehézségekbe ütközik. A GDP meghatározásának módszertana érzéketlen a források felhasználásának helyére. A nagy tőkeerejű, a világpiacon aktív, magasan szervezett vállalkozások által „termelt” GDP a statisztikai számbavétel helye szerint emeli meg a megyék, régiók eme „kulcsmutatóját”.

A magas területi GDP tehát nem feltétlenül jelent arányosan magas helyi fejlesztési forrásokat. A mutató több szempontból torzít.

A történetileg viszonylag zavartalanul fejlődött gazdaságokban a nemzeti tulajdonban álló vállalkozások által előállított és az ország területén székhellyel rendelkező vállalkozások által előállított jövedelem eltérése nem túlzottan nagy. Bár ez az eltérés sem jelentéktelen, hiszen az Európai Unióban a kohéziós alap forrásai igénybevételi jogosultságát éppen a GNP segítségével mérik, míg a strukturális alapokra a GDP használatos.

A társadalmi bruttó termék meghatározására szolgáló módszerek a termelés adataiból indulnak ki. Egy másik, párhuzamos lehetőség a fogyasztás számbavétele. Az így számított mutató a GNI (Gross National Income, Bruttó Nemzeti Jövedelem) nemzeti szinten azonos a GDP-vel, lényegében ugyanazon mérleg két oldala. Mégis területi szinten a területi fejlesztési potenciál mérésére a GNI alkalmasabb a GDP-nél.

A forráshiányos gazdasági modellben a területfejlesztés akkor lehet eredményes, ha sikerül megtalálni az optimumot a (nem kizárólag mennyiségi) „növekedést” gerjesztő beruházások és a fejlettségi szintek területi kiegyenlítése által igényelt ráfordítások között.

Optimumnak az az arány tekinthető, amely mellett a térségi fejlődési potenciál kihasználható, miközben a társadalmi feszültségek (a fejlődés figyelmen kívül nem hagyható költségei) nem növekednek a területi politika mozgásterét beszűkítő tényezővé. Ez a feltétel lényegében a fenntarthatóság közgazdasági és társadalmi ismérve.

A GNI mellett több olyan összetett mutató módszertana ismert (sőt egyeseket Magyarországra évről évre ki is számítanak), amelyek nemcsak gazdasági, hanem szociális és természeti résztényezőkből is állnak, ezáltal összetettebb, árnyaltabb módon jellemzik a vizsgált terület állapotát, fejlődési potenciálját. Sajnos nem tudunk arról, hogy akár a GNI-t, akár bármelyik említett mutatót (HDI, ISEW, GPI) Magyarországon regionális szinten is számítanák.

1.2. Burgenland gazdasága

Burgenland Bécs és Vorarlberg után Ausztria harmadik legkisebb régiója, földrajzi területe 3966 km². Lakosainak száma 2001. január elsején mindössze 278 000 fő volt. Ez Ausztria össznépességének mindössze 3,4%-a. A népsűrűség (68 fő/km²) jelentősen alacsonyabb mind az osztrák (93 fő/km²), mind pedig EU átlagnál (146 fő/km²).

Az egy főre jutó GDP vásárlóerő paritáson számolva €16.400, ami az EU átlagához képest 72%-ot jelent. Ezzel a tartomány a legkevésbé fejlett Ausztriában, egyúttal azonban az alacsony bázisnak és a támogatásoknak köszönhetően (Alsó-Ausztriával együtt) a leggyorsabban fejlődő is. (A régió a strukturális alapok 75%-os küszöbértéke alatt lévén jogosult az 1. Célkitűzés alá tartozó támogatásokra.) Bármennyire kis régió is Burgenland, a kelet-nyugati irányban keskeny, észak-déli

irányban hosszú területén belül jelentős fejlettségi különbségek adódnak: a déli területek egy főre jutó GDP-je 15%-kal kisebb az északnál, az ezer főre jutó munkahelyek száma pedig 30%-kal kevesebb.

A magyarországi megyéknél jóval kisebb munkaerőpiacú (80994 foglalkoztatott, 7236 munkanélküli) Burgenlandban a foglalkoztatás helyzete kedvezőtlenebb, mint Nyugat-Dunántúlon: a teljes munkanélküliségi ráta 2001-ben 8,2 % volt, a fiatalok munkanélküliségi rátája az időpontban 15,8%, viszont csupán 3,3% (!) tartósan munkanélküli³. Ezen adatok kedvezőbbnek mondhatóak az Európai Unió átlagánál, de önmagukban számos feszültséget rejtnek (ingázás, kvalifikált munkaerő állásproblémái, női munkanélküliség).

A gazdaság szektorok szerinti megoszlása Burgenlandban nem különbözik jelentősen az osztrák átlagtól (5. táblázat). E hasonlóság lényegében a 90-es években lezajlott hasonulási folyamat eredménye, melynek során – az országos adat csekély változása mellett – Burgenlandban (az 1987-es, a tartománynak kifejezetten agrárjellegű kölcsönző 11,5%-os részesedéséről) jelentősen visszaesett az agrárium súlya.

5. táblázat: Az egyes szektorok GDP-n belüli súlya Ausztriában és Burgenlandban

	Burgenland (2000)	Ausztria (2001)
Mezőgazdaság	6,4	5,7
Ipar	32,2	29,9
Szolgáltatások	61,4	64,4

Forrás: KSH Magyar statisztikai évkönyv 2001, Az EuRégió statisztikai kiadványa 2003

Ugyan Ausztria és az EU legtöbb régiójához hasonlatosan Burgenlandban is fokozatos csökkenés tapasztalható a mezőgazdasági és erdészeti szektorban foglalkoztatottak számának tekintetében, ennek ellensúlyozására jelentős modernizációs lépéseket tettek (főképpen a borászat területén). Az ágazat továbbra jelentős súlyát jelzi, hogy Burgenlandban közel kétszer annyi a működő mezőgazdasági vállalkozás (4167), mint az ipari, mely mutató egy lakosra vetítve háromszorosa a nyugat-dunántúli adatnak.

Burgenland ipari szektorára az alacsony bérezésű kis- és középvállalkozások jellemzőek. A közép-európai országok alacsony bérezésű munkaerőpiaca komoly versenytársat jelentett ezen területeknek. Ezen kihívás hatása egyértelműen megmutatkozik Burgenland munkaerőpiacán. A határok eltűnésével összefüggő potenciális munkaerőpiaci konfliktusok – melyek veszélyeinek mérsékelt voltára több

³ A KSH Területi Statisztikai Évkönyv 2001 ennél kedvezőbb adatról számol be: teljes munkanélküliségi ráta 3,2%; fiatalok munkanélküliségi rátája 5,3% (mindkét adat 0,2 százalékponttal alacsonyabb az ausztriai átlagnál).

tanulmány is utalt már – az együttműködés, az ellátási láncok összehangolása útján jó eséllyel megelőzhető.

Az ipari vállalkozások alacsony (a nyugat-magyarországinak felét sem elérő) sűrűsége mellett figyelmet érdemel az építőipar markáns jelenléte (16%-os a részesedése az ipar és építőipar együttes termelésből).

Burgenland gazdaságában is jelen van az ipar fokozatos csökkenése és a szolgáltató szektor ezzel egyidejű térnyerése. A terciér szektor ma már itt is a gazdaság leggyorsabban növekvő része. Az elmúlt tíz-tizenöt évben különösen igaz volt ez a turizmusra és a pihenéshez kötődő szolgáltatásokra: nagy hangsúlyt fektettek az egynapos turizmusra, a kirándulókra, valamint jelentős egészségügyi és fürdőturizmus jött létre, modernizált infrastruktúrával (pl. Bad Tatzmannsdorf, Güssing, Lutzmannsdorf).

A tartomány gazdasága számos kedvezőbb mutatója mellett is jelentős, sok tekintetben a magyarországi régióéhoz hasonló problémákkal küzd. Ezek közt egyik legfontosabb a helyi, különösen pedig a kvalifikált munkahelyek alacsony száma és az ezzel összefüggő magas ingázási arány. Az ingázás leginkább az építőipari munkásokat érinti, de ez jellemző az idegenforgalomban, a mező- és erdőgazdaságban is. Különösen nagy gondot jelent a felsőfokú végzettségűek tartományon kívülre ingázása (valamint – a munkaerőpiac speciális szegmensét jelentő – nők foglalkoztatása, illetve számukra részmunkaidős foglalkoztatást biztosító munkahelyek hiánya).

Burgenland, mint Ausztria egyetlen 1-es célterülete, gazdasági felzárkózási periódusban van. Azonban jelentős regionális fejlődési különbségek vehetők itt észre. Észak-Burgenland hasznot húz a bécsi agglomerációs térséghez viszonyított kedvező fekvéséből, a fejlesztési súlypontok itt a kisipar, az ipar és a turizmus. A Fertő-tó körül terül el Ausztria legnagyobb összefüggő borvidéke és ugyanakkor az EuRégió legjelentősebb turisztikai régiója is. A 2001-es év vége óta a határokon átnyúló Fertő-tó nemzeti park az UNESCO világörökségének a része. A fejlesztési súlypontok a vendégfogadók minőségi kiépítésében, valamint a határokon átnyúló Neusiedler See – Seewinkel – Fertő-Hanság nemzeti park hosszú távú használatának minőségi kiépítésében rejlenek.

A tartományi székhely, Eisenstadt dinamikus technológiai csomóponttá és információtechnológiai kompetenciaközponttá nőtte ki magát. Közép-Burgenlandban a mezőgazdaság dominál. A természeti adottságok adják a megújuló energiák, szélenergia, hőenergia, biomassa és napenergia felhasználásának alappilléret. Az EuRégió, különösen Burgenland, a helyi adottságok és erőfeszítések alapján olyan mintarégióvá válhat, amely már hamarosan túlnyomórészt saját energiaforrásaiból látja el magát. A szél- és bioanyagforrásainak köszönhetően a Régió az új „ökológiai olajmezők” egyikévé válhat.

Dél-Burgenland a termál és gyógyfürdőivel fontos turisztikai mágnes, melynek következtében a Stegersbach-Jennersdorf régió termálsúlyponttá és golfparadicsommá fejlődhet. Lutzmannsburgban és Bad Tatzmannsdorfban a termál- és wellness-terület megkezdett kiépítése és a nemzetközivé tétele is jó kilátásokkal folytatódik, Güssingben pedig a bioenergia-felhasználás további kiépítése (komplex bioenergia-klaszter) tűnik perspektivikusnak.

1.3. A Nyugat-Pannon EuRégió gazdasága - a gazdaságértékelés egyes kritikus kérdései

1.3.1. EGY GAZDASÁG VAGY KETTŐ?

Az EuRégió gazdasága megítélésében nem lényegtelen szempont, hogy egy, alapvetően hasonló jellemzőkkel bíró tényleges gazdasági térről beszélhetünk-e, vagy két különböző terület eltérő struktúráit mossák-e össze egy virtuális egységgé az átlagok. Nyugat-Dunántúl és Burgenland gazdaságának fenti jellemzői aszerint értékelendők, hogy a két alkotóelem hasonlóságai vagy különbözőségei dominálnak-e.

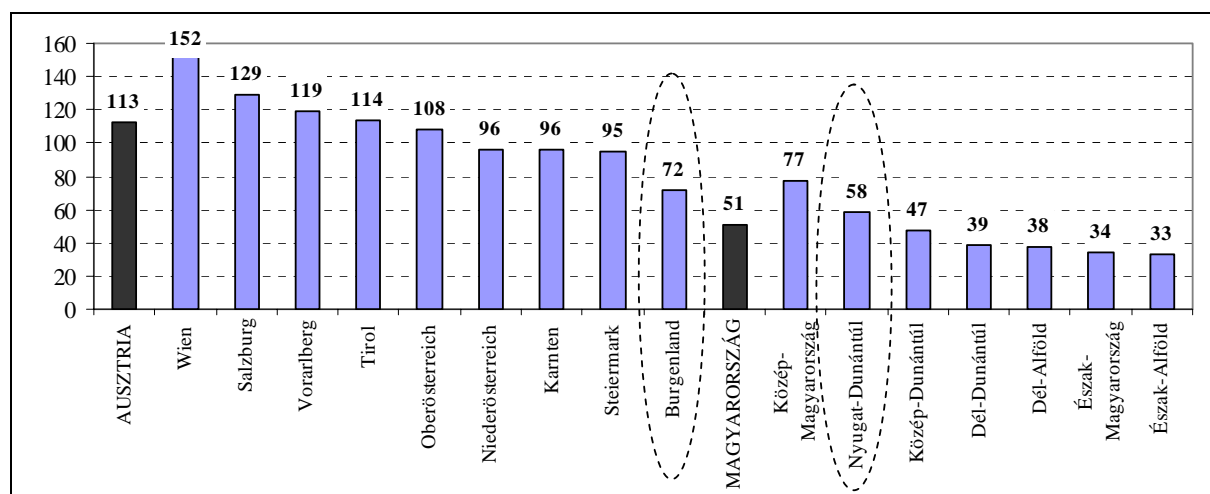
Az egységesség kérdése kapcsán mindenekelőtt hangsúlyozni kell azt a fontos körülményt, hogy jelentős különbségek léteznek a két oldal közjogi státuszának tekintetében, és ebből komoly gazdasági, gazdaságpolitikai következmények is adódnak. Burgenland a federális osztrák közjogi berendezkedésen belül önálló tartományi státusszal bír, amely egyben jelentős jogosítványokkal bíró saját önkormányzatiságot is jelent. Ezek a jogosítványok kiterjednek az önálló gazdaságpolitika megvalósítására is. Emellett Ausztria egyetlen EU 1. Célkitűzés alá eső régiójaként Burgenland a közösségi források felhasználását illetően is számottevő önállóságot élvez, így például saját fejlesztési tervet készíthetett ezen források felhasználására. Mindezek, valamint az a tény, hogy Burgenland Ausztria legelmaradottabb régiója, erősen feltételezik egy markáns ismérvekkel rendelkező, önálló burgenlandi gazdaság meglétét.

Ezzel szemben Nyugat-Magyarország jelenleg három gyenge önkormányzati jogkörökkel rendelkező megyében, illetve az általuk alkotott, pusztán tervezési-statisztikai értelemben létező régióban testesül meg. Ezeknek a területi egységeknek az önálló gazdaságpolitika gyakorlására létező képességük minimálisnak mondható. Bár Nyugat-Dunántúl az EU területi beosztásán belül önálló NUTS II-es régióként jelenik meg, a 2004-2006-os periódusban a közösségi források Magyarországon centralizált formában kerülnek elosztásra, ezért a Nyugat-dunántúli Régió ezen extra fejlesztési források tervezésében sem játszhat önálló szerepet. Elmondható tehát, hogy gazdasági, gazdaságpolitikai értelemben erősen kétséges, hogy beszélhetünk-

e önálló nyugat-dunántúli gazdaságról. Ez a kérdés annak ellenére fennáll, hogy a régió Magyarországon egyedülálló, de áttörést sajnos nem hozó erőfeszítéseket tett önálló regionális gazdaságpolitikája kialakítására.

A Nyugat-Pannon EuRégió gazdasági szempontból ugyanúgy két alkotó területre tagolódik, mint közigazgatásilag. A magyarországi Nyugat-dunántúli Régió az ország második legfejlettebb területe az egy főre jutó GDP alapján Budapest után. Az ausztriai Burgenland tartomány, amely Ausztrián belül messze a legelmaradottabb régiónak számít, még így is megelőzi a Nyugat-dunántúli Régiót teljesítménymutatói alapján. Ez a fejlettségi különbség a Nyugat-Dunántúl és Burgenland között azonban az utóbbi évtizedben szűkült, és az ezredfordulóra az Európai Unióban alkalmazott szokásos számítási mód szerint (ahol a 100% az uniós átlagnak felel meg) ez a különbség már csak 14 százalékpontot tett ki (6. ábra)⁴.

6. ábra: Az egy főre eső GDP értéke Ausztria és Magyarország régióiban, EU15=100% (PPS)

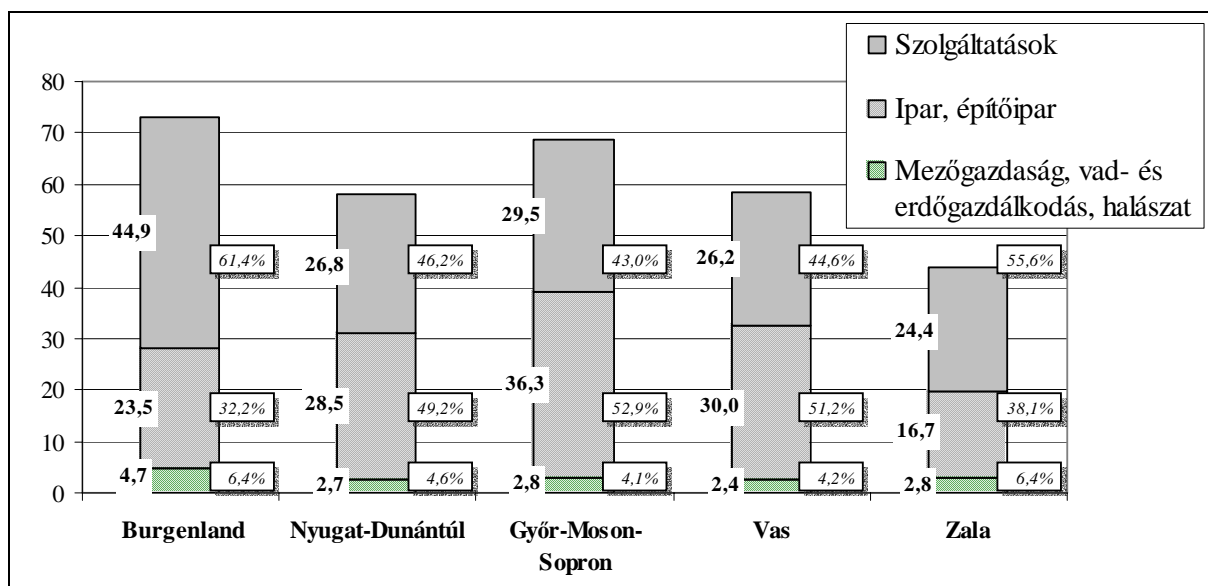

Forrás: KSH Területi Statisztikai Évkönyv, 2001

Ezzel a régió „kellő távolságból”, az európai gazdaságfejlettség tematikus térképein jellemzően „azonos színű” homogén entitásként jelenik meg, különbözve az anyaországi szomszédos területektől jellemzően egy-egy árnyalattal - felfelé, illetve lefelé - eltérő minősítéseitől. Ezen „egységes” terület fejlődési ütemét tekintve dinamikusként jellemezhető, azzal a sajátos helyzeti előnnyel, hogy – földrajzi helyzetéből adódóan - biztos jövőjű gazdasági teret ígér az olyan vállalkozásoknak, amelyek egyszerre vannak jelen Közép- és Kelet-Európa növekvő piacain, valamint az Uniós piacokon is. E dinamizmus jeleként és érdekében a határ mindkét oldalán jól működő, kifejezetten aktív tevékenységet folytató ipari és technológiai központok alakultak.

⁴ A GDP beszerzési áron Burgenlandban háromszorosa (16400 €) a Nyugat-Magyarországi adatnak (5644 €)

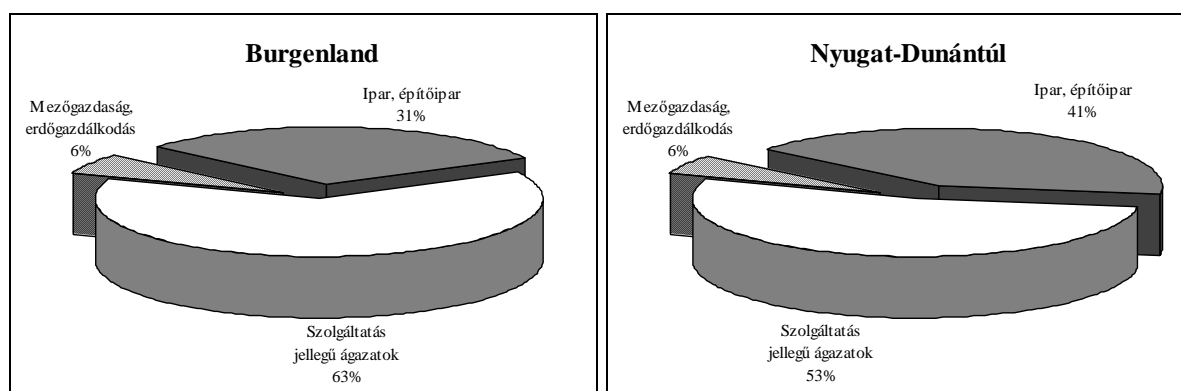
7. ábra: Az egy lakosra jutó GDP vásárlóerő-paritáson ágazatonként a határ két oldalán (EU 15 GDP átlag=100%; ill. %), 2000.

Forrás: Az EuRégió statisztikai kiadványa, KSH, Amt der Burgenländischen Landesregierung - Stabsstelle Europabüro und Statistik

A gazdaságok szerkezeti különbségei azonban kiemelik az EuRégió belső heterogenitását. Burgenland és Nyugat-Magyarország gazdaságának alapvető különbsége a GDP ágazati eltérésben mutatkozik leglátványosabban: miközben az ausztriai oldalon 60% feletti a szolgáltató szféra súlya (és 32% az iparé, azon belül is erős építőiparral), addig a magyarországi területen domináns a feldolgozóipar, s meglehetősen erőtlén a tercier szektor.

8. ábra: A foglalkoztatottak összevont gazdasági ág szerint a határ két oldalán, 2001.

Forrás: KSH Népszámlálás 2001, Statistik Austria, Mikrozensus 2001

A foglalkoztatási adatok ugyancsak nyilvánvalóvá teszik az *EuRégió gazdaságának duális jellegét* (8. ábra). Szembetűnő Nyugat-Magyarország erősebb iparosodottsága, ezzel együtt a szolgáltató szféra csekélyebb súlya e térségben. Még szélsősége-sebb a kép, ha figyelembe vesszük, hogy a feldolgozóipar mutatója Burgenlandban

csupán 16,1%, miközben az építőipar burgenlandi adata közel 10 százalékponttal magasabb magyarországi megfelelőjénél. A szolgáltatások közül a két régió viszonylatában különösen a kereskedelem terén erős az osztrák oldal, s csupán a „közlekedés, raktározás, posta, távközlés” és az oktatás ágazatokban fordított a reláció.

Mind a hozzáadott értékre vonatkozó, mind a foglalkoztatási adatok egyértelművé teszik azt a különbséget, ami a két régiót elsősorban megkülönbözteti: míg magyar oldalon a fejlődés motorja jelenleg a feldolgozóipar, addig Burgenlandban a szolgáltatások, különösen a turizmus.

Mindezek alapján viszonylag tisztán látható, hogy a Nyugat-Pannon EuRégió homogen gazdaságáról még igencsak korai lenne beszélni. Tulajdonképpen a jelenlegi helyzet alapján az mondható el, hogy bár a két gazdaság között léteznek hasonlóságok, de jelentős különbözőségek is. A két gazdaságra ható gazdaságpolitika, valamint az azt megvalósító aktorok azonban szinte teljes egészében különbözőek.

Az eltérő struktúrák mellett is elképzelhető azonban a szerves kapcsolódás, akár a rokon területek együttműködésében, akár bizonyos komplementer elemek kapcsolódásaiban. E kötetlekek azonban – mint arra az alábbiak is utalnak – ma még ritkák, ezek kialakulásának elősegítése a következő évek komoly kihívása. Léteznek bizonyos mintaprojektek, amelyek már ma is a nyugat-pannon gazdaság sajátos elemeinek tekinthetők. Ilyen a szentgotthárdi, határon átnyúló ipari park, amely az Európai Unió Phare CBC, illetve Interreg programjainak köszönhetően jött létre, de ilyennek tekinthető maga a Győr-Sopron-Ebenfurti Vasút (GYSEV) is. Ezek eredményei és tapasztalatai (vö. II.2.1.) fontos bázisát képezhetik a jövőbeli együttműködésnek.

A 6. táblázat hosszú listája jól tükrözi azt az igényt, amely az együttműködés terén él, de jelzi egyben az elképzelések bőségét és a közös akciók legfontosabb területeit is.

6. táblázat: A gazdasági vonatkozású EuRégiós projektek listája
(a gazdasági, turisztikai, munkaerőpiaci, ill. területfejlesztési kezdeményezések keretében)

Cím	Interreg IIIA	Interreg IIA	ESF	terv
Gazdasági kezdeményezés				
KMU-Stratégiák az EU-bővítéshez STRATEEC	X			
Regionális gazdaságélénkítés megújuló energiák alkalmazása révén	X			
Nádlemez-termékek kifejlesztése	X			
Start smart – Chance Ungarn	X			
Gazdaság határok nélkül	X			
Biogáz-tanulmány Güssing térségében		X		
Határon túli kooperáció a borászatban	X			
Az utánnövő nyersanyagok értékesítési lehetőségei		X		
Dél-Burgenlandi technológiai csoport		X		
Energiatervezet Burgenland számára		X		
Az Oberwart gazdasági nagytérség adatainak felvétele és elemzése, a jövőbeni üzem-betelepitésekre alkalmas zónák meghatározása céljából		X		
A távmunka megvalósíthatósági tanulmánya		X		

A parndorfi Designer-Outlet-Centers által az észak-burgenlandi kis- és középüzemekre gyakorolt hatások elemzése; a textil és sportruházati kiskereskedelmi ágazat kis- és középüzemeinek ill. a turizmus különös figyelembevételével		X		
Képfestés – Feasibility Studie		X		
Az energia- és anyagáramlás optimalizálásának összesített tervezete		X		
Heiligenkreuz és Szentgotthárd gazdaságos távhő-ellátásának megvizsgálása (tartalék projekt)		X		
Szervusz – A régió túlmutató, tipikus építési struktúrák gazdasági újraértékelése a Fertő-tó régióban		X		
Koordinálás és telephely-marketing a Heiligenkreuz Gazdasági parkban		X		
Az ipari parkok és technológiai központok együttműködésének lehetőségei				
Tanácsadás kis- és középüzemek számára		X		
Az eisenstadti technológiai központ infrastruktúrája		X		
Nemzetközi Internet-csomópontok		X		
Határon túlmenő gazdasági parkok		X		
Egy különleges státusz megvalósítása a Heiligenkreuz-Szentgotthárd üzleti parkban történő határátlépéseknél				
A vállalat kiépítése teljes komponensű csomóponttá a Delphi Automotive Systems hálózatában		X		
Egy vizsgáló berendezés létrehozása a hőszivattyúk továbbfejlesztésére és szabvány szerinti vizsgálatára		X		
A dél-burgenlandi innovációs és technológiai központ infrastruktúrája		X		
Mérlegelési okok annak eldöntésére, hogy egy logisztikai központ telephelye a Bécs régióban legyen		X		
Business Development Circle			X	
Turizmus, kultúra és közös kulturális örökség kezdeményezés				
Az Oberpullendorf-Zsira közti kerékpárút-szakasz kiépítése	X			
Egy közép-európai kastély- és termálfürdő-régió kifejlesztése a rendeltetésének megfelelően	X			
A túrautak kibővítése	X			
Békeút Mogersdorf	X			
Jost-malom	X			
A schachendorfi régészeti park elkészítésére vonatkozó megvalósíthatósági tanulmány	X			
A burgenlandi természeti parkok munkacsoportjának marketingje és nyilvános munkája (2002-2004)	X			
Mountainbike NÖ Süd Alpin/ Burgenland	X			
Térkialakítás a „Margaréta“ kilátótoronynál	X			
A Landsee várrom „újraélesztése“	X			
Tabor kastély szanálása	X			
A városok közti testvérkapcsolat közelebb hozza a városokat	X			
Apfelweg termál-útvonal	X			
Vízimalom Markt-Neuhodis	X			
A burgenlandi ásvány- és gyógyvizek piacbővítésére vonatkozó előzetes tanulmány		X		
Tanulmány egy az „IZP Parndorf“ gazdasági parkban lévő szabadidő-projekt megvalósítására vonatkozóan		X		
A meglévő kulturális rendezvények és a turisztikai ajánlattevők összekapcsolása		X		
A gyümölcs- és bortermesztési kínálat turisztikai értékesítése		X		
Rolling Area tervezet		X		
Tanulmány a stájer, burgenlandi, nyugat-magyarországi és észak-szlovéniai termálfürdő- és egészségügyi turizmusról		X		
A gyógy- és termálfürdők közti stratégiai együttműködés lehetőségei				X
„Római Borostyánkő út“ az EuRégió trésgében				X
Dél-Burgenland túratérképe		X		
Weinidylle kerékpáros túraút marketingje		X		
Osztrák-Magyar Haydn-filharmonikusok		X		
„Koryphäum“ marketingje		X		
Védjegy és Corporate Design – Rolling Area		X		
A turisztikai települések és üzemek bemutatása a burgenland.at és TIScover keretében		X		
Információs mappa		X		

Stegersbach mélyfúrás		X		
Lutzmannsburg mélyfúrás		X		
Sauerbrunn termálfúrás		X		
Kerékpár- és görkorcsolya-utak		X		
A meglévő építmények fenntartása és restaurálása mint kulturális műemlékek, valamint a Landsee várrom turisztikai hasznosítása		X		
„Koryphäum“ Burg Forchtenstein várában – Kiállítás szervezése		X		
Infrastrukturális intézkedések, oktatóműhelyek Seewinkelhof		X		
Mogersdorf emlékhely szanálása		X		
Többnyelvű turisztikai és kulturális útikönyv				X
Természet-, környezet- és vízvédelem kezdeményezés				
Életút Mühlgrabenben	X			
Természet & Környezet – Természetvédelmi magazin	X			
Természeti park management munkacsoport (2002-2006)	X			
Természeti park management	X			
Althodis gombász tanösvény	X			
Köszeg/Rattersdorf vízművek határon túlmenő védőterületének kiutalására vonatkozó iratok	X			
Vízgazdálkodási vizsgálat a Magyarországgal határos térség talajvíz-gazdálkodására vonatkozóan (St. Margarethen-Siegdorf-Sopron terület)	X			
A kutyahal újbóli honosítása a Hanságban/Burgenlandban	X			
A Raab-Örseg-Goricko természeti park tervezete		X		
Tanulmány egy átfogó, határon túlmenő ökológiai vízvédelmi szövetségrendszerrel Lafnitz – Raab		X		
A serpenyőből a tankba		X		
Hidrogeológiai alapok a mélyen fekvő talajvizek tartós hasznosítására Kelet-Stájerország és a Pannon medence térségében (tartalék projekt)		X		
Az Írott-kő, Raab-Örseg-Goricko és Weinidylle (bortájék) Természeti Park marketingje		X		
Az Írott-kő, Raab-Örseg-Goricko és Weinidylle (bortájék) Természeti Park létrehozása		X		
"Természet & Környezet a Pannon Térségben " – általános természetvédelmi újság		X		
Irodai infrastruktúra biztosítása az európai központban		X		
Árvízvédelmi intézkedés Lafnitz, Heiligenkreuz/Szentgotthard tehermentesítése		X		
Európai Központ üzemeltetése		X		
Energiekonzept Güssing – Körmend		X		
A Fertő-tó – Seewinkel természeti park infrastruktúrája		X		
Decentralizált karám-zóna		X		
Vadászati és erdészeti múzeum Lackenbach		X		
A sztyeppék és vízi életterek helyreállítása a Fertő-tó Nemzeti Parkban (pl. tűzok védelme)				X
Foglalkoztatás és munkaerő-piac kezdeményezés				
Képzés kommunális menedzserré	X			
Határon túlmenő üzemi Know-how-csere és aktív együttműködés az osztrák és nyugat-magyarországi KMU-k között – a KMU magasabb szintre sorolása	X			
Nemzetközi GOLF oktatási és képzési központ	X			
Energiatechnikai szakképzés, alaptanfolyam			X	
Semináriumok burgenlandi és magyar érdeklődők számára a biomasszáról és a napenergiáról			X	
Cross Cultural Communication			X	
Képfestő-képzés			X	
Térségrendezés, térségfejlesztés, közlekedés és információ kezdeményezés				
EUREGIO West/Nyugat Pannónia – koordináció (2000/2001)	X			
EUREGIO West/Nyugat Pannónia - koordináció (2002-2006)	X			
Határon túlmenő fejlesztési tervezet REUPS	X			
"JORDES - Joint Regional Development Strategy for the Vienna -Bratislava-Győr Region (részben A-H és A-SK)	X			
Burgenlandi kisprojekt-alap (Ausztria-Szlovákia és Ausztria-Magyarország)	X			
Ausztria-Szlovákia-Magyarország kommunális fórum	X			

Műszaki segítség az Interreg IIIA program Burgenland-Szlovákia ill. Burgenland-Magyarország megvalósításában (2000/2001)	X			
Lutzmannsburg – Frankenau régió fő terve		X		
EuRégió-kerékpárút-hálózat				X
Pre-Feasibility tanulmányok repülőtéri projektekhez Dél-Burgenlandban		X		
PR EuRégió				X
Eberau vízikastély tanulmánya		X		
Stegersbach turisztikai fő terve		X		
Községek bemutatása Interneten		X		
A vasúti forgalom zajának felmérése		X		
Egy összehangolt közlekedési tervet előkészítése (közút és vasút)				X
„EuRégió Nyugat-Pannónia“ díj				X

Forrás: Entwicklungsleitbild „Burgenland – Westungarn“, Ein Programm zur Entwicklung der EuRegio West/Nyugat Pannonia 2003. alapján

1.3.2. REGIONÁLIS INTEGRÁCIÓ, HATÁRON ÁTNYÚLÓ KAPCSOLATOK

A régió, mint önálló entitásnak a létalapját nem elsősorban a formálisan kijelölt határok adják, hanem az az összetartozás és kohézió, mely valóban indokoltá, specifikus hozadékokat ígérővé teszi a saját (részterületei számára közös) jövőképet és stratégiaalkotást. Az EuRégió gazdasági értelemben vett jövőjét illetően is kulcskérdés, hogy megvannak-e azok a kapcsolódási pontok, melyek legalább perspektivikusan szerves együttéléssé tehetik a földrajzi szomszédságot.

A jelenre vonatkozóan az elemzések többsége a kapcsolatok – jellemzően elkülönített – három síkjának különböző intenzitású jelenlétét hangsúlyozza (pl. Hardi-Nárai 2001).

A *lakossági* kapcsolatok elsősorban a bevásárlás, a barátok ismerősök és rokonok látogatása, valamint a (gyakran fekete) munkavállalás révén folyamatosan (de nem zavartalanul) életek az elmúlt évtizedekben is. Az *intézményesült* kapcsolatok terjedését és főleg elmélyülését nagyban nehezíti a különböző területi szintek kompatibilitásának hiánya. A számos élő önkormányzati együttműködés gyakran csak hivatali szintű és formális jellegű; azok jellemzően a kulturális területre terjednek ki, s csak ritkán a gazdasági és infrastrukturális kooperációkra. A *gazdasági kapcsolatokat* illetően történt néhány nagy jelentőségű, a közösségi szférában lebonyolított együttműködés (pl. a már említett Szentgotthárd-Heiligenkreutz Ipari Park), de azok valódi intenzitását elsősorban a privát szféra – ma még nem igazán kiterjedt – hálózatai határozzák meg.

Szomszédsági kötődések felszíni megragadásának egy eszköze lehet a vegyes vállalatok feltérképezése. A 7. táblázat a földrajzi aspektusra összpontosít (az ágazatok és a tőkeerő egyébként lényeges szempontjai nélkül), azzal a törekvéssel, hogy a gyakoriságok alapján statisztikailag megragadni próbálja a kapcsolatrendszer domináns földrajzi irányait. Az adatok alapján az osztrák – igaz, csak részben burgenlandi - kapcsolatok dominanciája a régió egésze tekintetében is

egyértelműnek mondható. Megfigyelhető tehát, hogy Ausztriában jelentős az érdeklődés a magyarországi gazdaság iránt, és ez közel kétezer nyugat-magyarországi osztrák érdekeltségű cégalapításban is megnyilvánul.

7. táblázat: A Nyugat-dunántúli Régió külföldi érdekeltségű gazdasági társaságainak anyaországai, 2001. (Cégbírósági adatok, „rendben működő” cégek)

	Vas		Győr-M-S		Zala		Régió	
	db	az összes %-a	db	az összes %-a	db	az összes %-a	Db	az összes %-a
Ausztria	527	7,03	964	5,78	387	3,85	1878	5,49
Németország	168	2,24	483	2,89	486	4,84	1137	3,32
Nagy-Britannia	63	0,84	19	0,11	18	0,18	100	0,29
Olaszország	59	0,79	55	0,33	100	1,00	214	0,63
Románia	41	0,55	114	0,68	60	0,60	215	0,63
Svájc	38	0,51	83	0,50	47	0,47	168	0,49
USA	38	0,51	36	0,22	31	0,31	105	0,31
Kanada	33	0,44	22	0,13	5	0,05	60	0,18
Hollandia	28	0,37	57	0,34	20	0,20	105	0,31
Kína	26	0,35	22	0,13	16	0,16	64	0,19
Jugoszlávia	16	0,21	40	0,24	28	0,28	84	0,25
Franciaország	16	0,21	27	0,16	14	0,14	57	0,17
Szlovénia	4	0,05	1	0,01	27	0,27	32	0,09
Horvátország	3	0,04	6	0,04	70	0,70	79	0,23
Szlovákia	2	0,03	87	0,52	4	0,04	93	0,27
Magyar érdekeltség nélküli	1118	14,92	1962	11,76	1274	12,69	4354	12,72
Összesen	7495		16685		10043		34223	

Forrás: Céghírek alapján, saját feldolgozás

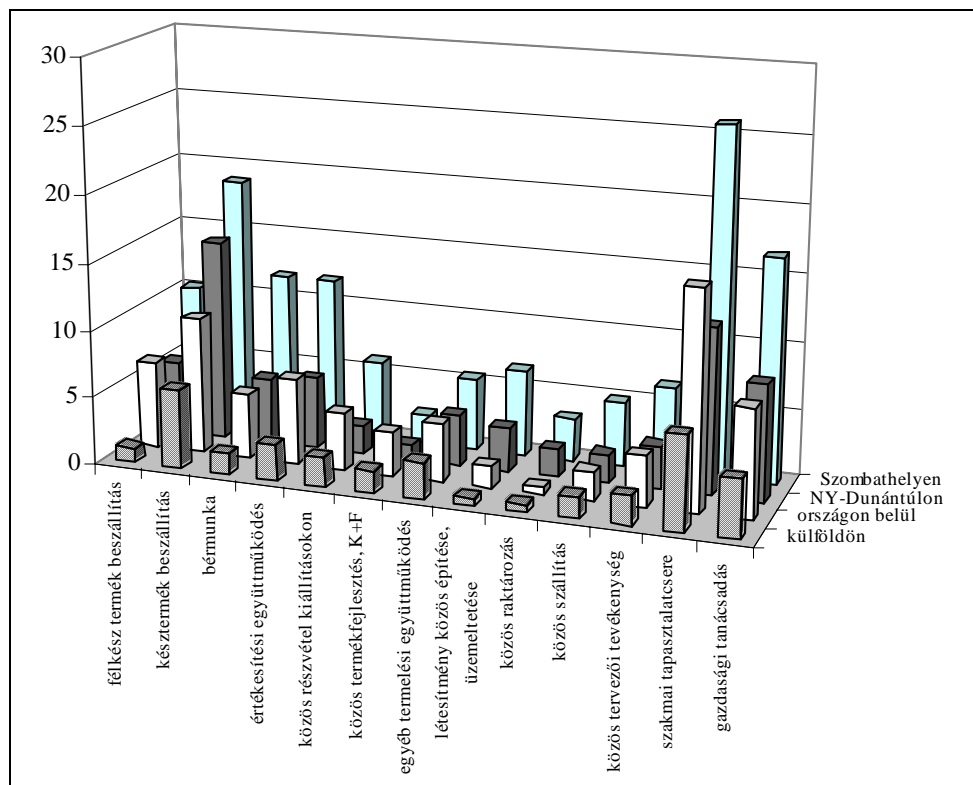
A cégalapításon túlmutató mélyebb üzleti kapcsolatok intenzitása (mely azok szimmetrikus jellege miatt az egyik fél elemzése alapján is lemérhető) a magyarországi oldalon folytatott kutatások alapján – miként azt az alábbiak is alátámasztják - ma még gyengének minősíthető.

Bár a mindennapos tapasztalatok számottevő határmenti üzleti viszonyrendszerre utalnak, egy 1995-ös Vas megyei kutatás azt mutatta, hogy a mikro-, kis- és középvállalkozók⁵ 84%-ának nincs (nem volt) külföldi kapcsolata (ezek 63%-ának nincs is erre szüksége, 12%-nak nyelvtudás, 13%-nak információk, 23%-nak kapcsolatok hiányában, 14%-nak egyéb okból nincs, néhányan többet is említettek).

A társas vállalkozások elemzése hasonlóan gyenge kötődéseket eredményez. A vállalatok közti együttműködések, hálózatok (9. ábra) azonban nemcsak EuRégiós nézőpontból tekinthetők gyengének és lokálisnak, de ma még a magyarországi régiós keretet sem töltik ki. (Mindez feltehetőleg nem a régiós együttműködés lépáját megkérdőjelező tény, hanem a potenciális fejlődés egy tág terére utal.)

⁵ MTA RKK NYUTI VMKCS (1995); minta: 239 fő, Vas megyei mikro-, kis- és középvállalkozók.

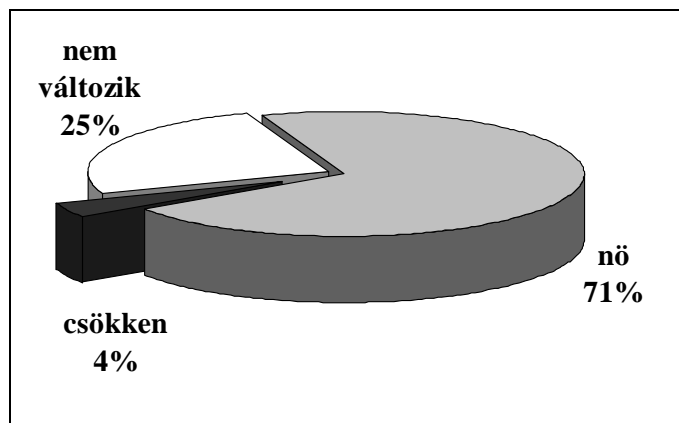
9. ábra: Üzleti kapcsolat típusok előfordulása a szombathelyi társas vállalkozások körében
(az egyes kapcsolat-típusokkal rendelkezők a válaszadók %-ában)

Forrás: kérdőíves felmérés, BDF 2001 (minta: 186 szombathelyi társas vállalkozás)

Hasonló következtetéseket eredményezett a regionális innovációs hálózatokra vonatkozó MTA RKK NYUTI vizsgálat (RIS, 2000-2001) is, mely szerint „a regionális szintű [...] együttműködés kevésbé fontos a térségben megkérdezett vállalkozások esetében”, mint a lokális vagy a külföldi (és feltehetően elsősorban EuRégió kívüli) kapcsolódások.

10. Milyen kihatásokra számít a Magyarországgal való együttműködéssel kapcsolatban, ha Magyarország csatlakozik az EU-hoz?

Forrás: Közvéleménykutatás FH-Eisenstadt 2001.

Mindazonáltal Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz jelentősen előmozdíthatja a kapcsolatok intenzívvé válását. Erre vonatkozóan az osztrák polgárok várakozási is egyértelműek. (10. ábra)

1.3.3. A MIKROÖKONÓMIAI VERSENYKÉPESSÉGRŐL

A területek gazdasági pozíciójának megítélésében a szakirodalmon belül egyre markánsabb és támogatottabb az az álláspont, miszerint a versenyképesség egyenrangú összetevője az egyebek mellett a GDP-vel és egyéb összesítő adatokkal megragadható *makroszintű teljesítmény, illetve növekedés* mellett az ún. „*mikroökonómiai versenyképesség*”. Amint a 2002 évi „Globális versenyképességi jelentés” (Global Competitiveness Report, GCR) az országok minősítése kapcsán hangsúlyozza, a jólét valójában a gazdaság mikroökonómiai szintjén jön létre, *(a) a vállalati stratégiák és működési gyakorlat kifinomultságában* gyökerezik, és *(b) azon üzleti környezet minőségében*, melyben a cégek versenyeznek.

A regionális gazdaság ezen aspektusa feltétlenül figyelmet érdemel a hosszú távú perspektívákra tekintettel még akkor is, ha egy standardizált elemzésnek ma még nem kikristályosodott a módszertana és nincs meg a stabil információs háttere, s így a helyzetértékelés csak eseti felmérések útján és kevésbé formalizált eljárásokkal történhet. Ennek egyik módjaként és eszközeként a régió gazdasági szereplőit reprezentáló minta megkérdezése jöhet szóba; az így nyerhető információk természetesen vállalati méretnagyság és befolyás tekintetében nem súlyozottak, így a kiszűrhető összefüggések sem csupán a meghatározó néhány tucatnyi cég szempontjait tükrözik, hanem egy szélesebb körét. Ezen információk értékét növeli azonban az, hogy - habár egyedi döntéseiknek azonnali hatása kevésbé látványos - *a kis- és középvállalkozások legalább olyan fontos alkotóelemei a regionális gazdaság és társadalom szövetének, mint a (mai) „zászlóshajók”*.

E témakörben – tekintettel e megközelítés szemléleti újszerűségére – külön figyelmet érdemelnek *maguk a minősítő kritériumok* is: azok a versenyképességi tényezők, melyek a hagyományos makro-szemléletben (pl. regionális GDP rangsorok) rendszerint elsikkadnak. Ilyenek (a GCR szerint) a következők:

- ❖ egyfelől a ***tágan értelmezett üzleti környezet***, beleértve a
 - a *termelési tényezők kínálata és hagyományos feltételei* mellett
 - a *keresleti feltételeket* (vásárlói kifinomultság, újdonság-elfogadás, környezet előírások szigorúsága, stb.)
 - a *kapcsolódó és támogató iparágakat* (beszállítók, klaszter-szerveződés, szolgáltatások) és
 - a *támogatási- és versenykörülményeket* is;

- ❖ másfelől a **vállalati tevékenységek és stratégiák** jellemzőit, figyelemmel többek között olyan gazdálkodási szempontokra, mint
- a termelési folyamatok kifinomultsága,
 - a versenyelőnyök természete,
 - a marketing súlya,
 - az innovációs kapacitás és a K+F súlya,
 - a fogyasztóorientáció mértéke vagy
 - a védjegyek szerepe, stb.

Mindezen tényezők EuRégió szintű adatai nem állnak rendelkezésre (ez kiterjedt kutatásokat feltételezne), de a magyarországi vállalati körből *egyres aspektusokra* vonatkozóan vannak *közvetett információk*. Ezek összességében jelentősen árnyalják és reálisabbá teszik azt a magyarországi viszonylatban kedvező képet, melyet a hagyományos mutatók Nyugat-Magyarországról festenek.

- a) **A munkaerő, mint erőforrás (és mint potenciális versenyelőny-forrás) alulkihasznál.** Egy felmérés (SZIE GTK VT, 2001) szerint a „válaszadók a nagyszámú választási lehetőség közül szignifikánsan az iparszerű termelést, a nagyszámú ügyfelet kiszolgáló, igen kevésbé kritikus és elvont munkavállalót tekintik a cégek oldaláról kívánatosnak.” A vállalatok emberi erőforrásokkal szembeni követelményeiben - a felmérés szerint - sem az információs társadalom, sem az EU deklarált értékei nem tükröződnek, ami természetesen nem a pusztán megfelelés szempontjából aggályos, hanem az európai szintű versenyképesség jellemző követelményei miatt. A kompetencia-vizsgálat eredményei – azon túl, hogy a régiót önmagában jellemzik – arra is utalnak, hogy e tekintetben nincs különbség az ország többi (fejletlenebbnek tekintett) részétől.
- b) **Az innováció kapacitás általában gyenge** - úgy a termékeket, mint a termelési folyamatokat illetően. Amint azt az MTA RKK NYUTI regionális innovációs felmérése (RIS, 2000-2001) is megállapítja, a „régióban megkérdezett vállalkozások innovációs hajlama meglehetősen alacsony, a gazdasági szervezetek majdnem hatvan százaléka egyetlen területen sem tett innovatívnak minősülő lépéseket” a vizsgált három év alatt, s „fejlesztésből adódó igazán jelentős bevételek csak nagyon kevés vállalkozásnál realizálódtak.”
- c) A klaszter-szerveződés (pozitív folyamatként) már elindult ugyan, de **a támogató és kapcsolódó iparágak jelenléte ma még nem markáns**. Ugyancsak viszonylag gyenge (nemcsak a statisztikák szerint) az **üzleti szolgáltatók** szférája: egy felmérés⁶ szerint a „magasabb rendű”, speciális

⁶ MTA RKK NYUTI VMKCS (1999), Minta: 112 fő, Vas megyei társas vállalkozások vezetői.

menedzsment-ismereteket megkívánó vállalati/vállalkozási funkciókat támogató, a vállalkozások jövedelmezőségére, versenyképességére jobbra *hosszú távon* hatást gyakorló szolgáltatások rendelkezésre állásának megítélése a cégek körében is kevésbé pozitív.

- d) A **fogyasztóorientáció hiányosságai** mellett is hozható érvek. Habár a kutatások szerint a kereslethez alkalmazkodás, a piacok fontossága (mint klasszikus piacgazdasági szempont) szinte mindig megjelennek a grafikonokon, de a vállalati értékelések és kinyilvánított prioritások alapján az is kijelenthető, hogy a „marketing-orientáció”, vagy az „egyes vevőre való orientálódás” (mint az ezredforduló időszakának követendő elve) korántsem általános.
- e) Ami a **versenypozíciót meghatározó tényezőket** mint a vállalkozások hosszú távú létalapját illeti, a vasi cégek információi⁷ alapján több megfigyelés is rögzíthető: a két klasszikus versenystratégiai elem, a piaci rés betöltése és a versenyelőny kialakítása meglehetősen háttérbe szorul; az ár szerepét számottevően magasabbra értékelik az ipari vállalkozások, mint az egyéb ágazatokban működők; kifejezetten sok az egy (vagy néhány) külföldi megrendelőtől függő, létét annak keresletére építő szereplő az iparban; végül, de korántsem mellékesen, az iparban is, de az egyéb ágazatokban még inkább viszonylag sokan tekintenek optimizmus nélkül a jövőbe.

Mindezen jellemzők egy általános (nem túl kedvező) képet festenek a régió magyarországi oldalának gazdasági szereplőiről, egy-egy szigetként kiemelhető vállalat vagy vállalatcsoport inkább kivétel, esetleg reménykeltő ellenpélda, de a zöm alapján ítélnél meg az egész térség jelene és valószínű jövője. Amíg az európai versenyben elterjedt magatartásminták nem érvényesülnek az aktorok széles körében, addig a térség nemzetközi versenyképességének nincsenek meg a vállalati szintű alapjai.

1.3.4. ALTERNATÍV ERŐFORRÁSKÉSZLET? - AZ EURÉGIÓ TERMÉSZETI-TÁJ- FÖLDRAJZI ADOTTSÁGAI

A térségben számos *természeti érték* található. Az EuRégió három nemzeti parknak (Fertő-Hanság; Balatonfelvidéki; Őrségi) és a Sokoró Bioszféra parknak ad otthont. A jogi oltalom alatt álló területeket az *1. térkép* szemlélteti.

A régió tájegységein a rendkívüli fajgazdagság mellett a klimatikus adottságoknak megfelelően számos jellegzetes, csak ezen a tájon előforduló növény és állatfaj

⁷ i.m.

található. Köszönhető ez annak, hogy a balkáni, a hegyvidéki és a pannon hatás egyszerre érvényesül régióban.

Az alábbi, koránt sem teljes összefoglaló a legkritkább fajokat tartalmazva bizonyítja, hogy a régió milyen gazdag flóra és faunavilággal rendelkezik. Ezen értékek megőrzése a biodiverzitás használati értékén túl az ökoturizmus tekintetében jelenthetnek komoly vonzerőt.

7. táblázat: Az egyes tájegységekre jellemző fontosabb növény- és állatfajok az EuRégióban

Tájegység	Jellemző növénytársulás	Jellegzetes és/vagy ritka fajok
Alpokalja	Lucfenyvesek, hegyi rétek	jegenyefenyő, erdei ciklámen, fehérsáfrány, karcsú sisakvirág, fecsketarócsa, szíveslevelű gubóvirág, áfonyafélék, körtikék, osztrák zergevirág, bajuszkosbor, süvöltő, királyka fajok, keresztcsőrű, fenyvescinege
Szigetköz	Őshonos puhafa ligeterdők (fűz-nyár) famatuzsálemekkel Elágazó mellékágrendszer és homokzátanyok	Téli zsurló, tűzliliom, rétisas, fekete gólya, barna kánya Bennszülött dunai halfajok
Fertő-Hanság	Mocsár- és nádvilág, láprétek	Vadon élő orchidea fajok, üstökös réce, kékbegy, nagyköcsag, kanalasgém, barkóscinege, hamvas rétihéja
Zalai-Vasi dombvidék	Bükkösök, szelídgesztenyések, gyertyános-, cserestölgyesek, patakparti égeresek, mocsárrétek	kockás liliom, kakasmandikó, hármass levelű fogasír, hármass levelű szellőrózsa, karcsú sisakvirág, pofók árvacsalán, sárgaliliom, királyné gyertyája
Dráva	Kavicszátanyok, mellékágrendszer	törpefűzes, csermelyciprus, kis lile, viharsirály, küszvágó csér, billegető cankó, őshonos ritka halfajok: tokfélék, csíkfajok

A mezőgazdasági adottságok általában kedvezőek. Nagy kiterjedésű, iparszerű mezőgazdasági termelés elsősorban a Kisalföld és a Sárvári síkság jobb minőségű szántóföldjein valósul meg. Ennek következtében Győr-Moson-Sopron megyében és Burgenland északi részén a legjelentősebb a szántó és gyepterületek nagysága az összes mezőgazdasági hasznos területhez képest. (2. térkép) A régió déli és nyugati részén fekvő dombos területek savas, erózióknak kitett lejtői inkább az extenzív művelésre, gyepgazdálkodásra alkalmasak, melyhez állattartás kapcsolódhat.

Az egyéni gazdaságok földterületének méret szerinti megoszlását vizsgálva megállapítható, hogy mindhárom megyében a 0,15-0,5 ha közötti gazdaságok vannak túlsúlyban. Míg Győr-Moson-Sopron és Vas megyében ezen méretű gazdaságok aránya közel azonos, az összes egyéni gazdaság több mint 1,3-át teszi ki, addig Zala megyében ez az arány eléri az 50 %-ot. Ennek alapján elmondható, hogy az egyéni parasztgazdaságok igen elaprózott parcellákon termelnek.

A gazdasági szervezetek esetében a 10-50 ha közötti birtokméret a leggyakoribb, mindhárom megyében közel azonos mértékű, 1/5-ös részesedéssel. Vas és Zala megyében a fenti kategória mellett a 100-300 ha-os méretkategória szintén 20 %-os részesedéssel képviselteti magát, bizonyítva ezzel a nagyobb földterületek művelését végző mezőgazdasági üzemek jelenlétét. A gazdasági szervezetek birtokméret megoszlását a 3. térkép szemlélteti.

8. táblázat: Kedvező és kedvezőtlen körülmények egy környezet-központú gazdasági modell megvalósulásához a Nyugat-dunántúli Regionális Környezetgazdálkodási Program szerint.

Kedvező	Kedvezőtlen
1. A régió ipara fejlett, korszerű, ezért kicsi a közvetlen környezeti kockázata (zaj- és légszennyezés)	1. Érzékeny vízgyűjtők, vízbázisok magas aránya, komplex vízgyűjtővédelem hiánya
2. A régió adottsága a megújuló energiaforrások hasznosítására igen kedvezőek	2. Szennyvízkezelési nehézségek, illegális hulladékelhelyezés, komplex hulladékgazdálkodás hiánya
3. Gazdag, jó minőségű felszíni és felszín alatti vízrendszer, vizes élőhelyek megléte	3. Az urbanizációs és gazdasági nyomás következtében a térszerkezet rohamos darabolódása, a természetes/természetközeli élőhelyek degradálódása, fogyatkozása
4. A talajvédelmi, víz (mennyiségi és minőségi), valamint a katasztrófa-védelmi információs és monitoring rendszer kiépült, jól működő	4. Okszerű mező-, erdő-, vad- és tájgazdálkodás hiánya
5. Magas erdőszűlség, gazdag vadállomány	5. Környezeti adatbázis, mérőrendszer, monitoring hiányossága, részben hiánya
6. Biológiai sokféleség magas foka, természetes/természetközeli tér- és tájszerkezet, működő ökológiai hálózat	6. Egészségügyi és környezeti problémák ok-okozati összefüggéseinek feltáratlansága
7. A régióban magas a szervezett hulladékgyűjtés aránya és viszonylag sok a műszakilag megfelelő hulladéklerakó	7. A jelenleg alkalmazott energiahordozók összetétele, alacsony energiahatékonyság
8. A lakosság egészségügyi állapota az országos átlagnál jobb, az egészségügyi ellátórendszer és a programok megfelelő színvonalon működnek	8. Kommunikációs és strukturális zavarok a környezetvédelemmel kapcsolatban álló intézményrendszerekben. Partnerség, nyilvánosság hiánya
9. Igen kedvezőek az adottságok a fenn tartható turizmus kialakításához	9. Szervezeti és személyi felkészültség hiánya a közeljövőben dinamikus növekvő fejlesztési források környezetkímélő felhasználására
10. A környezeti nevelés intézményesített rendszerének alapjai kiépültek	10. Az ember és környezete kapcsolatának megbomlása, illetve az ebből, esetleg a vallási gyökerek elvesztéséből adódó társadalmi erkölcsi, etikai válság.

Forrás: Kapolcsi, 2002 alapján

Mindazonáltal a talaj és klimatikus adottságok egyaránt lehetővé teszik, hogy a térség megtermelje az önellátásához és feldolgozóiparához szükséges élelmiszeripari nyersanyagot. A régió mezőgazdasági alkalmasságát, amely több paraméter (talajparaméterek, klimatikus paraméterek, domborzat) szintetizálásából áll össze, a 4. térkép mutatja be.

A régióra jellemző a védelmi funkciójú erdőknek a magyarországi átlagnál magasabb aránya. Nagy kiterjedésű összefüggő erdőségek Burgenland középső részén, az

Őrségben és Zala megyében találhatóak. Az éghajlati viszonyok és a régió fekvése (Alpokalja) igen kedvezőek erdőgazdálkodás folytatására, mely az ipari fa kihozatalon túl energetikai biomassa termelésre is lehetőséget nyújt. Az ipari fa kiváló nyersanyaga a helyi fafeldolgozó iparnak.

Gyümölcsstermesztés leginkább Burgenland északi részén és Zalaegerszeg környékén fordul elő. Ezekon kívül összefüggő nagyobb gyümölcsösök nem találhatóak a régióban. Jellemzőek viszont a kisebb ún. zártkertek, „hegyek”, ahol számos régi fajtájú szőlő és gyümölcs extenzív termesztése folyik. Indokolt ezen ágazat fejlesztése a nagy hozzáadott érték és a magas élők munkaidéje miatt egyaránt, mellyel egyszerre oldhatóak meg foglalkoztatási gondok és termelhető fontos alapanyag a feldolgozóipar számára. A régió borvidékei a 7. térképen láthatóak.

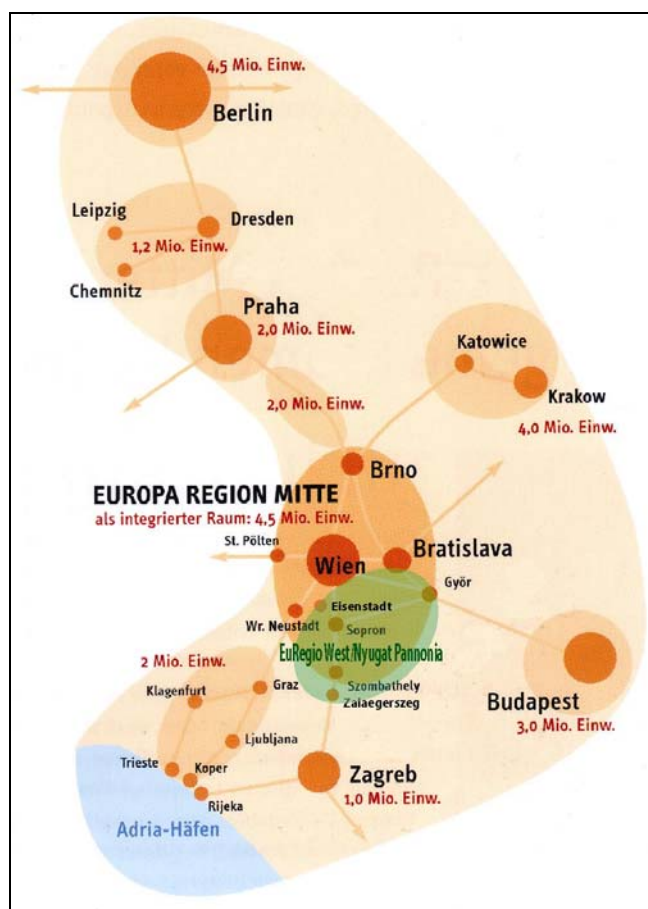
Az aprófalvas településszerkezet és a kis méretű „nadrágszíjparcellák” növelik a táj változatoságát és lehetőséget teremtenek az emberléptékű biogazdálkodás elterjedéséhez, valamint a régi tájfajta megőrzéséhez.

1.3.5 AZ EURÉGIÓ GAZDASÁGÁNAK BEÁGYAZOTTSÁGA A KÖZÉP-EURÓPAI GAZDASÁGI TÉRBEN

Az EuRégió számára komoly esélyeket, és egyúttal számottevő veszélyeket is rejt az a térszerkezet, melybe területe beágyazódik. Az a formálódó új, de mind kontúrosabb térszerkezeti egység, mely a Berlin-Bécs-Trieszt tengely mentén terül el és 25 milliónál több lakossal rendelkezik, az új Európa egyik potenciális növekedési tengelyének tekinthető. (Igaz ez a térség magját képező – négy ország öt régiója által alkotott – CENTROPE kezdeményezésre is, melynek az EuRégió is szerves része.) (11. ábra)

E dinamikus térstruktúrákon belül az EuRégió jövőbeli pozícióját nagyban befolyásolja, hogy az a regionális újraorientáció, mely az EU-bővítéssel összefüggésben történni fog, milyen erővonalak mentén zajlik le és milyen áramlási folyamatokat eredményez. A közeli fontos agglomerációs központok (Bécs, Graz, Pozsony, Zágráb, Budapest) által övezett terület jelentősen profitálhat e centrális szerepéből, de komoly veszélyek is fenyegetnek a centrumok elszívó hatásaival összefüggésben (a helyi erőforrások kiáramlása, az EuRégió észak-déli kettészakadása). Kulcsfontosságú mindezek fényében az, hogy az EuRégió centrum-települései megerősödjenek, megtalálják helyüket a nagytérség munkamegosztásában és az EuRégió belüli együttműködési rendszerben egyaránt, s saját erőforrásaikat folyamatosan megújítani képes valódi térszervező erővé váljanak környezetüknek.

11. ábra: Az EuRégió helye a Közép-Európai térszerkezetben

Forrás: Entwicklungsleitbild „Burgenland – Westungarn“, Ein Programm zur Entwicklung der EuRegio West/Nyugat Pannonia, 2003.

A városhálózat belső megerősödése és az EuRégió belső kohéziójának növekedése mellett azonban fontos hangsúlyozni – a nagyobb térszerkezeti összefüggésekre tekintettel - a kifelé nyitottságot, aminek garanciáját jelentheti a közös történelmi múlt, az itt jellemző természetes multikulturalitás, és a határmenti együttműködés hosszú hagyománya.

1.3.6. AZ EURÉGIÓ GAZDASÁGÁNAK ÉRTÉKELÉSE - SWOT ANALÍZIS

Az EuRégió gazdasági folyamatainak áttekintése számos jelentős erősségekre irányította rá a figyelmet. Ezek közül kiemelkedik néhány; különösen figyelemre méltó az a földrajzi helyzet, amit az EuRégió elfoglal a közép-európai gazdasági erőterben, a megindult dinamikus (klaszter-) kezdeményezések sora, a jelentős turisztikai értékek bősége és a bioenergetikai adottságok gazdagsága. Ezek jó alapot jelenthetnek a jövőbeli fejlődés számára.

A gyengeségek sora ugyancsak terjedelmes. Magyar oldalon a fejlődés ipar-bázisú trendjének megtörése, a termelés jellegének összefüggései, a mikroökonómiai versenyképességi problémái, a szolgáltató szektor alacsony aránya, a kis- és

középvállalkozások fejletlensége, a magyar tulajdonú, fejlődési potenciállal rendelkező középvállalatok hiánya, az alacsony kutatás-fejlesztési aktivitás és a régió belső kettészakadása, osztrák oldalon pedig a munkahelyek (különösen a kvalifikált munkakörök) elégtelensége, az ipar gyenge volta vagy az észak-dél különbség mind-mind kiküszöbölendő fejlődési akadályok. Eurégiós szinten mindezekhez hozzájárul a közös intézményi háttér problémája.

A középtávon jelentős lehetőségeket – kedvezményezett térségről lévén szó - elsősorban az EU-források jelentik, de azok a világszerte megnyilvánuló trendek is jelentős hatásokat gyakorolhatnak, melyek az alternatív energiák, a szelíd turizmus vagy az egészségturizmus számára mind kedvezőbb környezet teremtenek.

A veszélyek, mint a világgazdasági tendenciák következményei (pl. gyárbezárások), a nagyfokú külső függés bizonytalansága, a demográfiai folyamatok gazdasági kihatásai, a nagyvárosi centrumok potenciális elszívó erői és a világpiaci versenytársak (pl. turizmus) erőfölénybe kerülése elég komoly fenyegetések ahhoz, hogy kikényszerítsék a folyamatos megújulás követelményének komolyan vételét.

9. táblázat: SWOT-mátrix az EuRégió gazdaságához

<p style="text-align: center;"><u>Erősségek</u></p> <p>A Budapest-Pozsony-Bécs-Graz-Zágráb várostér látens centrumában való fekvés</p> <p>Magas foglalkoztatottság</p> <p>Vasfüggöny miatt tiszta környezet, természeti értékek, természetvédelmi területek</p> <p>Osztrák oldalon erős regionális intézményrendszer</p> <p>Kivételes térségi megújuló energia és termál-potenciál</p>	<p style="text-align: center;"><u>Gyengeségek</u></p> <p>Gyenge kis és középvállalkozói szektor</p> <p>Gyenge beszállítói láncok</p> <p>Gyenge felsőoktatási és K+F intézményi háttér</p> <p>Magyar oldalon nagyon gyenge regionális és helyi intézményrendszer</p> <p>Gyenge intraregionális közlekedési infrastruktúra</p>
<p style="text-align: center;"><u>Lehetőségek</u></p> <p>Hálózati kezdeményezések</p> <p>Ipari parkok, alternatív eszközök</p> <p>Európai Unió fejlesztési források</p> <p>Kihasználatlan helyi természeti és kulturális értékek</p> <p>Kedvező makrokörnyezet egyes potenciális húzóágazatok (biomassza, turizmus) számára</p>	<p style="text-align: center;"><u>Veszélyek</u></p> <p>Főbb piacok importkeresletének szűkülése okozta gyárbezárások és létszámcsökkentések</p> <p>Szellemi tőke elvándorlása</p> <p>Környező nagy metropolitán centrumok elszívó hatása</p>

II. GAZDASÁGFEJLESZTÉS AZ EURÉGIÓBAN – EDDIGI TAPASZTALATOK

II.1. Szervezeti egységek

Az EuRégió jelenleg nem rendelkezik egységes gazdaságfejlesztési szervezetekkel. A két régió eltérő közjogi státuszának megfelelően eltérő kompetenciákkal rendelkezik a gazdaságfejlesztés tekintetében is.

Burgenland önálló tartomány lévén saját választott önkormányzati testülettel, közigazgatással és költségvetéssel rendelkezik. Szintén említésre méltó a Burgenlandi Bank, mint a gazdasági tevékenység fontos szereplője.

A Nyugat-dunántúli Régió jelenlegi státusza alapján tervezési-statisztikai régió. Élén a három alkotó megye, a megyei jogú városok és a központi minisztériumok delegáltjaiból álló Regionális Fejlesztési Tanács áll. A Tanács fejlesztési feladatokat lát el, önálló közigazgatási státusza illetve közigazgatási apparátusa nincsen. Munkaszervezet a Regionális Fejlesztési Ügynökség (Sopron), amely közhasznú társaság formájában működik. A régió belül említésre méltó gazdaságfejlesztési szerepet játszanak a különböző központi minisztériumok úgynevezett dekoncentrált szervei. Ezek közé tartozik a Regionális Fejlesztési Holding, a Miniszterelnöki Hivatal szerve, amely kis- és középvállalkozásoknak nyújt támogatásokat. Szintén említésre érdemes a Vállalkozásfejlesztési Alapítvány (Gazdasági és Közlekedési Minisztérium), illetve a Megyei Munkaügyi Központok (Foglalkoztatási és Munkaügyi Minisztérium). Utóbbiak regionális szinten való újjászervezésére történtek kezdeményezések, de ezek végül nem valósultak meg.

Az EuRégió közös gazdaságfejlesztési tevékenységének talán legjobb példája az osztrák-magyar Phare Cross Border Co-operation – Interreg együttműködés. Ennek végrehajtását magyar részről a Váti Regionális Irodája (Sopron) valósítja meg.

A régió két oldalán a gazdaságfejlesztés háttérintézményeként jelen van a kutatási szféra is: a tudományos intézetek fontos szereplői a fejlesztésnek, sok esetben iránymutatói a politikáknak.

II.2. Eszközök („kulcsprojektek”)

II.2.1. A HATÁRMENTI EGYÜTTMŰKÖDÉS EDDIGI TAPASZTALATAI

A határmenti együttműködések legjelentősebb területe az utóbbi évtizedben az Unió források felhasználása volt a Phare-Interreg együttműködés keretében. A Magyarország-Ausztria Phare CBC program indítása 1995-ben vált lehetővé, amikor is Ausztria az EU tagállama lett. A program azóta működik, a projektmegvalósítást osztrák oldalon az EU INTERREG II/A programja finanszírozza. A projekteket a magyar megyék az osztrák tartományokkal közösen választják ki a Programozó és Ellenőrző Vegyes Bizottságban (JPMC), amelyeket azután a brüsszeli Phare Irányító Bizottság hagyja jóvá. A kezdeményezések megvalósítása általában több fázisban, több év alatt történik.

A program 1995-re 7 millió eurót irányzott elő, melynek 88%-a került lekötésre az 1998. július 31-i szerződéskötési határidőig. A keretből 20 nagy projekt és több mint 50 kisprojekt valósult meg; többek között a nyugat-dunántúli regionális területfejlesztési koncepció kidolgozása és a győr-péri repülőtér rekonstrukciója.

Az 1996-os programban 25 projekt kerül megvalósításra. A jóváhagyott költségkeret 11 millió euró. A végrehajtás tervszerűen folyik, eddig mintegy 1,5 millió euró került lekötésre, a teljes összeg 14%-a. Olyan nagy projektek valósultak meg, mint a Zalaegerszeget elkerülő főút építése, a szentgotthárdi ipari park, a Duna-menti kerékpárút kiépítése és a Ro-Ro kikötő Győr-Gönyű-nél.

Az 1997-es magyar-osztrák programban a projektek száma 20, a jóváhagyott költségkeret 14 millió euró. Olyan projektek megvalósítását foglalta magában, mint soproni vállalkozói körzet, a szombathelyi innovációs park vagy az Írottkő Nemzeti Park.

Az 1999-es program költségvetési kerete 10 millió euró.

1995. óta két háromoldalú CBC program is működik Magyarország részvételével. A Magyarország-Szlovénia-Ausztria Phare CBC program 1,5-1,5 millió euró támogatást irányoz elő a Magyarországon Vas és Zala megyékből, Szlovéniában pedig a Muravidékről kiválasztott projektekre, Dél-Burgenlanddal egyeztetett felhasználásra, elsősorban a háromoldalú Natúrpark keretprojekt és a területi tervezési projekt részére. A vállalkozói szerződéseket 100 %-ban 1998. december 31-ig megkötötték. Az 1996. évi program kerete szintén 1,5 millió euró volt. Ami a Magyarország-Szlovákia-Ausztria Phare CBC programot illeti, 1997 decemberében a partnerországok közös szándéknyilatkozatot írtak alá, és a kétéves keretprogramot jóváhagyásra benyújtották az Európai Unió Bizottságának. Az EU és Magyarország közötti Végrehajtási Megállapodás 1998. január 28-i aláírása jelenti a program

hivatalos magyarországi indulási időpontját. Ennek értelmében Magyarország és Szlovákia két évre (1995-96-ra) 3-3 millió euró fejlesztési támogatásban részesül.

A programok célterülete Magyarországon Győr-Moson-Sopron megye, Szlovákiában Délnyugat-Szlovákia, Ausztriában pedig Burgenland, Bécs és Alsó-Ausztria, persze, ahol indokolt más területek is bekapcsolódnak. Ez a határon átnyúló régió a Bécs-Pozsony-Győr Gazdasági Aranyháromszög révén vált ismertté az európai fejlesztéspolitikában, és a program természetesen kihasználja e három város rendkívüli adottságait. Mindazonáltal, a program a teljes határon átnyúló régió programja, így magában foglal más városokat is, mint pl. Eisenstadt, Sopron, Mosonmagyaróvár, Nitra, Dunaszerdahely, és területeket, mint pl. a Fertő-Hanság Nemzeti Park, a Szigetköz Tájvédelmi Körzet vagy a Morava folyó völgye. A program 14 fejlesztésből (projektből) épül fel, magját a közös térségfejlesztési stratégia kialakítása képezi. Az 1995. évi programnak 1999 decemberéig, az 1996. évi programnak 2000 decemberéig kell sikeresen befejeződniük.

Az 1995. évi keret felhasználására mindössze 10 hónap állt rendelkezésre. Ehhez képest kielégítőnek mondható, hogy a program keretében előkészített 4 projektből 3,5 beindulását 1998. december 31-ig jóváhagyta az Európai Bizottság. Így a jövő év végéig megvalósulhat a Bécs-Pozsony-Győr hármashatár-térség fejlesztési programja, a Fertő-Hanság Nemzeti Park és a Szigetközi Tájvédelmi Körzet térinformatikai rendszerének kifejlesztése, 16 Győr-Moson-Sopron megyei település határ-menti kommunikációját segítő Teleház fejlesztés I. fázisa, illetve az Ausztriát, Csehországot, Magyarországot és Szlovákiát összekötő kerékpárutak építése.

Az 1996-os program költségkerete 1,5 millió euró. A szerződéskötés határideje 1999. december 31. Eddig a keret 5%-át sikerült szerződésekkel lekötni, a végrehajtás megfelelően folyik. 2000. december 31-ig a következő projektek várnak megvalósításra: Bécs Tele-kooperációs Központ, regionális talajvíz-gazdálkodási koncepció Magyarország, Ausztria, Szlovákia hármashatártérségben, CERNET Oktatás-átviteli Közép-Európai Hálózat Európai Középiszkola, Élelmiszer-tudományi és Biotechnológiai Tréning- és Látogatóközpont Mosonmagyaróváron.

A határmenti együttműködési program által támogatott főbb prioritások a következők:

- területi tervezés és fejlesztés,
- műszaki infrastruktúra fejlesztése (pl. Győr-Gönyű RORO kikötő fejlesztése, 74. sz. zalaegerszegi elkerülő út korszerűsítése, repülőtér fejlesztés Győr-Pér projektek),
- gazdaságfejlesztés és együttműködés, ezen belül az innovációorientált gazdaságfejlesztés (pl. Szentgotthárdi Ipari Park kiépítése, Győr Kereskedelmi Központ, határmenti foglalkoztatás-politikai projektek),

- a turizmus és a vendégforgalom fejlesztése (pl. Fertő-menti kerékpárút, kiadvány a naturparkok turisztikai szolgáltatásairól c. projektek),
- emberi erőforrás fejlesztése, ennek keretében kis- és középvállalati, idegenforgalmi továbbképzések, oktatási együttműködés,
- természet- és környezetvédelem (pl. Őrség-Raab-Goricko Naturpark, nagykanizsai veszélyes hulladékégető)

II.2.2. A GAZDASÁGFEJLESZTÉS JELENLEGI ESZKÖZTÁRA

A külföldi működő tőkére alapozott gazdasági növekedés nem egyedülállóan közép-európai jelenség. Az 1990-és években, amikor a nemzetközi tőkekihelyezések mértéke gyorsuló ütemben növekedett, a világ számos pontján több ország is kiemelkedő eredményeket ért el a külföldi működő tőke vonzásában és az arra alapuló fejlődésben. Nemzetközileg is ismert példái ennek például Indonézia és Írország, amely a kilencvenes években kiemelkedően magas gazdasági növekedést produkált. Időközben kialakult a gazdaságfejlesztés releváns eszközrendszere. Ennek a ma már *mainstream*-nek mondható intézmények többségükben már a nyugat-dunántúli régióban is megtalálhatóak:

1. **Ipari parkok.** Számos ipari park működik a régióban, ezek közül kiemelkedik a Győr, Szombathely és Szentgotthárd városok által alapított ipari parkok. A külföldi működő tőke jelentős része ezeken a különleges kialakítású területeken belül telepedett meg és működik ma is.
2. **Vámszabad területek.** A kilencvenes évek magyar gazdaságpolitikájának központi eleme volt a vámszabad területek kialakítása. A régióon belüli nagyvállalatok jelentős része vámszabad területen működik.
3. **Adókedvezmények.** A települések jelentős része kínált bizonyos fokú helyi adó kedvezményeket vagy mentességeket (általában bizonyos kritériumokhoz kötve) a betelepülő vállalkozások számára, de az uniós jogharmonizáció követelményei ezen kedvezményeket megszüntették.

A működő tőke vonzása és helyben tartása sikeresnek bizonyult, ám emellett egyre világosabbá vált a továbblépés szükségessége. Ez további gazdaságfejlesztési eszközök bevezetését tette szükségessé:

4. **Inkubátorházak.** A kis- és középvállalkozások illetve a kutatás-fejlesztés támogatásának egyik lehetséges eszköze az inkubátorházak kialakítása. Az ipari parkokba betelepült nagyvállalatok beszállító láncába való bekerülést és a kutatóhelyekkel való együttműködést támogató

inkubátorházak már megjelentek a régióon belül Győrben és Szombathelyem.

5. **Klaszterek.** Az észak-olaszországi és alsó-ausztriai példák alapján a Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács kezdeményezte a gazdasági klaszterek kialakítását a régióban. A klaszter filozófia szintén nagy hangsúlyt fektet a beszállítói láncokra, és számos egyéb módon igyekszik kihasználni az egyes gazdasági ágakon belüli lokációs szinergiákat. A Nyugat-Dunántúlon klaszter-kezdeményezések jöttek létre az autóiparban, a fa- és bútoriparban, a gyümölcsfeldolgozásban, valamint a termálturizmuson belül. A különböző klasztereket a Pannon Gazdasági Kezdeményezés nevű esernyőszervezet koordinálja.

III. A KIEMELT AKCIÓTERÜLETEK AZONOSÍTÁSA

III.1. A gazdasági környezet meghatározó trendjei és az EuRégió

A régió belső adottságai mellett azok a külső kihívások is nagyban befolyásolják a fejlődés lehetőségeit és irányait, melyek a globalizált világ gazdaság folyamataiból következnek. Ezek többsége jól ismert és sokszor hivatkozott, de számos olyan erő és tendencia számításba veendő, mely ezek mellett érvényesül(het): egy részük ismert, de nem írható le egzakt mutatószámokkal és idősorokkal, más részüket ismeretlen (gyakran régin kívüli) erők és érdekek mozgatják, egyeseknek pedig abszolút bizonytan a jövőbeli felbukkanása. Ezek közül feltétlenül említést érdemelnek a következők:

- a) **A feldolgozóipari nemzetköziesedési tendenciája nem lassul, de új elemek is megjelennek a folyamatban.** Amint a 4. ábra mutatja, a – külföldi érdekeltségű – feldolgozóipari termelés látványos növekedés után tetőzni látszik. Ennek nemcsak a munkaerőkorlát az oka: mivel a trendet tápláló legfontosabb momentum az olcsó és képzett munkaerő (volt), az EuRégió átlagos bérszínvonalának emelkedése ezt a lokációs előnyt egyre inkább csökkenti. Az EuRégió szempontjából talán még fontosabb trend, hogy újabban megfigyelhető a transznacionális társaságok K+F tevékenységének internacionalizálódása is: az anyavállalatok a stratégiaileg kevésbé fontos K+F komponenseket mind gyakrabban telepítik külföldre, leginkább a korábbi beruházásokat követve.

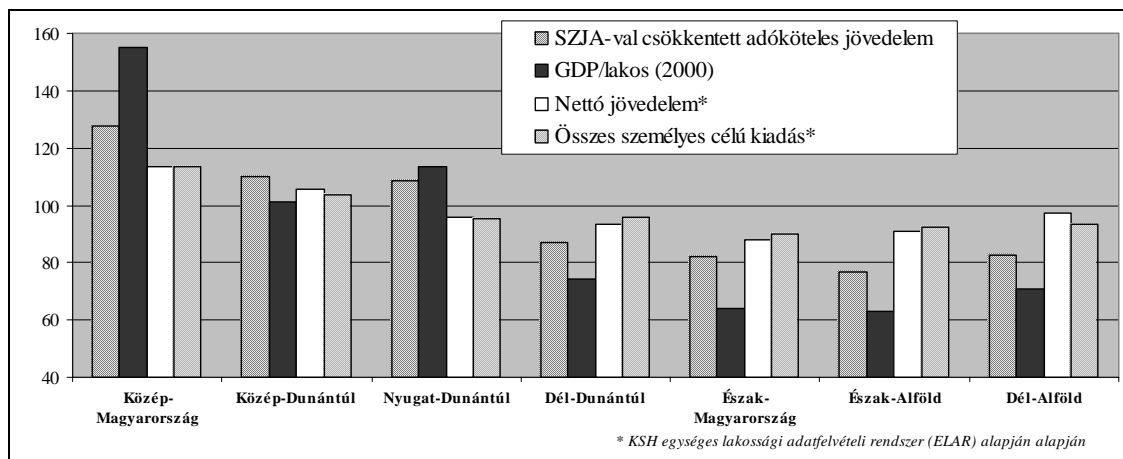
- b) A **klaszteresedés trendje** világszerte megfigyelhető. A feldolgozóiparban az EuRégióban megvalósult beruházások és kiépült pozíciók alapját képezik egy hosszabb távú dinamikus, a régió stratégiai érdekeivel összhangba hozható folyamatnak. A GDP-hez legnagyobb súllyal hozzájáruló, az Audi és a General Motors révén legtöbb befektetésnek teret adott gépipar, az igen jelentős kapacitásokat kiépített elektronikai ipar, illetve a nagy hagyományokkal és jó helyi adottságokkal bíró faipar és bizonyos élelmiszeripari ágazatok meghatározó szereplői közt megindult klaszteralakítási törekvések vélhetően az elkövetkező évek egyik döntő jelentőségű folyamatának rakják le az alapját. E komplex kihatásokkal járó tanulási folyamat jelentőségét emeli annak egyöntetű, kormányzati, regionális és megyei szintű döntéshozók és tervdokumentumok általi kifejezett (inkább elvi, mintsem anyagi) támogatása.
- c) A klaszterek kialakulása, a szereplők által tartalommal való megtöltése törvényszerűen felerősít egy másik valószínűsíthető folyamatot, a **szolgáltató szféra további térnyerését**. Noha jelenleg a terciér szektor régióbeli súlya jelentősen elmarad a kívánatostól, a szolgáltató vállalkozások és a nyújtott szolgáltatások mennyiségi és minőségi jellemzői – ha ütemben nem is követik az ipari termelés változását – töretlenül emelkednek. Ez a terciérizálódás világszerte zajló jelenségével párhuzamos jelenség, s feltétlenül számolni kell vele.
- d) A európai és magyarországi **bérszínvonal konvergenciájának lassú folyamata** várható az EU-csatlakozással összefüggésben. Habár számos tényező mutat ennek irányába, az ausztriai és magyarországi feldolgozóipari átlagkeresetek olyan mértékben különböznek egymástól (a statisztikák szerint⁸ 2000-ben 6,5-szeres volt a különbség), hogy a munkaerőigényes tevékenységek telepítése terén a két terület belátható időn belül egymással nem versenyezhet.
- e) **A fogyasztói kereslet, mint (potenciális) gazdaságfejlesztő erő fontos szempontja lehet az EuRégió fejlődésének is.** Ahhoz, hogy a belső gazdaság valóban megerősödhessen (a kívánatos jövőképek felé el lehessen mozdulni), szükséges a belső kereslet élénkítése; másfelől a megerősödő helyi gazdaság értelemszerűen a kereslet stabil növekedését idézi elő.

E szempont gazdasági elemzésbe illesztése mindazonáltal nem problémamentes. Noha a lakossági jövedelemszint és a GDP (mint

⁸ A KSH Magyar statisztikai évkönyv 2001 alapján számítva.

rokon, és regionális szinten sajnos egyetlen, bár módszertanilag korántsem problémamentes „makro” teljesítménymutató) között általában erős a korreláció, kételyek merülhetnek fel a rendelkezésre álló jövedelem publikus adatainak realitását illetően.

12. ábra: Egyes jövedelmi és fogyasztási mutatók a magyarországi régiókban, 2001
(lakosságszámra vetített mutatók, országos átlag=100%)

Forrás: KSH Területi Statisztikai Évkönyv, 2001.

A 12. ábra – hivatalos statisztikák alapján, egyebek mellett - azt mutatja, hogy a két GDP alapján „legfejlettebb” régióban az adóköteles jövedelmek szintje kevésbé átlag feletti, mint a bruttó hazai termék. (A jövedelem kisebb szóródást jelez.) Ez – a magasabb fokú jövedelem-kivonás nem kizárható jelensége, esetleg bizonyos ipari bérszínvonallal kapcsolatos feszültségek mellett – erősen valószínűsítik a rejtett jövedelem viszonylag magas szintjének szerepét is (amit alátámaszthat a helyi fogyasztás, pl. új autó eladások tapasztalható bővülése is).

A rejtett gazdaságból származó jövedelmek – melyek szintje a jó adómorállal rendelkező fejlett országok 10% körüli becsült értékét nyilvánvalóan jelentősen felülmúlja – komoly összeget tesz ki. Mint egyes elemzők (pl. Ékes I.) felhívják a figyelmet, valójában a rejtett gazdaság az, ami – akár kívánatos, akár nem – egyfelől felszívja a látható gazdaságból kiszoruló munkaerő egy jelentős részét, másfelől vásárlóerőt teremt a mind kevesebb munkaerőt igénylő látható gazdaság termelése számára.

Az adatok bizonytalansága mellett is utalni kell azonban arra, hogy a **lakosság fogyasztásra irányuló igénye a régióban komoly potenciális dinamizáló tényező.** Ezen erő és a mögötte álló olyan trendek, mint az igényszint globalizálódása vagy a gyorsuló ütemű termékváltás,

egy 1,3 millió lakosú „piacon” nem hagyhatók figyelmen kívül. A Nyugat-dunántúli Régió, mint piac abból a szempontból is figyelmet érdemel, hogy itt – ellentétben Burgenlanddal – több olyan középvárosi agglomerációs terület is van, mely több tízezres (sőt Győr esetében százezer feletti) népességével számottevő piacpotenciállal bír.

- f) **A kereskedelmi tevékenység további bővülése az EuRégióban valószínűsíthető** (nem függetlenül a fentiektől). Ez jelentős részben azzal függ össze, hogy az EuRégiót is – még erősebben - elérheti az egész Európára kiterjedő elosztóhálózatok, kiskereskedelmi láncok kiépítésének évek óta tartó folyamata.
- g) Az EuRégióban oly jelentős turizmus szempontjából különösen lényeges, hogy a Turisztikai Világszervezet (WTO) által azonosított **idegenforgalmi trendek többsége kedvező perspektívákat jelez**. Néhány fontos szempont: A turisták fizikailag és szellemileg egyre aktívabbak; előtérbe kerül a különleges érdeklődés kielégítése; nő az újdonságok, új helyek és formák iránti igény; mindinkább középpontba kerül az egészségi állapot a turizmussal összefüggésben is (gyógyfürdők, gyógymódok, testedzés stb.); mind több az igényes, a minőséget minden téren egyre határozottabban elváró turista; egyre erősebb környezetvédelmi és társadalmi érzékenység a turisták részéről; de egyre több terület lép – tudatos menedzsmenttel – versenybe a turisták kegyeiért.
- h) A **környezeti szempontok felértékelődése**. A kérdéskör általános jelentősége melletti érvek nyilvánvalóak, de egyes érdekek azokat felülírhatják. A környezetkárosító feldolgozóipari kapacitások telepítésének veszélyei az EuRégióban mindeddig nem jelentkeztek, de a lignitbánya-kérdésben a probléma erősen kiéleződött. Az eset felhívja a figyelmet arra, hogy akár egyetlen érdekcsoport és egyetlen gazdasági döntés alááshatja a térség (nagy mértékben a turizmuson alapuló) „természetes” fejlődési útját.
- i) Kevésbé az adottságokból, mintsem a szükségszerűségből ered egy további figyelembe veendő trend: az új szakaszba lépett világgazdaságban a vállalati szférában terjedő **újszerű magatartásmódok, versenystratégiai megfontolások** nem hagyhatók figyelmen kívül egy kellően ambiciózus jövőkép kitűzése esetén (a gazdaság versenyképességére tekintettel).

III.2. Iránymutatások „alulról”

A közeljövő gazdasági fejlődésének bázisát – akár kedvezőnek ítélnék egyes jegyeket, akár nem – alapvetően a mai gazdasági bázis és folyamatok képezik. A gazdasági szereplők maguk is támasztanak bizonyos elvárásokat a hely gazdasági feltételrendszer irányában, mely szempontok érvényre juttatása – számos szempont mérlegelése mellett – részét képezi a gazdaságfejlesztési tevékenységnek.

Különösen nagy szerepe van természetesen a legjelentősebb gazdasági aktoroknak, akik – csak részben régióhoz kötődő – érdekviszonyairól nehéz valós információkhoz jutni.

Bizonyos részleges képet az empirikus felmérések nyújtanak (ha a külső tulajdonosok döntő jelentőségű szempontjai azokban nem is tükröződnek). Egy néhány éve lebonyolított kutatás⁹ nyújt bizonyos információkat egyes kérdéseket illetően: ennek során a nagyvállalati vezetők egyebek mellett minősítették a vállalkozás gazdálkodását akadályozó tényezőket, melyek közt – egyéb területek mellett - megjelentek helyi/regionális tényezők is. E témakör vizsgálata egyértelműen arra hívta fel a figyelmet, hogy a nagyvállalatok gazdálkodásának akadályai jellemzően makroszintűek (adók, hitelek, jogi környezet, vám, árfolyamok stb.), de néhány regionális kérdés is felmerülhet: a bérek és helyi adók terén kicsi a települések szabadságfoka, de a bürokratikus ügyintézés és főleg a munkaerő problémái helyi válaszokat is feltételeznek.

A munkaerővel kapcsolatos akadályokat általában viszonylag kis problémának tekintették a vállalatok, kiemelésre érdemes azonban, hogy e problémát is sokkal inkább *minőségi*, mint mennyiségi szempontból érzékelik. További fontos adalékokkal szolgál a válaszok ágazati/vállalati szintű vizsgálata; a fenti átlagok mögött megragadhatók bizonyos tendenciák. Markánsan kirajzolódott, hogy a munkaerő elsősorban a textiliparban jelent komoly korlátot, másik oldalról ugyanakkor: a gépiparban és elektronikai iparban érdekelt vállalatok egyértelműen csekély problémaként kezelték a munkaerőkorlátot (különösen egyöntetűen annak mennyiségi aspektusát). Habár azóta tovább emelkedett az ipari foglalkoztatottak száma, tovább szűkítve a munkaerő piaci kínálatot, ezen ágazati különbségek megszűnését (a bérszínvonal-különbségekkel is összefüggésben) nincs ok feltételezni.

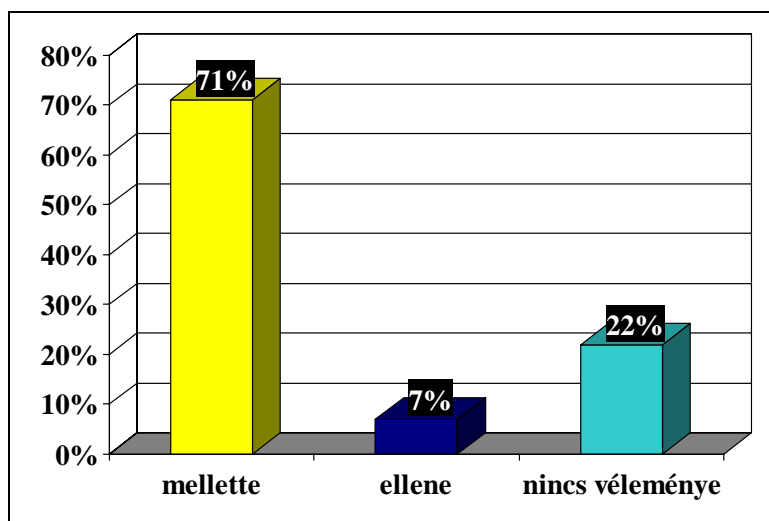
A nyugat-dunántúli kis- és középvállalkozók körében lebonyolított felmérések arra tartalmaznak utalásokat, hogy a cégek milyen irányú fejlődést támogatnának leginkább. Ezekben (szinte egyöntetűen) az *idegenforgalom kiemelése* a leginkább szembetűnő. Negatív értelemben a magas szintű szellemi munkára épülő - a

fentiekben vázolt elméleti megfontolások alapján kulcsfontosságú - ágazatok lemaradása érdemel említést (a szellemi erőforrások támogatandóságának jellemzően kedvezőbb megítélése mellett).

A fejlődési irányok terén nagyobb súlytal veendő figyelembe egy másik felmérés eredménye, mely azonban nem tér el jelentősen a fentiektől. Az IHS¹⁰ széleskörű közvéleménykutatása, melynek során több mint 500 burgenlandi és nyugat-magyarországi szakértőt és közvéleményformáló személyiséget („opinion leader”-t) kérdeztek meg, kimutatta, hogy a Nyugat-Pannon EuRégió központi reményterületei között leggyakrabban a minőség, egészség és a természetközelség szerepelt. A legnagyobb fejlesztési lehetőséget a turizmusban látják, amihez egy természetes és csúcsmínőségű élelmiszer-előállítás párosul. Fejlődési lehetőségként jöhet szóba továbbá a faipar- és a ffeldolgozás (észak-olasz példa szerint), az autóiipari klaszter (felső-ausztriai mintára), valamint az információs technológia (főleg az ipari K+F területen).

Ami viszont mindezen részletek háttérében egyértelmű, az a határ két oldala együttműködésének támogatottsága (13. ábra). E tény amellet, hogy a közös stratégia létjogosultságát alátámasztja, a szereplők várható aktivitásáról is pozitív képet fest.

13. ábra: A burgenlandi lakosság véleménye a Burgenland és a határos magyar régiók közötti gazdasági és kulturális együttműködésről

Forrás: Közvéleménykutatás FH-Eisenstadt 2001.

⁹ Ennek során összesen 43 cég, közte 22 Győr-Moson-Sopron megyei, 19 Vas megyei nagyvállalat (e két megyében néhány kivétellel az összes 300 főnél többet foglalkoztató gazdasági szervezet) és két zalai vállalkozás egy-egy felső vezetője szolgáltat információkkal.

¹⁰ Institut für Höhere Studien, Wien/Magasabb fokú Tanulmányok Intézete, Bécs

III.3. A gazdaságfejlesztési stratégia céljai

E stratégia készítőinek szándéka, hogy Nyugat-Pannóniában a világ gazdaságának résztvevőjeként másokkal együttműködni képes, a gazdaságban résztvevők által közösen megújított, élénk és emberséges gazdasági élet formálódjék.

A belső adottságok és a külső feltételrendszer figyelembevételével a EuRégió gazdasági stratégiája a következő **stratégiai célokat** rögzíti:

- 1. A partnerség elvének általános gyakorlattá tétele a tágran értelmezett gazdaság egész területén**
- 2. A feldolgozóipar versenyképességének és társadalmi-gazdasági beágyazottságának erősítése.**
- 3. Újabb húzóágazatok alapjainak lerakása, különös tekintettel a „tudásiparra”.**
- 4. Egy együttműködő és nemzetközileg versenyképes termálturisztikai régió világszintű megjelenésének előmozdítása.**
- 5. A fenntarthatóság elvének biztosítása a gazdaságfejlődésben.**
- 6. A kultúrafüggő emberi igények, a helyi fogyasztási kultúra gazdaságfejlesztő erővé válásának elősegítése.**

III.4. Jövőképzési-szenáriók az EuRégió számára

Az alábbiakban négy lehetséges szenáriót fogalmazunk meg a Nyugat-Pannon EuRégió gazdaságának lehetséges jövőjével kapcsolatban.

1. „Minden marad a régiben” szenárió

A világgazdasági recesszió elhúzódása középtávon komoly gondot jelent az alapvetően exportorientált nyugat-pannon nagyvállalatok számára. A főbb piacokat jelentő Európai Unió országok gazdasági tartósan recesszióba vagy recesszió-közeli állapotba kerülnek, és az így keletkező keresletcsökkenés érzékenyen érinti a fent említett nagyvállalati kör exportlehetőségeit. Mindezzel egy időben, részben az Európai Unió csatlakozással összefüggésben, jelentős bérkonvergencia valósul meg Magyarországon a fejlettebb nyugat-európai államok viszonylatában, és

ez a munkaerőintenzív termelést folytató vállalkozások jelentős versenyképesség-romlásához vezet. Mivel a régió vállalatai középtávon (2006-ig) sem voltak képesek jelentős mértékű magas hozzáadott értékű termelést (K+F, design, logisztika, terméktervezés stb.) a régióba vonzani, ezért a régió gazdaságát továbbra is az alacsony hozzáadott értékű összeszerelésre építő nagyvállalatok dominálják. Ezen vállalatok a fenti negatív folyamatoknak köszönhetően jelentős kapacitásszűkítésre, illetve a termelés megszüntetésére kényszerülnek. A gyárbezárási hullám miatt helyi szinten jelentős mennyiségű munkavállaló kerül utcára, és a régió jelenleg kedvezőnek mondható, 4-6% körüli munkanélküliségi rátája jelentősen, akár 10% körüli magasságba is emelkedhet.

A tőkeszegény, jelentős állami támogatásokat nem élvező kis- és közép-vállalkozói kör nem képes a feleslegessé vált munkaerő felszívására.

A scenárió valószínűsége magas! A régió helyi szinten már ma is több kisebb és közepes méretű városnak kell szembe néznie ezen jövőkép megvalósulásának.

<p>2. <i>'Második lépcső: minőségi fordulat a kívülről vezérelt modellben'</i> scenárió (Külső erőforrásokra támaszkodó globális versenypozíció váltás)</p>

A régióban középtávon jelentős gazdaságfejlesztési tevékenység indul el. Egy alapos és megfelelően széleskörű kutatás feltárja a régió belüli gazdasági potenciált. Létrejönnek a regionális gazdaságfejlesztés és érdekreprezentáció, illetve a gazdasági együttműködés olyan alapvető intézményei, mint a 'regionális gazdaságfejlesztő központ', a 'regionális gazdasági tanács', stb.

A régió különböző szereplőinek összefogása alapján sikerül a gazdaságot jelenleg meghatározó alacsony hozzáadott értékű termelést végző izolált nagyvállalatok modelljének meghaladása, az úgynevezett második lépcső elérése. A nagyvállalatok valódi együttműködést alakítanak ki a regionális és helyi önkormányzatokkal, a gazdaságfejlesztő intézményekkel, a helyi munkaügyi központokkal, illetve a régió belüli és a környező fővárosokban működő felsőoktatási intézményekkel és kutatóintézetekkel. Ennek köszönhetően sikerül az anyavállalatok döntéshozóinál elérni azt, hogy számottevő mennyiségű magas hozzáadott értékű kapacitással egészüljön ki a már jelen lévő vállalatok profilja.

Amennyire lehetséges, elő kapcsolat épül ki a nagyvállalati kör és a régió belüli felsőoktatási intézmények között. A régió, illetve a helyi önkormányzatok olyan stratégiai egységeket hoznak létre, melyeknek

feladata további magas hozzáadott értékű termelés felkutatása és a régióba vonzása. Az együttműködésben részt vevő szereplők ezen a tevékenységük során felhasználják a magyar Nemzeti Fejlesztési Terv Gazdasági Versenyképesség Operatív Programjában rendelkezésre álló releváns forrásokat. Az együttműködésekben részt vevő felsőoktatási és kutatóintézmények szolgáltatási kínálata a piaci igényeknek megfelelően folyamatosan bővül és egyre magasabb szintűvé válik.

Ezzel egy időben a nagyvállalati kör jelentős erőfeszítéseket tesz a régióon belüli beszállítói hálózat megerősítésére. Ez a jelentős költségcsökkenésnek köszönhetően előnyös a nagyvállalati kör számára, a régióon belül pedig megerősödik a jelenleg gyengének mondható kis- és középvállalkozói réteg.

A fent vázolt második lépcsőfok elérése tulajdonképpen felfogható a gazdasági rendszerváltás második hullámának is. A mögötte megbúvó racionalitás lényegi eleme, hogy a magasabb hozzáadott értékű termelés, illetve a termelékenység növekedése képes ellensúlyozni a várhatóan bekövetkező bérkonvergencia okozta versenyelőny-csökkenést. Ezen felül új technológiát vonz a régióba, és megteremti olyan gazdasági területek létrejöttének feltételeit, amelyek azelőtt a régióon belül nem léteztek.

Míg a gazdasági rendszerváltás első lépcsőjének sikerében nagy szerepet játszottak a passzív előnyök (export piacok és anyavállalatok közelsége, relatív stabilitás, alacsony költségtenyezők stb.), addig a második lépcsőfok elérésében kiemelkedően fontos az aktív gazdaságpolitika és az azt megvalósító intézmények szerepe. Éppen ezért jelen tanulmány új, innovatív eszközökről szóló fejezetében hangsúlyozottan felhívjuk a figyelmet arra, hogy a változásokat aktívan menedzselő intézményrendszer életre hívása a második lépcső megvalósulásának kulcsfeltétele. Ezen intézmények közé tartozónak érezzük a helyi szintű aktív befektetővonzó szervezeteket (ezt a feladatot az ipari parkok is magukra vállalhatják), a regionális intézményeket, köztük is kiemelkedően a regionális gazdasági tanácsot és egy regionális gazdaságfejlesztési központot. Ezek részben teljesen új intézmények, részben pedig már működő intézmények integrációjából, kompetenciáik és fejlesztési forrásaik bővítéséből adódó együttműködések.

A scenárió megvalósulásának valószínűsége – a mai feltételek közt – alacsony. Egyrészt a régióon belül megtelepült vállalatok anyacégei felől kicsi a hajlandóság az értéklánc magas hozzáadott értékű részeinek a régióba telepítésére, másfelől a régióbeli kis- és középvállalkozások kapcsolódási képességének is komoly hiányosságai vannak ma még

(minőség, sorozatnagyságok, megbízhatóság stb.). Emellett szinte teljesen hiányzik az aktív befektetésvonzó politika, a K+F ráfordítások mértéke nagyon alacsony, a régió belüli kutató és oktatóhelyek jelentős problémákkal küzdenek, s együttműködő-készségük a gazdaság szereplőivel ma még alacsony. A szakoktatás a magyar oldalon kevés pozitív példától eltekintve nincs a munkaerőpiaccal harmonizálva.

A régió önmagában, az országos gazdaságpolitikától függetlenül nem képes ezt az ugrást megtenni. Mivel az ország többi régiója általában 2-5 évvel később érzi a Nyugat-Dunántúlon már érezhető változások kényszerét – ezért az országos gazdaságpolitikai fordulat megtételére ma nincs meg a politikai készség.

<p>3. „Diverzifikált endogén fejlődés” scenárió (Önálló magyar kis- és középvállalkozások erőteljes fejlesztése)</p>
--

Az előző, második scenárióban megfogalmazott növekedési pálya elsődlegesen külső erőforrásokra épít. A nagyberuházások formájában megvalósult külföldi működő tőke szerkezetváltásának azonban megvannak a határozott korlátai. Egy részről a globális értéklánca szerveződő transznacionális vállalatok központjainak jól felfogott érdeke, hogy a lánc magasabb hozzáadott értékű elemét helyben tartsák. Ezekért a termelési fázisokért tehát a cégeken, illetve a termelési vertikumokon belül is intenzív verseny folyik. Emiatt az a stratégia, amely pusztán ezen cégekre alapozná a régió belüli nagy hozzáadott értékű termelési kapacitások kiépülését, csupán korlátozott sikerhez vezethet.

Ennek alternatívája lehet a régió belüli kis- és középvállalatok növekedési lehetőségeinek segítése, amelynek következtében kiépülhet az az endogén magas hozzáadott értékű kapacitás, amely esetében kisebb a külső döntéseknek és erőforrásoknak való kitettség. Szükség van tehát egy alapos felmérésre abban a tekintetben, hogy melyek azok a régió belüli kis- és középvállalkozások, amelyek jelentős növekedési potenciállal bírnak a következő területeken:

- design,
- logisztika,
- terméktervezés,
- informatika,
- csúcstechnológiák,
- általában a szolgáltató szektor,
- egyéb.

A kis- és középvállalati szektor alapvető problémája a növekedéshez szükséges tőke megszerzésének nehézsége. A magyar gyakorlatban az értékpapírpiacok csupán nagyon nagy méretű cégek igen szűk köre számára jelentenek finanszírozási lehetőséget. Kockázattőke-társaságok befektetéseinek mértéke a magyar gazdaságon belül elenyészőnek mondható, és a legtöbb esetben részesedés megszerzésével, illetve az ebből adódó, a vállalkozók által nem kívánt beleszólási jogokkal jár. A kereskedelmi bankok konzervatív hitelezési gyakorlata további problémát jelent.

Ennek a problémának a kezelésére fogalmazódott meg a kis- és középvállalkozások tőkefinanszírozási koordinációjára irányuló javaslat. (IV.2. fejezet)

4. „Zöld” scenárió

Lokális adottságokra épülő helyi gazdasági formák által vezérelt fenntartható fejlődési modell

A negyedik scenárió a fenntartható fejlődés régióon belüli belső forrásainak azonosítására és megerősítésére épít. Ennek érdekében szükséges néhány ide vonatkozó fogalom meghatározása. Megközelítésünkben fenntarthatóság alatt elsősorban az **ökológiai fenntarthatóságot** értjük. Az ökológiai megközelítés fontosságát húzza alá a három egymásra épülő és egymástól elválaszthatatlanul függő rendszer koncepciója, melynek alapján az ökoszisztéma működőképességének felborulásával a társadalmi rendszer működésének alapja is megrendül, ennek meggyengülésével a gazdasági rendszer is felbomlik.

A fejlődés olyan átalakulás, amikor az adott régió funkciói változnak meg, minőségi előrehaladást eredményezve mind a régió szerkezetében, mind működésében. Természetesen elsősorban humán szempontok alapján határozható meg, hogy mi számít előrehaladásnak, az ökoszisztéma szempontjából mégis érdemes néhány, a fejlődéssel, fejlesztéssel kapcsolatos **alapvető gazdasági jelenséget, törvényszerűséget** feleleveníteni:

- Integráció, azaz a rendszerek egymásba illeszkedésének megvalósítása (pl. az agrártermelés szerves illeszkedése az ökoszisztémába, ezáltal lesz hatékony és többfunkciós a mezőgazdaság)
- Verseny, mint innovációra ösztönző erő;
- Ökológiai, gazdasági és társadalmi diverzitás, mint a fejlesztés, az új lehetőségek információforrása;
- A fejlődési csapda elkerüléséhez egyensúlyhiányos állapot és kitörési lehetőségek szükségesek;

- A szubszidiaritás és endogén fejlődés feltételeinek megteremtése, melynek értelmében a helyi közösségek ismerik a legjobban erőforrásaikat és tudják, hogy mit és hogyan lehet fejleszteni. Ehhez csupán a külső folyamatokról, trendekről kell tájékoztatni őket és a keretszabályozást meghatározni;
- A térségben élő emberek problémafelismerő képessége, aktivitása fontos fejlődést meghatározó tényező. Ez az önszervezés erősítésével és informálással segíthető.

Ahhoz, hogy mindhárom rendszer egymásba ágyazva együtt fejlődhessen (és fenntarthatóan növekedjen), az „alacsonyabb szintű” rendszernek figyelembe kell vennie az őt fenntartó átfogó rendszer korlátait (pl. a társadalomnak a természet öntisztuló képességét). A **működő ökoszisztéma** fenntartásához ezért az szükséges, hogy a társadalom és a gazdaság ne lépje túl a fenntartható környezethasználat fizikai korlátait.

Ehhez azonban működő társadalomra van szükség. A **működő társadalom** az alábbiakat jelenti:

- Minden embernek értelmes munkája van;
- A társadalmi egyenlőtlenségek csökkennek;
- A közösségi önrendelkezés erősödik;
- Erős demokrácia jön létre.

A társadalom szükségleteinek kielégítéséhez működő gazdaságra van szükség. A **működő gazdaság** vonatkozásában az alábbiak elengedhetetlenek:

- ↳ Jól működő, egyértelmű szabályozó mechanizmusok hangolják össze a gazdasági szereplők érdekeit úgy, hogy
 - a természeti korlátokat figyelembe vevő emberléptékű gazdaság alakuljon ki;
 - a piaci verseny fennmaradjon (innovációösztönzés) és ne alakuljanak ki monopóliumok;
 - erős és független legyen az ellenőrzés;
 - ne diszkriminálják a hazai vállalatokat.
- ↳ El kell kerülni a jelenlegi fejlődési trend hibáit, vagyis fel kell ismernünk, hogy
 - GDP-növekedés \neq jólét, a gazdasági növekedés nem jelent megoldást a környezeti és társadalmi problémákra;

- a transznacionális vállalatok jelenléte sok esetben nem enyhíti, hanem nehezíti a problémák megoldását, mivel a gyenge helyi gazdaság esélyeit tovább rontja. A helyi szereplőknek nem sikerült megbízható, hosszú távú gazdasági kapcsolatot kiépíteni a transznacionális vállalatokkal, melyek mindezülig a helyi gazdaság „testidegen” elemeiként működtek és működnek. Ezért csak szabályozott körülmények között engedhető meg jelenlétük.

A fentieket figyelembe véve a régió fenntartható fejlődését az szolgálja, ha helyi erőforrásokra épülő, döntően helyi kezdeményezésen és részvételen alapuló magas hozzáadott értékű piacképes termékek és szolgáltatások előállítására tesznek kísérletet. A transznacionális vállalatokra építő stratégia csak bizonyos mértékig (pl. a foglalkoztatottak számának kb. 15%-ig) és a jelenleginél szigorúbb szabályozás mellett engedhető meg. Ha a térség kellő társadalmi és gazdasági fejlettségű, sokkal hatékonyabban és a helyi gazdaság javára lesz képes integrálni a még „külön” működő transznacionális vállalatokat. Ehhez azonban szigorú, konzekvens és nem diszkriminatív gazdasági szabályzókra van szükség.

A régió gazdaságát részletesen elemző fejezetekből jól kirajzolódnak az ezen gondolatmenetet követő osztrák hosszú távú stratégia fő pillérei, amelyek követendőek lehetnek az EuRégió magyar oldala számára is:

- mezőgazdaság fenntartása sok kis gazdálkodóval, biogazdálkodás;
- turizmus (Fertő-tó, wellness turizmus);
- zöld energiatermelés (megújuló energiák, önellátás);
- helyi feldolgozóipar fejlesztése;
- informatika, telekommunikáció fejlesztése (tranzakciós költségek csökkentése érdekében is);
- kereskedelem bővítése.

A negyedik jövőkép tehát:

A falvakban élő lakosság többségének munkája földjéhez kötődik, mert szinte mindenkinek van akkora földterülete, melyen már érdemes valamilyen módon gazdálkodni. Bár így sokan végeznek mezőgazdasági termelést, főállásban ezt csak a nagyobb gazdák teszik. A mezőgazdasági termelést mellékállásban végzők többsége helyi feldolgozóipari vagy kézműipari tevékenységet végez saját üzemében vagy alkalmazottként. A vidéki nagyobb feldolgozó üzemek látják el a közeli városok lakosságát is (pl. sokorói lekvárüzem).

A nagyobb gazdaságok folyamatos vagy időszakos élők munkája igényét is ezen részmunkaidős helyi gazdák elégítik ki.

Elsősorban a nagyobb, de a kisebb vidéki porták is alkalmasak szállóvendég fogadásra illetve gasztronómiai szolgáltatások nyújtására az osztrák „Urlaub am Bauernhof” és az angolszász „Bed and Breakfast” programok mintájára. A falubeli lakosság ezen turisztikai, vendégfogadói szolgáltatások kiegészítő személyzeteként is talál helyi munkalehetőséget.

Az elsősorban ökológiai termesztésben megtermelt (nagyobb élőmunkaigény és magasabb érték) és részben helyben feldolgozott termékeket a vendégfogadás révén a helyi termelők közvetlenül, magas hozzáadott értékkel értékesítik.

A turizmus számára a vidék vonzerejét a táj szépsége, ápoltsága (lásd multifunkcionális mezőgazdaság), flóra- és faunagazdagsága, a vidéki életmód, kultúra, kézművesség megismerése jelenti. További vonzerők lehetnek az olyan szolgáltatások, mint a kiépített tanösvények, tereplovaglás, biciklitúrák szervezése. Jelentős vendégcsalogató lehetőségeket rejtenek a helyi kulturális és gasztronómiai kuriózumok (pl. Határok, ízek, régiók FVM-program) is.

A régió városai adnak otthont a közigazgatás magasabb szintű szerveinek és a közsféra intézményeinek (magasabb szintű oktatási és kulturális intézmények, kórházak). Itt adott a munkaerő és az infrastruktúra a magasan kvalifikált műszaki, gazdasági és kereskedelmi cégek megalapításához illetve letelepedéséhez. Ezen vállalatok szervesen épülnek be a helyi társadalomba, maximálisan figyelembe véve a társadalom hosszú távú igényeit. Ehhez szigorú szabályozás áll rendelkezésre, melyet a cégek elfogadnak. Az egységes szabályozás következtében kialakuló egészséges verseny a választék bővítésére és folyamatos innovációra sarkallja a vállalatokat. Ennek következtében nő az erőforrás-használat hatékonysága és csökken a környezet terhelése.

A fenti, mind vidéki, mind városi trendek megindulását követően a lakosság folyamatosan javuló környezeti minőség mellett egyre nagyobb társadalmi jólétben él. A jólét növekedésének tényezői egyrészt a környezet-minőség és a létbiztonság növekedéséből, másrészt és a társadalmi és gazdasági kapcsolatok fejlődéséből adódnak. A lakosság lassan felismeri, hogy a társadalmi jólét nem csupán anyagi, gazdasági összetevőkből áll. Az ehhez szükséges tudati változást nagyban elősegíti az oktatásban megjelenő súlyponteltolódás: a környezetvédelem, a fenntartható fejlődés témaköre beépül különböző tantárgyakba, és erősödik a helyi gazdaság szükségleteire alapozott közép- és felsőfokú szakképzés.

A negyedik scenárió megvalósulásához vezető lépések a következők:

- ☞ A helyi erőforrások tartamos használatát lehetővé tévő keretszabályozás létrehozása (az átstrukturálódást segítő rövid és középtávú támogatási rendszer, pályázati feltételek) - pl. hatékony használatra ösztönzés a hulladék és a nyersanyag-felhasználás megadóztatásával.
- ☞ A helyi igényekhez igazodó oktatási infrastruktúra és program létrehozása (szakképzések, tanfolyamok, bemutató mintagazdaságok, akkreditált képzések).
- ☞ A régió osztrák és magyar oldala közötti együttműködések fejlesztése a gazdasági és közigazgatási kapcsolatok előmozdításával.
- ☞ Az osztrák fél jelentős tapasztalatokkal, know-how-val rendelkezik a fent vázolt fenntartható fejlődési pálya kialakításában, továbbá tőkeerejénél fogva nagyobb beruházásokat tud finanszírozni. Ezért indokolt olyan fejlesztések kezdeményezése, ahol az osztrák fél tervei alapján és részfinanszírozásában magyar helyi erőforrásokra alapoznak. Így egyszerre valósul meg a rokon és komplementer területek összekapcsolása és nő a térség integrációja.
- ☞ Felül kell vizsgálni a kiskereskedelmi áruházláncoknak a térség vidéki városaiban való megjelenésének hatásait. Ugyanis fennáll a veszélye annak, hogy alternatív értékesítési lehetőségek híján sok helyi termelő nem, vagy csak nyomott áron lesz képes értékesíteni termékeit, mely monopóliumok kialakulásához és a gazdasági diverzitás és verseny csökkenéséhez vezethet.
- ☞ A térség közép- és kisvállalatai fejlesztési programjának kidolgozása. Ezen belül a feldolgozóipar fejlesztése, mely képes a helyi igényeknek és a turizmus magas követelményeinek megfelelő csúcsmínőségű „tiszta” élelmiszerek és versenyképes, magas hozzáadott értéket képviselő egyéb termékek előállítására (élelmiszeripar, faipar, kézműipar).
- ☞ A térségben a multifunkcionális mezőgazdálkodás anyagi és ismereti feltételeinek sürgős kidolgozása és a szükséges szervezeti, képzési és támogatási tervek kialakítása.
- ☞ A klaszterközpontok megbízhatósági vizsgálata a hosszú távú gazdasági fejlődés érdekében. Tudni kell ugyanis, hogy mely vállalatok képezik ezen központok magját és mennyire integrálódtak a helyi gazdaságba. Így megállapítható, hogy mennyire lehet hosszú távon számítani ezen vállalatokra, mint a beszállítói hálózat fő megrendelőire.

- ☞ A jövőkép több eleme csak úgy valósítható meg, ha azt kormányzati döntések is támogatják. A magas élők munkatartalmú bioárak kiterjedt termelésének, a szelíd technológiák terjedésének, a motorizáció visszaszorulásának előfeltétele az adórendszer átgondolt, alapos megváltoztatása.

A részletes fejlesztési tervek kidolgozásához elengedhetetlen a mélyreható elemzés és pontos helyi erőforrástérkép készítése, valamint a polgármesterekkel, vállalatokkal, vállalkozókkal, a helyi társadalommal való kapcsolatfelvétel és folyamatos konzultáció.

IV. AZ INNOVATÍV ESZKÖZTÁR MEGHATÁROZÁSA

IV.1. A javasolt innovatív eszköztár

A regionális gazdaságfejlesztés következő, második lépcsője új típusú, innovatív eszköztár létrehozását teszi szükségessé. Ezek részben a már létező eszközök és intézmények koordinálására jönnének létre, részben pedig meglévő problémák és fejlesztési szűk keresztmetszetek kiküszöbölése céljából teljes egészében újonnan valósulnának meg. A gazdaságfejlesztés jelenlegi eszköztárát, valamint az abban szerepet játszó intézményeket jelen tanulmányon belül már összefoglaltuk.

A már meglévő intézményrendszer és eszköztár mellett a következőkre teszünk javaslatot:

IV.1.1. DECENTRALIZÁLT REGIONÁLIS ÉS HELYI INTÉZMÉNYRENDSZER

A regionális gazdaság valódi létrejöttének egyik alapvető feltételének tekinthetjük, hogy létrejöjjenek olyan regionális szereplők, amelyek megfelelő erősségű kompetenciákkal és ehhez mért költségvetési eszközökkel rendelkeznek a régió gazdaságának befolyásolására. Ezen intézményeknek lehetőség szerint minél szélesebb választói legitimitáson kell nyugodniuk. A Nyugat-Pannon EuRégió osztrák oldalán ez a választott regionális intézményrendszer már ma is létezik. A magyar oldalon várhatóan néhány éven belül, a jelenleg zajló decentralizációs folyamat eredményeképpen jöhet létre a széles választói legitimitásra épülő választott regionális testület. Az EuRégió így formálódó két része között fel kell oldani az együttműködési intézményrendszer ellentmondásait. Erre az elmúlt években a két oldal már jelentős erőfeszítéseket tett, és az egyenlőtlen regionális kompetenciák ellenére számottevő eredményeket értek el.

IV.1.2. KÖZÖS EUREGIONÁLIS TESTÜLETEK

A regionális gazdaságfejlesztés alapfeltétele, hogy legyenek olyan intézmények, amelyek képesek a regionális fejlődés érdemi befolyásolására. A Nyugat-Pannon EuRégióban a közös intézményrendszer kialakulása a legfelsőbb, szimbolikus-politikai szinten már nagyon előrehaladottnak mondható, kiépült az elnökség és a titkárság intézménye. Szintén létrejöttek ez euregionális munkacsoportok. Ezek szakmai problémákat oldanak meg az EuRégió sajátos tevékenységi területein, és javaslatokat, ajánlásokat dolgoznak ki, melyekről a tanács dönt.

A munkacsoportok a tanács döntései alapján jönnek létre és szűnnek meg. Feladataikat is a tanács határozza meg. Eddig a következő munkacsoportok jöttek létre:

- Turizmus, kultúra, közös kulturális örökség munkacsoport
- Képzés és ifjúság munkacsoport
- Közbiztonság és katasztrófavédelem munkacsoport
- Területfejlesztés, területrendezés, közlekedés és információ munkacsoport
- Gazdaság munkacsoport
- Foglalkoztatás munkacsoport
- Egészség- és szociális ügyek munkacsoport

Ezek a munkacsoportok igen fontos munkát végeztek eddig is a közös fejlesztési szükségletek azonosításában. Az érdemi euregionális gazdaságfejlesztési munka kialakításához azonban határozott előrelépésekre lenne szükség. Meg kell vizsgálni a régió két oldalán működő különböző szervezetek működését, együttműködésük lehetőségeit. Magyarország Európai Unió csatlakozásával az egyes ágazati szervezetek közötti együttműködés várhatóan automatikusan létrejön, erre már ma is számos jel utal.

IV.1.3. EURÓPAI UNIÓS FORRÁSOK KOORDINÁLT FELHASZNÁLÁSA

A régió osztrák oldalán már folyik az Európai Unió források intenzív felhasználása¹¹. A magyar oldalon az előcsatlakozási alapok (Phare, Ispa,

¹¹ Lásd a Burgenlandi Régió Objective 1-és programja.

Sapard) felhasználása jelent némi tapasztalatot e téren, ám ez arányaiban jelentősen kisebb. A két oldal közös fejlesztési tapasztalatainak legfontosabb területe az 1995-ben indult Phare-Interreg Határmenti Együttműködési Program. Magyarország 2004-és csatlakozása után azonban a magyar oldalon is számottevő fejlesztési források nyílnak meg, mégpedig a szűken értelmezett gazdaságfejlesztésnél sokkalta szélesebb területen. Extra források vonhatóak be a kis- és középvállalkozások, a munkaerőpiac, az infrastruktúra, a kutatásfejlesztés, és számos egyéb területen. Annak ellenére, hogy a támogatások az Európai Unió országokra inkább jellemző regionális szint helyett központi szinten kerülnek elosztásra, ésszerűnek és javasolhatónak tűnik ezen források koordinált felhasználása a régió belül. Ennek elérésére létre kell hozni azokat a testületeket és szervezeteket, akik ezt a koordinációs munkát a legkülönbözőbb érdekek összehangolásával elvégezni képesek. Ilyen intézmények lehetnek a regionális gazdaságfejlesztő központ, illetve a regionális gazdasági tanács.

IV.1.4. REGIONÁLIS GAZDASÁGI TANÁCS

Az EuRégió osztrák oldalán már régóta létező hagyomány a gazdasági és társadalmi érdek reprezentáció, ezen parciális érdekek becsatornázása a regionális gazdaságfejlesztés egészébe. Ezen keresztül biztosítható a régióban élő vállalkozások, civil szervezetek, munkaügyi központok, környezetvédelmi szervezetek, és még számtalan más fejlesztési szempont és ötlet megjelenése a régió fejlesztési politikájában.

Hasonló intézmény megteremtésére a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetségének Vas Megyei Szervezete és a Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség is tett kezdeményezést, ám a jelentős érdeklődés ellenére a testület létrehozása még várat magára.

IV.1.5. REGIONÁLIS BANK, ÉS/VAGY KIS –ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSI FORRÁS-KOORDINÁCIÓ.

A régió belül alapvető problémának mutatkozik az induló kis- és középvállalkozások finanszírozása. A tőkepiac korlátozott működése, a bankok és kockázati tőke-társaságok konzervatív hitelezési gyakorlata, valamint az erre a célra létrehozott dekoncentrált állami szervek nem kielégítő szabályozottsága indokolja új, innovatív eszközök életre hívását. A kis- és középvállalkozások támogatásának egyik lehetséges forrása egy

regionális bank felállítása, amely kereskedelmi banki, avagy kimondottan fejlesztési banki jogosítványokkal felruházva nyújt kedvezményes fejlesztési és projekthiteleket a régió belüli kis- és középvállalkozások számára. A régió osztrák oldalán már létezik egy hasonló típusú bank, Burgenlandi Bank néven. Amennyiben új pénzügyi intézmény létrehozása túlságosan nagy anyagi és időbeli akadályokba ütközne (alaptőke, bejegyzés, stb.), alternatívaként javasoljuk a jelenlegi állami hitelkihelyező intézmények (alapvetően a Fejlesztési Holding) működésének reformját.

IV.1.6. ADATSZOLGÁLTATÁSI ÉS KUTATÁSI KAPACITÁS

A regionális gazdaságfejlesztés tervezésekor újra és újra előtérbe kerülő probléma, hogy hiányzik számos olyan alapinformáció, amely a régió gazdasági és társadalmi helyzetének alapvető sajátosságait világítaná meg. Első körben szükség lenne az ilyen típusú adatok gyűjtésére, illetve az adatok forrásainak megtalálására. Ennek alapján szükség van számos olyan alapkutatásra, amely a régió gazdasági helyzetének megértését segíti, és alapul szolgálhat a későbbi részletes kutatások megalapozásához. Véleményünk szerint a következő kérdések érdemelnének ebből a szempontból komoly és sürgős figyelmet:

- Mekkora a nagy nemzetközi cégek által befizetett adók mértéke? Milyen annak trendje a kilencvenes évek eleje óta?
- A régió belüli beszállítói hálózatok feltérképezése.
- A régió belül működő, magas hozzáadott értéket termelő, nagy növekedési potenciálú kis- és középvállalatok azonosítása.
- A kis- és középvállalatok támogatási forrásainak feltérképezése és összehangolása.
- Egy olyan regiszter összeállítása, amely összefoglalja a régió belüli kutatóhelyek olyan szakmai potenciálját, melynek segítségével együttműködhetnek az üzleti szférával.

IV.2. Kiemelt projektek

IV.2.1. GAZDASÁGFEJLESZTÉSI KÖZPONT

IV.2.1.1. Általános szerep

Részben már létező minták alapján, részben pedig új kezdeményezésként javasoljuk egy regionális gazdaságfejlesztési központ létrehozását. Az intézmény egyik alapfeladatuként integrálná a régió belül gazdaságfejlesztéssel foglalkozó szervezetek munkáját. Ezen keresztül jelentős szinergiák érhetőek el, és kiküszöbölhetőek a jelenlegi párhuzamosságok és információs elszigeteltségek. Javasoljuk, hogy a Gazdaságfejlesztési Központ a következő intézmények együttműködésekként (a két listavezető által létrehozva) jöjjön létre:

- Regionális Fejlesztési Holding,
- Regionális Fejlesztési Ügynökség,
- Ipari parkok,
- Innovációs központok és inkubátorok,
- Gazdaság- és területfejlesztéssel foglalkozó kutatóintézetek,
- Egyetemek, főiskolák, szakiskolák,
- Munkaügyi központok.

A Gazdaságfejlesztési Központ kialakítását fokozatosan képzeljük el. Első lépés a koordináció megteremtése lenne. Ezután a közös kutatási munka indulna be. A Gazdaságfejlesztési Központ javaslatot tenne az Európai Unió támogatások potenciális felhasználási területeire a régió gazdaságfejlesztésén belül.

A Központ magyar és osztrák munkatársainak napi kapcsolata egyfelől lehetőséget nyújt a magyarországi és ausztriai kapcsolatháló operatív összekapcsolódására, másfelől biztosítja a programok határok felettségét (egyúttal a regionális/megyei gazdaságfejlesztési programok összehangolását).

A Központ – túllépve az „első generációs” beruházás-ösztönzés szűk szerepén – megtestesítője és előmozdítója lehet annak a szemléletváltásnak, amit a régió gazdasága az 1. scenárió elkerülése érdekében igényel. Fő aktora lehet annak az aktív regionális gazdaságpolitikának, mely szükséges ahhoz, hogy a térség a kívánatos alternatív jövőképek irányába mozdulhasson el. Ez szem előtt tartja azt, hogy a globális versenyben való helytállás a földrajzi helyzet és bizonyos (átmeneti) költségelnyök rövid távra tekintő kihasználásán túlmutató stratégiákat igényel. A

tartós versenyképesség követelménye a helyi gazdasági szereplők és a helyi gazdaságpolitikák számára újszerű szemléletet és magatartásmódokat tesz szükségessé (számos hagyományos eszköz megtartása mellett).

A Központ elsődleges feladatákként *aktív telephely-marketinget* végez, mely tevékenységét egyre inkább *fókuszálja*, s erőforrásait a potenciális beruházások egy meghatározott körére koncentrálja (preferált iparágak, magas hozzáadott értékű funkciók).

A külső kommunikáció mellett alapvetően fontos a *régióbeli gazdasági bázissal történő kapcsolattartás* is, különös tekintettel arra a körülményre, hogy a tőkebeáramlás a jövőben egyre nagyobb mértékben a már itt működő cégek bővítő beruházásaitól várható.

Tekintettel arra, hogy a helyi gazdaság stabilizálása (és a kívánatos alternatív jövőképek megvalósulása) szempontjából kulcsfontosságú a *kis- és középvállalkozások szerepe*, a Központ stratégiai célja e szféra megerősödésének, s erőteljesen javuló versenyképességének előmozdítása.

A Központ gazdaságfejlesztő tevékenységének fontos területe az innováció, ennél fogva természetes törekvése a határ két oldalán elinduló újszerű kezdeményezések támogatása. A szervezet saját lehetőségihez mérten részt vehet a Nyugat-dunántúli Regionális Innovációs Stratégia (RIS) egyes elemeinek megvalósításában is.

IV.2.1.2. Lehetséges tevékenységi körök

A Gazdaságfejlesztési Központ tevékenységi körének spektrumát jelentős mértékben meghatározzák létrejöttének szervezeti és finanszírozási körülményei. A szervezet legitimitása, szakmai bázisa, átvett hatáskörei és finanszírozási forrásai függvényében vállalhat feladatokat. A program megvalósulása szempontjából az alábbi szerepek betöltése javasolható.

➤ *Regionális gazdaságpolitika*

A Központ megfogalmazza és megvalósítja az EuRégió gazdaságpolitikáját. (A monitoring, a felülvizsgálat, illetve bizonyos kapcsolódó speciális feladatok, mint az e-gazdasági program kialakítása ugyancsak e feladat részét képezi.) Műhelyként teret ad az ezzel kapcsolatos szakmai munkának, eszközeivel hozzájárul a kikristályosodó célok eléréséhez. (A területfejlesztési mai magyarországi rendszerében e gazdaságpolitikai szerep meglehetősen behatárolt, a települési- és főleg a makroszintű intézkedések jelentősen erősíthetik vagy gyengíthetik annak érvényre jutását.)

➤ *Integrált információ-hozzáférés program*

A Központ alkalmas szereplő lehet a térség intézményeinek számbavételére, az erők és törekvések integrálására, a személyi kapcsolatok kiépülésének előmozdítására, mindezzel pedig az energiák közös mederbe csatornázására, szinergikus hatások indukálására.

➤ *Szakértői adatbázis kialakítása (virtuális kompetenciaközpont)*

Az EuRégióban élő és tevékenykedő gazdasági szakértők (szak-, ill. tudományterületek szerint strukturált) adatbázisának összeállítása képet ad a helyi tudásbázis egy fontos területéről. Az adatbázis (és aktív szerepével a Központ) katalizátora lehet a szakértők közti információs kapcsolatok kiszélesedésének és egyes konkrét programok és projektek esetében virtuális team-ek szerveződésének.

➤ *Üzleti Telephely Szolgáltatás*

Az EuRégióban rendelkezésre álló telephelyek és irodakínálat felmérése, értékelése, adatbázisba foglalása és az ezzel kapcsolatos információszolgáltatás alapvető feladata a Központnak. E szolgáltatás jelentős mértékben építhet a már meglévő adatbázisokra, de az együttműködő szereplők legszélesebb köre is bevonható (ügynökségek, önkormányzatok, ingatlanközvetítők, ingatlanfejlesztők stb.) Az információk körébe nemcsak az ingatlanok adatai tartoznak, hanem a térségi-települési gazdasági környezet minden lényeges adata (munkaerő, adók, infrastruktúra, nyilvános fejlesztési tervek stb.).

➤ *Forrástérkép-szolgáltatás*

A két érintett országban és az Európai Unióban olyan sok forrása van a fejlesztési hiteleknek, hogy azok számbavétele az egyes vállalkozások számára szinte lehetetlen. Ebben a Központ a finanszírozókkal kiépítendő kapcsolatok bázisán alkalmassá tehető egy kompetens tanácsadói szerepre.

- *Beruházói út-térkép (investor road map) készítése és (írott és elektronikus) publikálása*

Az általános beruházás-ösztönzésnek, a helyi üzleti környezet alakításának fontos részét képezi a beruházási tevékenység adminisztratív megkönnyítése. Habár a szabályok változtatása (pl. törvényi követelmények egyszerűsítése, idő- és költségigények csökkentése) terén az EuRégió szintjén viszonylag kicsi a mozgástér, a folyamatok előmozdítására van mód. A sok helyütt alkalmazott beruházói út-térkép világossá teszi, hogy melyek azok a szabályok és eljárások, melyeket a beruházni szándékozóknak figyelembe kell venni, s azok hol, hogyan és milyen idő- és költségvonzatokkal intézhetők el.

- *Magatartási kódex készítése tisztviselők számára és érvényre jutásának előmozdítása*

A közösségi szférában alkalmazottakkal szemben is mindinkább általános követelmény – ha még nem is általános gyakorlat – a fogyasztó-orientáció és a magas szintű külső szolgáltatásérték. Az e téren, különösen a befektetőkkel találkozó tisztviselők magatartásában előforduló hiányosságoknak a tőkevonzás terén igen magas az alternatív költsége. Ennek mérséklése a célja egy olyan kódex elkészítésének, mely formálisan is rögzíti azokat a szakmai és etikai standardokat, melyek elvárhatók az érintettektől.

- *Beruházási ombudsman szerep betöltése*

Az „utógondozás”, a régióban letelepült vállalkozásokkal való személyes kapcsolattartás a feladata a beruházási ombudsmannak annak érdekében, hogy azok minél kevesebb konfliktussal, minél inkább és minél könnyebben beágyazódjanak a helyi gazdasági és társadalmi hálózatokba. E funkció közvetett célja a megvalósult egységhez kötődő bővítési, fejlesztési, újraberuházási készség erősítése.

- *„Üzleti angyal” (business angel) hálózat szervezése*

A kezdő, de nagy növekedési potenciállal bíró kisvállalkozások finanszírozásának számos problémája nem oldható fel regionális szinten, de egyesek számára megoldást nyújthat az üzleti angyalok (tőkeerős egyéni befektetők) segítségével. Az EuRégióban feltehetőleg jelentős számú olyan vállalkozó él, akik megtermelt jövedelmüknek mainál nagyobb

hányadát fektetnék be a térségen belül megfelelő feltételek (információk, kapcsolatok, kialakult mechanizmusok) esetén. E tőke (és menedzsment tapasztalatok) visszaforgatásához (illetve az angyalok és a vállalkozók „összehozásához”) nyújthat eszközt e hálózat. (Az ilyen típusú kockázatos befektetésekhez kapcsolódó előnyök és lehetőségek felmérése és tudatosítása ugyancsak a Központ előzetes és folyamatos feladata).

➤ *„Invest in West-Pannonia” önálló honlap működtetése*

Annak érdekében, hogy a gazdasági/befektetési információk hatékonyabban tudjanak megjelenni a világhálón, indokolt az EuRégió vegyes tematikájú honlapjától elkülönített, szakmailag magalapozott, vonzó, valóban informatív és interaktív kommunikációs felület létrehozása. Ennek tartalmi elemei tág teret nyújtanak a működtetők kreativitásának (többnyelvűség – akár a japánig bezárólag, hírlevél, investor road map stb.).

➤ *Klaszter-fejlesztés*

A már működő klaszterek kiterjesztése az országhatáron túlra (főleg Autóipari, Termálturisztikai, illetve bioenergia), közös stratégiák és akcióprogramok kezdeményezése (pl. turizmus-marketing), illetve új klaszterek, illetve ágazati közös stratégiák megalapozása (pl. biogazdálkodás, „ökológiai olajmező”, Nyugat-Pannon Tudás Klaszter, kreatív iparágak potenciális klasztere).

➤ *Kutatások kezdeményezése, elemzések publikálása*

Mivel a gazdaságfejlesztéshez szükséges releváns információk nélkül megalapozott döntés nem hozható, a Központnak szükségképpen kezdeményező szerepet kell játszani újabb és újabb kutatási programok elindításában. A kutatási eredmények és gazdasági elemzések publikálása ugyancsak fontos szakmai feladat.

➤ *Consulting*

A Központ munkatársai információ-vagyonuk és szakmai kompetenciáik birtokában tanácsadói szerepet is betölthetnek egyes regionális jelentőségű projektek megvalósításában. Ennek keretében segítséget adhatnak megvalósíthatósági tanulmányok elkészítésében, üzleti lehetőségek feltárásában, erőforrások és partnerek felkutatásában stb.

➤ *Képviselő és lobbitevékenység*

A Központ érdekérvényesítő szerepet is betölthet a külső finanszírozási forrásokért, központi fejlesztésekért és tőkebefektetésekért folyó versenyben képviselve a régiót. A sokrétű és megfelelő szintű képviselő érdekében a központ részvétele nemzetközi együttműködésekben, szakmai fórumokon és szerveződésekben kívánatos.

➤ *EuRégiós szintű munkaerőpiaci akciók szervezése*

A Központ felelőse lehet tartós programoknak (pl. foglalkoztatási paktum) és egyedi vagy rendszeres eseményeknek egyaránt (pl. euregionális felsőoktatási karrier-szeminárium és állásbörze, és azzal párhuzamos karrier-szeminárium/konferencia).

➤ *Katalizátor, koordinátor és projektmenedzser funkció*

A Központ „centrális” szerepére és szakmai háttérére tekintettel alkalmas lehet különböző euregionális partnerségi kapcsolatok előmozdítására (pl. a technológiai és innovációs központok hálózatának létrejötte), régiós szintű akciók indítására (pl. Pannunicum cím a sajátos helyi termékeknek) vagy innovatív mintaprojektek kezdeményezésére (pl. technológiai transzfer központok, technológia-alapú vállalkozói telefalvak /*technology-based enterprise televillages*/, vagy feldolgozóipari szolgáltató központok /*manufacturing assistance centers*/).

➤ *Alternatív gazdasági mintaprojektek programja*

Az EuRégió gazdaságában számos olyan (térségi, iparági, jövedelmi) szegmens van, melyeket a nagy beruházások és fejlesztési programok nem érintenek, s fejlődésük alternatív megoldások által biztosítható (innovatív közösségi programok, helyi termelési-szolgáltatási-fogyasztási rendszerek). Az ilyen jellegű kezdeményezések segítése, a működő megoldások know-how-jának terjesztése, vagy akár egy best practice adatbank/fórum létrehozása nagy jelentőségű tevékenységi területét jelentheti a szervezetnek. E program jelentősen hozzájárulhat a „zöld” scenárió esélyeinek javulásához.

IV.2. KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK TŐKEFINANSZÍROZÁSI KOORDINÁCIÓJA

Amint azt a gazdaság fejlődésének scenárióiban megfogalmazzuk, a régió gazdaságszerkezeti kiegyensúlyozatlanságának egyik lehetséges enyhítési módja a helyi kis- és középvállalkozások feltérképezése és támogatása. Amint azt szintén megfogalmazzuk már, ezen szektor növekedésének elsődleges gátja ma a krónikus tőkehiány. Ennek oka az, hogy míg a tőkepiacok alapvetően csupán a gazdaság legnagyobb szereplői számára jelentenek finanszírozási megoldást, a bankok konzervatív hitelezési gyakorlata miatt a kis- és középvállalkozások igen gyakran nem, vagy csak nagyon nehezen jutnak hozzá a megfelelő mennyiségű induló, illetve a növekedéshez szükséges tőkéhez. Ennek számos esetben komoly gátja a fedezetként szolgáló megfelelő értékű, könnyen mobilizálható, biztos jogi státuszú eszközök hiánya.

Finanszírozási forrásként nagy várható hozamú, nagy növekedési potenciállal rendelkező, ámde magas kockázatú üzleti vállalkozások esetén szóba jöhetnének még az erre szakosodott kockázati tőke-társaságok. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy az ő befektetési tevékenységük mindezülig elenyésző volt a magyar gazdaságon belül, és szinte kizárólag nagyon nagy mértékű befektetésekre összpontosult. Ezen túlmutató problémát jelent, hogy a kockázati tőke bevonása egyben részesezés szerzését is jelenti, ez pedig olyan ellenőrzési és befolyásolási jogokkal jár, melyek a kis- és középvállalkozások számára az esetek többségében nem kívánatosak.

Mivel a kis- és középvállalkozások finanszírozásának problémája már nem új keletű, számos kormányzati, piaci, és Európai Unió *támogatási kezdeményezés* létezik már ma is. Ezek azonban egészen különböző hatékonysággal működnek, egészen eltérő mértékű ösztámogatási keretet jelentenek. A támogatásokat menedzselő intézmények száma roppant magas, ebből adódóan a támogatások rendszere áttekinthetetlen, az egyes támogatások láthatósága (*visibility*) nem kielégítő.

A támogatások mellett a vállalkozások számára rendelkezésre áll számos kedvezményes hitellehetőség. A kereskedelmi bankok kezelésébe tartozó ún. országhitel lehívásának tapasztalata ugyanakkor rendkívül kedvezőtlen. Számos esetben előfordult ugyanis, hogy a lehetőség nem kellő mértékű propagálása, illetve az alacsony érdeklődés miatt a hitelek, hitelkeretek lejárttá váltak. A magyar vállalkozások számára ugyanakkor jelenleg is nagyszámú kedvezményes hitellehetőség biztosított. Ezeknek a köre, illetve rendszere – a támogatásokhoz hasonlóan – a vállalkozások számára áttekinthetetlen, illetve nagy részük ismeretlen.

A fentiek szemléltetése céljából a jelen dokumentum mellékleteként – a teljesség igénye nélkül – szerepeltetünk egy listát a Magyarországon a vállalkozások számára rendelkezésre álló állami forrású támogatásokról, illetve kereskedelmi bankok által forgalmazott kedvezményes hitelekéről, hitelkonstrukciókról.

A probléma feloldására jó megoldási lehetőség egy olyan regionális bank felállítása, amely fejlesztési banki jogosítványokkal rendelkezik, és a régió belül kedvezményes fejlesztési-, illetve projekthiteleket biztosít – elsősorban a kis- és középvállalkozói célcsoportnak. Egy ilyen bank felállítása, azaz a szükséges induló források rendelkezésre állása, a tulajdonosi kör meghatározása, a banki működéshez szükséges engedélyek beszerzésének időszükséglete, a – gyakorlatban is jól alkalmazható – kedvezményes konstrukciók kialakításának időigénye miatt a regionális bank létrehozása azonban csak középtávon látszik megvalósíthatónak.

Ennek következtében rövidtávon a jelenlegi rendszerek összehangolása, működésük „reformja” tűnik a gyakorlatban megvalósíthatónak. A támogatások adatbázisának („testreszabott” lekérdezési szisztéma) megvalósítására, valamint a hitellehetőségek, illetve hitelkonstrukciók „népszerűsítésére” a Gazdaságfejlesztési Központ vállalkozhat.

IV.2.2.1. A tőkejuttatások rendszere

Az alacsony alaptőkével működő, és így a pótlólagos források igénybe vételének lehetőségétől eleső kis- és középvállalkozások finanszírozási lehetőségeinek megteremtésére, a vállalkozások tőkehiányának átmeneti feloldására már Magyarországon is léteznek szervezetek.

A döntően állami forrásokból létrehozott cégek, illetve programok meghatározott időszakra, meghatározott összeggel, a kis- és középvállalkozói státusz fennmaradásának szükségességét szem előtt tartó tulajdoni részesedés megszerzésével, a vállalkozások napi működésébe való minimális beleszólással célozzák meg a kis- és középvállalkozások széles körét.

A 2002-ben megalapított Kisvállalkozás-fejlesztő Pénzügyi Rt. (KvFP Rt.) 3,5 milliárd Ft kihelyezhető összeg felett diszponál, a Magyar Fejlesztési Bank Rt. (MFB Rt.) által meghirdetett Kis- és Középvállalkozási Fejlesztési Tőkebefektetési Program végrehajtása során 40 milliárd Ft befektetése valósul meg.

A két szervezet az egész ország területén működő vállalkozásoktól fogad be jelentkezőket a programokban való részvételre. Problémát jelent ugyanakkor, hogy mind a KvFP Rt., mind az MFB Rt. csak Budapesten tart fent irodát, a programok koordinációja ott folyik, a programok népszerűsítésére nem áll rendelkezésre elegendő (emberi) erőforrás, így a programok ismertsége a megcélzott vállalkozások körében viszonylag alacsony. A szűkös emberi erőforrások miatt a tőkebefektetések előkészítéséhez sztenderdizált (néhány esetben bonyolult rendszerű) nyomtatványok kitöltése szükséges.

IV.2.2.1. A tőkefinanszírozás koordinációjának tartalma

Az említett problémák feloldásának, valamint a csatlakozással megnyíló tőkebefektetési lehetőségek ismertetése céljából javasoljuk a régióban a tőkefinanszírozás koordinációjának megvalósítását. A koordináció ebben az esetben – a teljesség igénye nélkül, illetve a megfelelő szűkítések megtétele után – az alábbi tartalommal, illetve feladatokkal bírhat:

Előkészítés

- *A régióban működő kis- és középvállalkozások feltérképezése tőkeerő, illetve projektek szempontjából*

A régió vállalkozásairól tőkenagyság és –szerkezet szerinti térkép elkészítése általános pénzügyi kérdőív feldolgozásával. A jelenleg ismert, és a régió vállalkozásai számára is hozzáférhető tőkejuttatási programok mindegyike konkrét célra, fejlesztések megvalósítására, a támogatások eléréséhez szükséges önerő biztosabb rendelkezésre állása érdekében ad tőkét. A kis- és középvállalkozások fejlesztési projektjeinek, illetve lehetőségeinek összegyűjtése speciális ismeretekhez való hozzájutást tesz lehetővé, amit feldolgozva lehetőség nyílna a vállalkozások optimális tőkeszerkezetének kialakítására.

- *A régióban működő, az EU csatlakozással elérhetővé váló finanszírozási konstrukciók feltérképezése*

Nyugat-európai példákat tanulmányozva, a tapasztalatokat feldolgozva testreszabott lehetőség-térkép felvázolása a kis- és középvállalkozások számára. A Nyugat-Pannon régióban működő Burgenland Bank, illetve más európai uniós, tőkejuttatással foglalkozó szervezetek gyakorlatának tanulmányozása, illetve a lehetőségek összegyűjtése, adott esetben a magyar vállalkozások specifikumainak megfelelő konstrukciók kialakításában való részvétel.

- *Ismertető előadások a lehetőségről, a lehetőségek párosítása a valósággal*

Annak érdekében, hogy a régióban tevékenykedő kis- és középvállalkozások minél több naprakész, számukra is reális lehetőséget jelentő tőkejuttatási programról értesüljenek, szükséges olyan ismertető fórumok megszervezése, ahol a célcsoportnak megfelelően nyílik lehetőség az alternatívák felvázolására. A vállalkozások által ismertetett projekttervek esetleges átszabásával reálisan megvalósítható projektek párosíthatók a felvázolt lehetőségekkel. (Erre megfelelő alapot nyújthat a Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség részvételével kifejlesztett KEZDET adatbázis, illetve annak továbbfejlesztés alatt álló változata, a KEZDET 2.)

Segítségnyújtás

➤ *Segítségnyújtás a szükséges dokumentumok kitöltésében*

A tőkejuttatások elérésének feltételeként összeállított adatlapok, dokumentumok sok esetben olyan szakismereteket is megkövetelnek a vállalkozóktól, amelyek nem minden esetben várhatók el tőlük; kitöltésük hosszadalmas és bonyolult. Képzések szervezésével, jogi, pénzügy-szakmai ismeretek közvetítésével a kis- és középvállalkozások számára reálissá, illetve elérhetővé válnak a már meglévő, illetve a közeli jövőben megnyíló lehetőségek.

➤ *Szakmai segítségnyújtás az üzleti tervek összeállításában*

Üzleti, illetve cash-flow tervek összeállítása jelentős pénzügyi szaktudást feltételező tevékenység. Hosszabb időtávú, valamint éven belüli megosztást igénylő (pl. negyedéves) tervezés követelménye mellett nehézkes a kisvállalkozások számára a szükséges szakértelem biztosítása. Ennek feloldására – hasonlóan az előzőekhez – szintén a szakértők, szakértői csoportok bevonása tűnik reális megoldásnak.

➤ *Folyamatos támogatás a szerződéskötési tárgyalásoknál*

A szerződéskötés folyamatában szükséges jogi, adózási és pénzügyi szakértelem biztosítása lehet célja a koordinációnak.

Fejlesztés

➤ *Javaslatétel a régióban azonosított potenciális projektek finanszírozási konstrukciójára (új konstrukciók kidolgozása) – amennyiben szükség mutatkozik.*

A tőkejuttatást biztosító szervezetek sztenderdizált termékekkel dolgoznak. Léteznek ugyanakkor olyan vállalkozások, illetve projektek is, ahol a sztenderd termékek nem alkalmazhatók. A kis- és középvállalkozás-specifikus megoldási javaslatok kidolgozása és a tőkejuttató szervezetek felé való közvetítése jelenthet a koordináció során feladatot.

A tőkefinanszírozás koordinálásában résztvevő szervezetek köre széles. Az előkészítés feladatait – azok jellegéből adódóan – alapvetően non-profit szervezetnek célszerű felvállalnia. A segítségnyújtás kérdéskörben azonosított feladatok tanácsadók (jogi, pénzügyi, adózási stb. szakemberek) közreműködésével képzelhetők el reálisan. A fejlesztési feladatok koordinálása véleményünk szerint szintén non-profit szervezet feladata a piaci szereplők és a tőkejuttatást biztosító szervezetek bevonásával.

IRODALOMJEGYZÉK

- A Nyugat-dunántúli régió innovációs stratégiai programja (RIS), MTA RKK NYUTI, 2000-2001
- Ángyán et al.: A fenntartható fejlődés megvalósulását elősegítő minőségbiztosítási szűrő tervezése, Környezetgazdálkodási és Környezetvédelmi Felsőoktatásért Alapítvány, Gödöllő, 2000-2001.
- Az Európai gyakorlathoz illeszkedő munkaerő-piaci készségigény felmérés a magyar oktatás-képzés fejlesztése szolgálatában. Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Vezetéstudományi Tanszék (SZIE GTK VT), 2001.
- Burgenland Régió Objective 1-és fejlesztési programja, 2000-2006
- Daly, Herman: A gazdaságtalan növekedés elmélete, gyakorlata, története és kapcsolata a globalizációval. Kovász, 2001 tavasz-nyár, V. évf., 1-2. sz., 5-22
- Daly, Herman; Cobb, John: A krematiztikától az oikonomiáig. In: Lányi A. (szerk.): Természet és szabadság. Osiris, Budapest, 2000, 241-257.
- EURegio West/Nyugat Pannonia: Természetvédelem, Erdőgazdálkodás, Mezőgazdaság, Gyümölcsstermesztés, Ipari parkok, Turizmus – vendégéjszakák; mecca 2003 január
- Gazdaság és Társadalom: A Végegylet gazdaságpolitikai állásfoglalása, Végegylet füzetek 3. Budapest 2001
- Gerken, J- Renner, A. (1995): Ordnungspolitische Grundfragen einer Politik der Nachhaltigkeit. Studie im Auftrag des Bundeswirtschaftsministeriums, Walter Eucken Institut, Freiburg.
- Global Competitiveness Report (GCR). Ch. 1.2.: Porter, M. E. (2002) Building the microeconomic foundations of prosperity: Microeconomic competitiveness index. World Economic Forum, Global Competitiveness Report. Davos, pp. 23–45
- Hamar J.: A multinacionális vállalatok Magyarországon és az EU-hoz való csatlakozás várható hatásai, Európai Tükör 81. sz., 2001.
- Hardi T. – Nárai M.: A határmenti területek jellegzetességeinek átalakulása a 20. század végi Nyugat-Magyarországon. Tér és Társadalom. 2. pp. 107-130., 2001
- Jövőkép - EuRegio West/Nyugat Pannonia, TU Wien - Mecca Consulting - NYMRTFÜ, 2003

- Kapolcsi, I.: Nyugat-dunántúli Regionális Környezetgazdálkodási Program, Ökohydro Kft., Szombathely 2002
- Oblath Gábor és Gáspár Pál előadása a magyar versenyképesség romlásának okairól a 2003-as Közgazdász Vándorgyűlésen, Sopronban.
- Polányi Károly: A nagy átalakulás. Mászáros Gábor kiadása, Budapest, 1997
- Polányi Károly: Az archaikus társadalom és a gazdasági szemlélet. Gondolat, Budapest, 1976
- Porter, M. E. – van der Linde, C. (1995a) Toward a New Conception of the Environment–Competitiveness Relationship. Journal of Economic Perspectives, Vol. 9, No. 4, 97–118.
- Porter, M. E. – van der Linde, C. (1995b) Green and Competitive: Ending the Stalemate. Harvard Business Review, Vol. 73, No. 5, September–October, 120–134.
- Regional Innovation Strategy for the Shannon Region
- Sachs, Wolfgang: A fenntartható fejlődés alapelvei. In: Lányi András (szerk.): Természet és szabadság. Osiris, Budapest 2000, 235-240
- Sachs, Wolfgang: Miféle fenntarthatóság? Liget, 1997. 6.sz.,85-89
- Szakál, Ferenc: A vidékfejlesztés szervezési és ökonómiai problémái, a mezőgazdasági és a vidékfejlesztési politikák összefüggései, Gödöllő 1998
- Szakál Ferenc: Gazdasági Rendszerelmélet, Gödöllő 2001
- Szentés T.: Néhány megjegyzés a „versenyképesség” problematikájához, 2002. (kézirat)
- Török Ádám előadása a magyar kutatás-fejlesztés és a versenyképesség alakulásáról a 2003-as Közgazdász Vándorgyűlésen, Sopronban.
- Védegylet: Gazdaság és társadalom: A védegylet gazdasági állásfoglalása, Védegylet füzetek 3., Budapest 2001
- World Investment Report 2002, UNCTAD
- World Investment Report 2003, UNCTAD